

ANTHONY DE MELLO, S.J.

BUĐENJE

Dubrovnik 2004

BUĐENJE

ANTHONY DE MELLO, S.J. bio je ravnatelj Sadhana Instituta za pastoralno savjetovanje u Poona-i, Indija. Kao član bombajske isusovačke provincije bio je naširoko poznat u englesko i španjolsko govorećim zemljama po svojim duhovnim vježbama, radionicama, seminarima o molitvi, terapijskim tečajevima - po radu s kojim se po cijelom svijetu bavio više od osamnaest godina. Iako je 1987. iznenada

umro, ostavlja nam bogato nasljeđe duhovnog učenja u svojim pisanim i snimljenim djelima.

O. J. FRANCIS STROUD, S.J. je studentski kapelan na sveučilištu Fordham, New York, i ravnatelj *Duhovnog centra A. de Mello*. Osam godina je tijesno surađivao s Antonyem de Mellom.

PREDGOVOR

Jednom prilikom kada je Tony de Mello bio među prijateljima zamolili su ga da u nekoliko riječi kaže nešto o naravi svoga rada. Ustao je, ispričao jednu priču koju je kasnije ponavljao u svojim predavanjima, a prepoznat ćete je ako ste pročitali njegovu knjigu "Pjev ptice". Na moje iznenađenje, rekao je da se u toj priči radi o meni.

Neki čovjek pronašao je orlovo jaje i stavio ga pod kvočku na svom seoskom imanju. Zajedno s pilićima izlegao se i orlić, i odrastao je s njima.

Cijeli svoj život orao je radio isto što i pilići, misleći da je i on jedan od njih. Ključao bi po zemlji tražeći gliste i kukce. Kvocao je i kukurikao, mahnuo bi koji put krilima, i letio nekoliko metara po zraku.

Godine su prolazile i orao je ostario. Jednog dana vidio je iznad sebe, na vedrom nebu, veličanstvenu pticu. Ptica je gracioznom dostojanstvenošću jedrila po snažnim zračnim strujama, i jedva da je koji puta zamahnula svojim zlatnim krilima.

Orao je gledao u nebo zadivljen. "Tko je to?", upitao je.

"To je orao, kralj ptica", reče kokoš koja je stajala do njega. "On pripada nebu, a mi pripadamo zemlji - mi smo kokoši." I tako je orao živio i umro kao kokoš, jer je mislio da je i on kokoš.

Iznenaden? Spočetka sam se osjećao upravo uvrijeđenim! Je li me to on javno usporedio s piletom na nekoj farmi? U neku ruku, da, ali i ne. Uvredljivo? Nikada. To nije bio Tonyjev način postupanja. U stvari, htio nam je reći da sam u njegovim očima kao "zlatni orao", da nema pojma na koje bih se visine mogao popeti. Ta priča omogućila mi je da razumijem dimenzije tog čovjeka, njegovu iskrenu ljubav i poštovanje prema ljudima s tim da je uvijek govorio istinu. Upravo to je bio cilj njegovog rada - probuditi ljude kako bi mogli shvatiti vlastitu veličinu. To je bio Tony de Mello u najboljem izdanju, propovijedajući poruku "svjesnosti", uviđajući da smo svijetlo samima sebi i drugima, shvaćajući da smo bolji nego što mislimo.

Ova knjiga uhvatila je Tonya u letu, kako čini upravo to - nalazi se u živom dijalogu i interakciji, dodirujući se svih tema koje oživljuju srca onih koji slušaju.

Zadatak s kojim sam se suočio poslije njegove smrti bio je održati duh njegovih riječi, i zadržati njegovu spontanost kod prijemljive čitalačke publike. Zahvaljujući divnoj potpori koju sam dobio od Georgea McCauleya, S.J., Joan Brady, Johna Culkina, i drugih kojih je previše da bih sve mogao pojedinačno spomenuti, uzbudljivi, zabavni i provokativni sati koje je Tony provodio u razgovoru s ljudima na divan su način uhvaćeni na stranicama koje slijede.

Uživajte u knjizi. Neka ove riječi uđu u vašu dušu i slušajte, kako bi Tony savjetovao, sa svojim srcem. Slušajte njegove priče, i čut ćete svoje. Dopustite mi sada da vas ostavim nasamo s Tonyjem - duhovnim vođom i prijateljem za cijeli vaš život.

J. Francis Stroud, S.J.

Duhovni centar de Mello

Fordham University

Bronx, New York

O buđenju

Duhovnost znači buđenje. Većina ljudi, iako toga nije svjesna, spava. Rađaju se spavajući, žive spavajući, žene se i udavaju spavajući, spavajući odgajaju svoju djecu, i umiru spavajući, a da se nikada ne probude. Nikada ne upoznaju draž i ljepotu te stvari koju zovemo ljudskim bivstvovanjem. Znate, svi mistici - katolici, kršćani, nekršćani, bez obzira na to koju teologiju zastupaju, bez obzira na to koje su vjeroispovijesti - svi se slažu u jednoj stvari: da je sve u redu, sve je u redu. Iako je svuda nered, sve je u redu. Zaista čudan paradoks. Ali, na žalost, većina ljudi nikada ne shvati da je sve u redu zato jer spavaju. Muči ih noćna mora.

Prošle godine čuo sam na španjolskoj televiziji ovu priču o jednom gospodinu koji je kucao na sinovljeva vrata. "Jaime", kaže, "probudi se!" Jaime odgovara: "Ne želim ustati, tata." Otac viče: "Ustani, moraš ići u školu!" Jaime kaže: "Neću ići u školu." "Zašto ne?", upita otac. "Ima tri razloga;" reče Jaime. "Prvo, zato što je to tako dosadno; drugo, zato jer me djeca zadirkuju; i treće, zato jer mrzim školu." A otac odgovara: "Čuj, ja ću ti reći tri razloga zašto *moraš* ići u školu. Prvo, zato što je to tvoja dužnost; drugo, zato što imaš četrdeset i pet godina; i treće, zato što si ravnatelj." Probudite se, probudite se! Odrasli ste. Preveliki ste da biste spavali. Probudite se! Prestanite se igrati sa svojim igračkama.

Većina ljudi reći će vam da bi željeli izaći iz dječjeg vrtića, ali nemojte im vjerovati. Nemojte im vjerovati! Sve što žele da učinite za njih je da im popravite njihove potrgane igračke. "Vratite mi moju suprugu. Vratite mi moj posao. Vratite mi moj novac. Vratite mi moj ugled, moj uspjeh." To je ono što žele - žele nazad svoje igračke. To je sve što žele. Čak i najbolji psiholozi će vam to reći, da ljudi u stvari ne žele ozdraviti. Ono što žele je olakšanje, ozdravljenje je tegobno.

Buđenje je, naime, neugodno. U krevetu vam je lijepo i udobno, buđenje vas razdraži. To je razlog zašto mudar guru nikada neće pokušati probuditi ljude. Nadam se da ću ovdje mudro postupiti i da vas ničime neću pokušati probuditi ako spavate. To zaista nema nikakve veze sa mnom, čak i ako ću vam ponekad reći: "Probudite se!" Moj posao je da se bavim svojim stvarima, da plešem svoj ples. Ako ćete od toga imati koristi, dobro, ako ne, šteta! Arapi bi rekli: "Kiša je posvuda jednaka, ali uzrokuje da u močvari raste trnje, a u vrtu cvijeće."

Hoću li vam pomoći na ovim duhovnim vježbama?

Mislite li da bih ikome mogao pomoći? Ne! O ne, ne, ne, ne, ne! Ne očekujte da ću ikome pomoći. Isto tako mislim da neću nikome naškoditi. Ako vam ovo naškodi, sami ste si krivi, a ako vam pomogne, vi ste zaslužni. Zaista ste uspjeli! Mislite li da vam ljudi pomažu? Ne, ne pomažu vam. Mislite da vas ljudi podupiru? Ne, ne podupiru vas.

U jednoj terapeutskoj skupini koju sam vodio bila je prisutna jedna redovnica. Rekla mi je: "Imam osjećaj da me moja poglavarica ne podupire." Upitao sam je: "Što želite time reći?" Odgovorila mi je: "Moja poglavarica, provincijalka, nikada se ne pojavljuje u novicijatu u kojem sam ja magistra. Nikada. Nikada ne kaže niti jednu riječ pohvale." Rekao sam joj: "Dobro, sada ćemo napraviti jedan mali igrokaz. Zamislite da poznajem vašu provincijalku. U stvari, zamislite da točno znam sve što misli o vama, i kažem vam (igrajući ulogu provincijalke): "Znaš, Mery, nikada ne dolazim u novicijat zbog toga što je to jedino mjesto u provinciji koje je bez poteškoća, gdje nema problema. Znam da si ti tamo poglavarica i da je zato sve u redu." Kako se sada osjećate?" Rekla je: "Odlično se osjećam." Onda sam joj rekao: "Dobro, hoćete li sada, molim vas, izaći iz prostorije na minutu ili dvije. To je dio vježbe." Nakon što je izašla, rekao sam ostalim članovima skupine: "Još uvijek sam njezina provincijalka, u redu? Ova Mery, koja je izašla van, najgora je magistra novakinja koju sam ikad imala u cijeloj povijesti provincije. U stvari, nikada ne posjećujem novicijat zato što mi je teško gledati što radi. To je upravo užasno. Ali ako joj kažem istinu, to će samo pogoršati stanje u novicijatu, novakinje će još više trpjeti. Za godinu ili dvije dobit ćemo novu magistru koju sada pripremamo. Ove lijepe stvari koje sam joj rekla pomoći će joj u međuvremenu. Što mislite o tome?" Odgovorili su: "To je bila jedina stvar koju ste u tim okolnostima mogli učiniti." Zatim sam pozvao Mery natrag u skupinu i pitao je da li se još uvijek osjeća odlično. "O, da", reče ona. Jadna Mery! Mislila je da

dobiva potporu, ali bila je u krivu. Problem je u tome što većinu onoga što mislimo i osjećamo stvaramo u svojoj glavi, uključujući i to da nam drugi pomažu.

Mislite li da pomažete ljudima zato što ste u njih zaljubljeni? No, moram vam saopćiti jednu vijest. Nikada u nikoga niste zaljubljeni. Zaljubljeni ste samo u svoje predrasude i nadobudne ideje o toj osobi. Uzmite si minutu vremena da razmislite o ovome: nikada ni u koga niste zaljubljeni, zaljubljeni ste u svoje mišljenje o toj osobi. Prestajete biti zaljubljeni kad se promijeni vaše mišljenje o osobi u koju ste zaljubljeni, zar ne? "Kako si me mogao iznevjeriti kada sam ti toliko vjerovao?", kažete nekom. Jeste li im zaista vjerovali? Nikada nikome ne vjerujete. Ostavite se toga! To je samo jedan od načina na koji vam vaše društvo ispire mozak. Nikada nikome ne vjerujete. Vjerujete samo svom mišljenju o toj osobi. Zašto se onda žalite? Činjenica je da u stvari ne volite priznati da vam je prosudba bila slaba. To vam baš ne laska, zar ne? Zato radije kažete: "Kako si me mogao iznevjeriti?"

To je, dakle, to: ljudi u stvari ne žele odrasti, ne žele se mijenjati, ne žele biti sretni. Kao što mi je netko rekao tako mudre riječi: "Nemoj pokušavati usrećiti ih, samo ćeš upasti u poteškoće. Nemoj se truditi da naučiš svinju pjevati; tratiš svoje vrijeme i razdražuješ svinju." Kao kad je neki poduzetnik koji je ušao u jedan lokal, i vidio čovjeka s bananom u uhu! Razmišljao je: "Ne znam da li da mu to kažem ili ne. Ne, to nije moja stvar." Ali ta misao mu nije dala mira, i nakon što je popio čašicu ili dvije, reče neznanac: "Oprostite, imate bananu u uhu." Neznanac upita: "Što?" "Imate bananu u uhu", ponovi ovaj. I neznanac ponovo upita: "Što ste rekli?" Ovaj se počne derati: "Imate bananu u uhu!" "Pričajte glasnije", kaže neznanac, "Imam bananu u uhu!"

Uzaludno je dakle. "Odustani, odustani, odustani", ponavljam si. Reci svoje, i idi dalje. Ako su od toga imali koristi, dobro, ako ne, šteta!

O pravilnoj vrsti sebičnosti

Prvo što bih želio da shvatite, ako se zaista želite probuditi, je da se ne želite probuditi. Prvi korak k buđenju je da budete dovoljno poštteni da si priznate da vam se to ne sviđa. Ne želite biti sretni. Želite mali test? Da vidimo. Trajat će točno jednu minutu. Možete sklopiti oči, ali ne morate, nije važno. Mislite na nekoga koga jako volite, nekoga tko vam je blizak, nekoga tko vam puno znači, i u mislima recite toj osobi: "Radije bih bio sretan, nego da imam tebe. Kada bi mogao birati, bez sumnje bih odabrao sreću." Koliko vas je mislilo da ste sebični kada ste to rekli? Čini se mnogi. Vidite kako su nam isprali mozgove? Vidite kako su nam isprali mozgove da mislimo: "Kako mogu biti tako sebičan?" Ali pogledajte tko je sebičan. Zamislite da netko *vama* kaže: "Kako si mogao biti tako sebičan da odabereš sreću umjesto mene?" Zar onda ne biste odgovorili: "Oprost, ali kako *ti* možeš biti tako sebičan da od mene zahtijevaš da odaberem tebe umjesto vlastite sreće?!"

Neka žena ispričala mi je jednom kako je, kada je još bila dijete, njezin rođak, isusovac, vodio duhovne vježbe u isusovačkoj crkvi u Milwaukeeju. Svaki nagovor započinjao je riječima: "Test ljubavi je žrtva, a mjera ljubavi je nesebičnost." Krasno! Pitao sam je: "Da li biste željeli moju ljubav po cijenu moje sreće?" Odgovorila je: "Da." Nije li to čudesno? Zar to ne bi bilo divno? *Ona* bi voljela mene po cijenu svoje sreće, a *ja* bi volio nju po cijenu svoje sreće, i tako bi imali *dvoje* nesretnih ljudi, ali - *živjela ljubav!*

Željati sreću

Govorio sam o tome da ne želimo biti sretni, ili točnije: ne želimo biti bezuvjetno sretni. Spreman sam na to da budem sretan *ako* ću imati ovo i ono, i ono treće. Ali to je isto kao kad bi svom prijatelju, ili Bogu, ili bilo kome rekli: "Ti si moja sreća. *Ako te ne dobijem*, odbijam biti sretan." Kako je to važno shvatiti. Ne možemo zamisliti sreću bez tih uvjeta. Upravo tako. Ne možemo zamisliti sreću bez njih. Naučili su nas da svoju sreću polažemo na njih.

To je dakle prvo što moramo učiniti ako se želimo probuditi, što je isto kao i da kažemo da želimo ljubav, da želimo slobodu, da želimo radost, mir i duhovnost. Pod tim vidom duhovnost je najsvrsishodnija stvar na cijelom svijetu. Izazivam vas da se, ako možete, sjetite što je to svrsishodnije od duhovnosti kako sam je opisao - ne poniznost, ne pobožnost, ne vjera, ne obredi, nego duhovnost - buđenje, buđenje! Pogledajte kako su ljudi posvuda jadni, usamljeni, u strahu, zbunjeni, kako u svojim srcima trpe od unutarnjih i vanjskih sukoba. Zamislite da vam netko pokaže način kako da se svega toga otarasite. Zamislite da vam netko pokaže način na koji ćete zaustaviti to užasno rasipanje energije, zdravlja i čuvstava koja se javljaju zbog tih sukoba i zbrke. Da li biste to željeli? Zamislite da nam netko pokaže način na koji bismo mogli zaista voljeti jedni druge, biti u miru, živjeti u ljubavi. Možeš li se sjetiti bilo čega svrsishodnijeg? Ali, umjesto toga, ljudi misle da su veliki poslovi svrsishodniji, da je politika svrsishodnija, da je znanost svrsishodnija. Od kakve je koristi poslati čovjeka na mjesec, ako ne možemo živjeti na zemlji?

Govorimo li o psihologiji ili o duhovnosti?

Je li psihologija svrsishodnija od duhovnosti? Ništa nije svrsishodnije od duhovnosti. Što jadni psiholog može učiniti? Može jedino ublažiti pritisak. I ja sam psiholog, bavim se psihoterapijom, i u sebi doživljavam veliki konflikt kad se ponekad moram odlučiti između psihologije i duhovnosti. Ne znam da li me razumijete. Meni je trebalo puno godina da shvatim.

Objasnit ću vam. Dugo vremena to nisam shvaćao dok iznenada nisam otkrio da ljudi moraju *dovoljno* trpjeti u nekoj vezi, dok se ne riješe iluzija glede *svih* veza. Moraju trpjeti u nekoj vezi prije nego što se probude i kažu: "Dosta mi je toga! Morao bi postojati bolji način života od ove ovisnosti o drugim ljudima." I što sam

radio kao psihoterapeut? Ljudi su dolazili k meni s problemima koje su imali u svojim vezama, u komunikaciji, itd., i ponekad sam im pomogao. Ali ponekad, na žalost, to nije bila pomoć jer sam ih time ostavio spavati. Možda su morali još malo patiti. Možda im mora doći do nosa da bi mogli reći: "Svega mi je dosta." Riješit ćete svoj problem tek kada budete siti svoje bolesti. Većina ljudi ide k svom psihijatru ili psihologu po olakšanje. Ponavljam: olakšanje, a ne ozdravljenje.

Ovo je priča o malom Johnnyju koji je, kako kažu, bio duševno zaostao. Ali, kao što ćete to saznati iz ove priče, nije bio. Johnny je bio na satu likovnog odgoja u svojoj školi za djecu s posebnim potrebama. Uzeo je malo plastelina, otišao u kut učionice i počeo se igrati. Učiteljica je došla do njega i rekla mu: "Zdravo, Johnny." I Johnny odgovori: "Zdravo." Učiteljica ga upita: "Što to imaš u ruci?" I Johnny odgovori: "Hrpicu kravljeg govna." Učiteljica upita: "A što radiš s njim." On odgovori: "Radim učiteljicu."

Učiteljica je mislila da se Johnnyjevo stanje pogoršalo pa je pozvala ravnatelja koji je upravo prolazio kraj učionice, i rekla mu: "Mislim da se Johnnyjevo stanje pogoršalo."

I tako je ravnatelj došao do Johnny-ja i pozdravio ga: "Zdravo, sinko." I Johnny odgovori: "Zdravo." I ravnatelj upita: "Što to imaš u ruci?" I on odgovori: "Hrpicu kravljeg govna." "I što radiš s njime?" I odgovori: "Ravnateljja."

Ravnatelj je mislio da je to slučaj za školskog psihologa. "Pošaljite po psihologa!"

Psiholog je bio pametan čovjek. Došao je do Johnny-ja i rekao: "Zdravo." I Johnny reče: "Zdravo." I psiholog reče: "Znam što imaš u ruci." "Što?" "Hrpicu kravljeg govna." Johnny reče: "Točno." "I znam što radiš njime." "Što?" "Radiš psihologa." "Krivo. Nema dovoljno govna!" I mislili su da je duševno zaostao.

Jadni psiholozi, čine dobro djelo. Zaista. Ponekad je psihoterapija od velike pomoći jer kada se nalazite na rubu ludila, kada vam malo nedostaje da pobjesnite, nalazite se u stanju koje može dovesti, ili do ludila, ili do misticizma. A mistik je suprotnost luđaku. Je li vam poznat znak po kojem možete znati jeste li se probudili? To je pitanje koje si tada postavljate: "Jesam li ja lud, ili su oni ljudi?" To je baš tako jer mi jesmo ljudi. Cijeli svijet je lud. Potvrđeni luđaci! Jedini razlog zbog kojeg nismo zatvoreni u nekoj ustanovi je taj što nas je previše. Zaista smo ljudi. Živimo s ludim zamislima o ljubavi, o vezama, o sreći, o radosti, o svemu. Mislim da smo toliko ljudi da smo došli do one točke u kojoj, kada se svi slože oko nečega, možete biti sigurni da je to krivo! Svaka nova ideja, svaka velika ideja, u svojim počecima je bila ideja manjine. Čovjek koji se zove Isus Krist pripadao je manjini. Svi su govorili drugačije od njega. Buda je pripadao manjini. Svi su govorili drugačije od njega. Mislim da je Bertarand Russel rekao: "Svaka velika ideja započinje kao blasfemija." To je dobro i ispravno rečeno. Danas se može čuti

mnoštvo blasfemija. "Izrekao je blasfemiju!" Ljudi su ludi, umobolni, i čim ranije to uvidite, bolje će biti vaše duševno i duhovno zdravlje. Nemojte im vjerovati. Nemojte vjerovati ni najboljem prijatelju. Odbacite iluzije o svojim najboljim prijateljima. Oni su jako mudri, kao što ste i *vi* mudri u svojim postupcima s drugima, iako toga vjerojatno niste svjesni. O da, tako ste lukavi, prepredeni, i mudri. Odlično glumite.

Ne obasipljem vas pohvalama, zar ne? Ali ponavljam: ne želite se probuditi, odlično glumite, a niste toga ni svjesni. Mislili ste da ste puni ljubavi. Ha! Koga to volite? Čak i kada se žrtvujete, osjećate se dobro, zar ne? "Žrtvujem se! Živim prema svojim idealima." Ali nešto i dobivate, zar ne? Uvijek dobivate nešto od onoga što radite, sve dok se ne probudite.

Evo, dakle, prvog koraka: shvatite da se ne želite probuditi. Prilično je teško probuditi se ako ste bili hipnotizirani da vjerujete da je komadić starog novinskog papira ček od milion dolara. Kako je teško otrgnuti se od tog komadića starog novinskog papira.

Rješenje nije ni u odricanju

Svaki put kada se nečega odričete, sami sebe varate. Što mislite o *tome*? Varate se. Čega se odričete? Svaki put kada se nečega odričete, zauvijek se vežete na tu stvar. Jedan indijski guru rekao je: "Svaki put kada k meni dođe prostitutka, ne govori ni o čem drugom osim o Bogu. Kaže da joj se zgadio njezin život i da želi Boga. Ali svaki put kada svećenik dođe k meni, ne govori ni o čem drugom osim o seksu." Tako je to, kada se odreknete neke stvari, postajete njezin vječni zarobljenik. Kada se borite protiv neke stvari, ostajete za nju vječno vezani. Dok god se protiv nje borite, dajete joj moć. Dajete joj toliko moći koliko sami ulažete u borbu protiv nje.

Tu je uključen i komunizam i sve drugo. Zato morate "primiti" svoje demone, jer dok se borite protiv njih, dajete im moć. Zar vam to još nitko nije rekao? Kada se nečega odreknete, vežete se na to. Jedini način da se toga riješite je da to prozrete. Ne odričite se, *prozrite to*. Shvatite pravu vrijednost te stvari i nećete se morati odricati, jednostavno će ispasti iz vaših ruku. Ali, naravno, ako to ne shvatite, ako ste hipnotizirani da mislite da nećete biti sretni bez te, one, ili neke treće stvari, onda ste zarobljeni. Ono što trebamo učiniti za vas nije ono što takozvana duhovnost pokušava učiniti - naime, da se naučite žrtvovati i odricati. Ono što trebamo učiniti je da vam pomognemo da shvatite, shvatite, shvatite. Kad biste shvatili, jednostavno bi izgubili želju za tom stvari. Ili: kad biste se probudili, jednostavno bi izgubili želju za tim.

Slušajte i zaboravite naučeno

Neke ljude probudi kruta stvarnost života. Toliko trpe, da se probude. Ali ljudi se opet i opet sudaraju sa životom. Žive kao mjesečari. Nikada se ne probude. Tragično je da im nikada ne padne napamet da bi moglo biti drugačije. Nikada im ne padne napamet da bi moglo biti bolje. Ipak, ako *vas* život nije dovoljno pritisnuo, i ako već niste dovoljno trpjeli, postoji drugi put: *slušajte*. Ne mislim da se morate složiti s onim što govorim. To ne bi bilo slušanje. Vjerujte mi, zaista nije važno da li ćete se složiti s ovim što govorim, ili ne, jer slaganje i neslaganje je povezano s riječima, pojmovima i teorijama, a nemaju nikakve veze s istinom. Istina se nikada ne može do kraja izreći. Istina se uočava iznenada, kao rezultat određenog stava. Zato se možete ne slagati sa mnom a da još uvijek uočite istinu. Ali, morate imati stav otvorenosti, morate željeti otkriti nešto novo. To je važno, a ne vaše slaganje ili neslaganje sa mnom. Konačno, većina onoga što vam dajem, u stvari su teorije. Niti jedna teorija ne može potpuno prikazati istinu, i zato vam ne mogu govoriti o istini, nego o preprekama koje stoje na putu do istine. To vam mogu opisati, ali ne mogu vam opisati istinu. Nitko ne može. Jedino što vam mogu dati jest opis vaših zabluda tako da ih možete odbaciti. Sve što mogu učiniti za vas je da stavim u pitanje vaša mišljenja, i sustavu razmišljanja koje vas čini nesretnima. Sve što mogu učiniti za vas je da vam pomognem da zaboravite naučeno. Kada govorimo o duhovnosti, mislimo upravo na to: zaboraviti naučeno, zaboraviti gotovo sve što su vas naučili. Volja da se zaboravi naučeno, da se sluša.

Slušate li, kao većina ljudi, da dobijete potvrdu za ono što već mislite? Promatrajte svoje reakcije dok govorim. Često ćete se uplašiti, skandalizirati, razdražiti, izživcirati, osjećat ćete se izfrustriranima. Ili ćete reći: "Tako je!"

Slušate li da čujete ono što će potvrditi ono što već mislite? Ili slušate da otkrijete nešto novo? To je važno, iako je teško za ljude koji spavaju. Isus je propovijedao radosnu vijest a ipak je bio odbačen, ali ne zato što je radosna vijest bila dobra, nego zato što je bila nova. Mrzimo novosti. Mrzimo ih! I čim prije se suočimo s tom istinom - tim bolje. Ne želimo nove stvari, osobito onda kada su uznemirujuće, kada zahtijevaju promjenu. Naročito onda kada sa sobom donose spoznaju: "Bio sam u krivu." Sjećam se jednog susreta u Španjolskoj s osamdesetsedmogodišnjem isusovcem; bio je moj profesor i rektor u Indiji prije četrdeset godina. Prisustvovao je jednom od mojih tečajeva. "Trebao sam vas čuti prije šezdeset godina", rekao je, "Znate, živio sam u zabludi cijeli svoj život." Bože, slušajte ovo! To je kao da vidite jedno od svjetskih čuda. To je, dame i gospodo, *vjera!* Otvorenost za istinu, bez obzira na posljedice, bez obzira na to kamo će vas to dovesti, čak i kada ne znate kamo bi vas to moglo dovesti. To je vjera. *Ne* uvjerenje, nego vjera. Vaša uvjerenja pružaju vam puno sigurnosti, ali vjera je nesigurnost. Ne znate. Spremni ste slijediti, i otvoreni ste, širom ste otvoreni! Spremni ste slušati. Ali, biti otvoren ne znači biti lakovjeran, ne pretpostavlja gutanje svega što govornik kaže. O, ne. Sve što kažem morate ispitati, ali ispitati sa stajališta otvorenosti, ne sa stajališta tvrdoglavosti. I ispitajte sve. Sjeti sa onih prelijepih Budinih riječi: "Monasi i znanstvenici ne smiju prihvatiti moje

riječi iz poštovanja, nego ih moraju analizirati na način na koji zlatar ispituje zlato - rezanjem, struganjem, taljenjem."

Kada tako postupate, onda slušate. Učinili ste još jedan važan korak prema buđenju. Prvi korak, kao što sam rekao, je spremnost da priznate da se ne želite probuditi, ne želite biti sretni. U vama postoje razne vrste otpora prema tome. Drugi korak je spremnost da shvatite, da slušate, da ispitajte cijeli svoj sustav razmišljanja - ne samo vaš vjerski sustav razmišljanja, psihološka uvjerenja i politička uvjerenja, nego sve. I spremnost da ih sve ponovno ocijenite u svijetlu Budine prispodobe. A ja ću vam ovdje dati obilje prigoda da to učinite.

Maskenbal dobrih djela

Dobra djela su, u stvari, osobni interesi pod krinkom altruizma. Znam, mislite da je to teško prihvatiti, mislite da barem nekada želimo biti zaista dobri, i da se trudimo da volimo druge ili da budemo vjerni drugima. Dopustite mi da to pojednostavim do kraja, da budem potpuno otvoren i bezobziran, barem za početak. Postoje dvije vrste sebičnosti. Prva vrsta je ona kada nešto činim za svoje zadovoljstvo, kada sam sebi ugađam. To je ono što nazivamo egocentričnošću. Druga vrsta je kada za svoje zadovoljstvo ugađam drugima. To bi bila profinjena sebičnost.

Prva vrsta je očita, ali druga je skrivena, teško uočiva, i zbog toga opasnija jer počinjemo misliti da smo zaista plemeniti. Ali, možda ipak nismo tako plemeniti. Bunite se dok to govorim? Odlično!

Vi, gospođo, na primjer, kažete da živite sami, nekoliko sati dnevno radite na župi, ali priznajete da to ipak radite iz sebičnih razloga - imate potrebu osjećati se potrebnom - a isto tako znate da vaša potreba za tim osjećajem mora biti ostvarena na taj način da osjećate da nešto malo doprinosite boljitku ovoga svijeta. Međutim, zato jer vas trebaju, vi tvrdite da to nije jednosmjerna ulica.

Skoro da ste prosvijetljeni! Trebali bismo učiti od vas. Upravo tako. Ona kaže: "Nešto dajem, nešto dobivam." U pravu je. Kada nekome pomažem, nešto dajem, nešto dobivam. To je krasno. To je istina. To je stvarnost. To nisu dobra djela, to je prosvijetljeno koristoljublje.

I vi, gospodine, tvrdite da je Isus u evanđelju u biti propovijedao koristoljublje? Vječni život postizemo svojim dobrim djelima. "Dođite blagoslovljeni Oca mojega, kad sam bio gladan dali ste mi jesti..." i tako dalje. Mislite da to savršeno potvrđuje ovo što sam upravo rekao. Kada gledamo Isusa, kažete, vidimo da je sva dobra djela učinio iz krajnjeg koristoljublja - da bi njima pridobio duše za vječni život. I u tome vidite pokretnu silu i smisao života: ostvarenje vlastite koristi dobročinstvima.

U redu. Iako malo varate jer ste u to umiješali religiju. To je dopušteno i valjano, ali kako bi to bilo kad bismo se s evanđeljem, Svetim pismom, i Isusom pozabavili pri *kraju* ovih duhovnih vježbi. Sada ću reći još samo ovo da još malo zakompliciram stvar: "Bio sam gladan, i dali ste mi jesti. Bio sam žedan i dali ste mi piti." I što će reći? "Kada? Kada smo to učinili? Nismo znali." Nisu toga bili svjesni! Ponekad mi se javlja užasna misao da bi Kralj mogao reći: "Bio sam gladan i dali ste mi jesti," a ljudi na desnoj strani kažu: "Istina, Gospodine, *znamo*." "Nisam govorio vama", reče im kralj, "to nije po scenariju; *niste smjeli znati*." Zanimljivo, zar ne? Ali *vi* znate. Poznato vam je unutarne zadovoljstvo koje se javlja kada činite dobra djela. A ha! Tako je! To je suprotno onome kada netko kaže: "Po čemu bi to što sam učinio bilo nešto posebno? Nešto sam učinio, nešto sam dobio. Nisam imao osjećaj da činim nešto dobro. Moja desna ruka nije imala pojma što moja lijeva ruka čini." Znači, dobro nije nikada bolje od onoga dobra koje učinite ne znajući da je to dobro. Nikada niste tako dobri kao onda kada ne znate da ste dobri. Ili kako je veliki sufi rekao: "Svetac je svetac dok toga ne postane svjestan." Samozatajnost! Samozatajnost!

Neki od vas se protive tome. Kažete: "Zar nije to zadovoljstvo koje osjećam kada nešto dajem vječni život ovdje i sada?" Ne bih znao. Zadovoljstvo je za mene zadovoljstvo, i ništa drugo. Barem za sada, dok se, malo kasnije, ne pozabavimo religijom. Međutim, želio bih da nešto shvatite sada na početku: religija nije, ponavljam *nije* nužno povezana s duhovnošću. Molim vas, ostavimo religiju za sada po strani.

Dobro, pitate što je s vojnikom koji se baca na granatu kako bi zaštitio ostale? A što je s onim čovjekom koji se u američku bazu u Bejrutu dovezao u kamionu punom dinamita? Što je s njim? "Veće ljubavi od ove nema nitko." Ali Amerikanci ne misle tako. On je to učinio namjerno, i to je bilo užasno, zar ne? Ali, vjerujte mi, taj čovjek nije mislio tako, on je mislio da će ići u raj. Upravo to. Isto je mislio i vaš vojnik koji se bacio na granatu.

Pokušavam vam opisati djelovanje u kojem "ja" nije prisutno, kada ste budni, i kada je ono što činite, učinjeno po vama. Vaš čin tada postaje događaj. "Neka mi bude." To ne isključujem. Ali kada to učinite *vi*, pitam se da li tu ima sebičnosti, čak i ako je to samo: "Bit će zapamćen kao veliki junak." Ili: "Ne bih mogao živjeti da to nisam učinio. Ne bi mogao živjeti s mišlju da sam pobjegao." Ali pazite, ne isključujem ni druge čine. Ne kažem da ne postoje čini u kojem "ja" nije prisutan. Možda ih ima. Morat ćemo to istražiti. Majka koja spašava dijete, ali *svoje* dijete. Kako to da ne spašava susjedovo dijete? Zato jer je to dijete *njezino*. Vojnik umire za *svoju* domovinu. Zabrinjava me kad vidim da ljudi tako umiru. Mislim da su tim ljudima u mnogim slučajevima isprali mozgove. Muslimanski mučenici, hinduistički mučenici, budistički mučenici, kršćanski mučenici, svima su isprani mozgovi!

Zabili su si u glavu da moraju umrijeti, da je smrt velika stvar. Idu ravno u smrt, a ne osjećaju ništa. Ali ne svi, slušajte pažljivo, nisam rekao *svi, iako ne bih isključio ni tu mogućnost*. Mnogim komunistima su isprani mozgovi (to ćete lako prihvatiti). Mozgovi su im isprani do te mjere da su spremni umrijeti. Ponekad razmišljam o tome da bi postupak po kojem dobivamo ljude kao što su sv. Franjo Ksaverski, mogao biti isti postupak za dobivanje terorista. Čovjek može obaviti duhovne vježbe od trideset dana i iz njih izaći pun ljubavi prema Kristu, a da ne postigne ništa glede upoznavanja samog sebe. Ništa. Može biti veliki gnjavator i misliti da je veliki svetac. Ne bih htio oklevetati Franju Ksaverskog, koji je vjerojatno bio veliki svetac, ali s njim je bilo teško živjeti. Znete li da je bio loš superior, zaista loš!? Proučite malo povijest. Vidjet ćete da se Ignacije uvijek morao umiješati da ispravi greške koje je taj dobri čovjek činio zbog nedostatka tolerancije. Morate biti prilično netolerantni da postignete ono što je on postigao. Naprijed, naprijed, ne obaziri se na žrtve koje padaju usput. Neki kritičari Franje Ksaverskog tvrde upravo to. Otpuštao je ljude iz Družbe, a oni su se obraćali Ignaciju koji bi im rekao: "Dođi u Rim i popričat ćemo o tome", i potajice ih je opet primao natrag. Koliko poznavanja samoga sebe je tu bilo prisutno? Tko smo mi da sudimo, ne znamo.

Ne kažem da čista motivacija nije moguća. Kažem samo to da redovito sve što činimo, činimo iz koristoljublja. Sve. Kada nešto učiniš iz ljubavi prema Kristu, je li to sebičnost? Da. Sve što činiš iz ljubavi prema drugome, činiš iz koristoljublja. Morat ću to malo pojasniti.

Zamislite da živite u Phoenix-u, i da svaki dan hranite pet stotina djece. To u vam sigurno budi dobre osjećaje. Zar bi vam tako nešto moglo pobuđivati loše osjećaje? Ali nekada se i to događa, zato jer ima ljudi koji čine stvari zato jer *ne žele imati loše osjećaje*. I to nazivaju dobrim djelima. Čine to iz osjećaja krivnje, a to nije ljubav. Ali, Bogu hvala, činite nešto za ljude i to vam pričinjava zadovoljstvo. Divno! Vi ste jedna zdrava osoba jer se *brinete za vlastitu korist*. To je zdravo.

Dopustite mi da vam još jednom sažeto ponovim što sam govorio o nesebičnim dobročinstvima. Rekao sam da postoje dvije vrste sebičnosti; možda sam trebao reći tri. Prva vrsta je kada činim nešto, to jest kada si priuštim zadovoljstvo da ugađam sebi; druga, kada si priuštim zadovoljstvo da ugađam drugima. Nemojte se time hvaliti. Nemojte misliti da ste veliki čovjek. Prosječni ste, samo što imate profinjen ukus. Vaš ukus je dobar, a ne kakvoća vaše duhovnosti. Kad ste bili dijete, voljeli ste Coca-Colu; sada kada ste odrasli, za vrućina, volite popiti pivo. Sada imate bolji ukus. Kada ste bili mlađi voljeli ste čokoladu; sada kada ste stariji, volite slušati simfonije, uživati u čitanju pjesama. Imate bolji ukus, ali i dalje dobivate svoja zadovoljstva, samo što sada svoje zadovoljstvo nalazite u ugađanju drugima. A tu je i treća, najgora vrsta: kada nešto činite kako bi izbjegli loše osjećaje. Ne osjećate zadovoljstvo kada to činite, u stvari, osjećate se loše, mrzite

to. Činite žrtve ljubavi, ali gundate. Ha! Kako malo znate o sebi ako mislite da ne radite tako.

Da sam svaki put kada sam učinio nešto što je u meni pobudilo loše osjećaje, dobio dolar, do sada bih bio milioner. Znate kako to ide. "Oče, da li biste me mogli primiti večeras?" "Da, dođite!" U stvari, ne želim ga vidjeti, i ne volim ga sretati. Večeras želim gledati televiziju, ali kako ću mu to reći? Nemam hrabrosti reći ne. Kažem: "Uđite", a u sebi mislim: "Bože, kako ću izaći na kraj s ovim gnjavatorom."

Ne pričinja mi zadovoljstvo kada ga primim, i pričinja mi zadovoljstvo kada mu kažem ne. Zato odabirem manje od ta dva zla i kažem: "U redu, uđite." Bit ću sretan kad se sve to završi, kada budem mogao skinuti smiješak s lica, ali sada moram početi s ovim sastankom: "Kako ste?" "Odlično!", kaže on, i razveže priču o tome kako mu se sviđa ovaj tečaj, a ja razmišljam u sebi: "O Bože, kad će već jednom preći na stvar?" Napokon pređe na stvar, a ja ga, u prenesenom smislu, mlatnem po glavi, i kažem mu: "Pa svaka budala bi mogla riješiti taj problem", i pošaljem ga van. "Uh, riješio sam ga se." I slijedeće jutro, tijekom doručka (jer osjećam da sam bio pregrub) dođem do njega i kažem mu: "Kako je?" A on odgovori: "Prilično dobro", i doda, "Znate, ono što ste mi sinoć rekli, zaista mi je pomoglo. Bi li mogao doći k vama poslije ručka?" O, Bože!

Najgora vrsta dobročinstva je ona kada nešto činite kako bi izbjegli loše osjećaje. Nemate hrabrosti reći da vas puste na miru. Želite da ljudi misle da ste dobar svećenik! Kada kažete: "Ne želim nikoga povrijediti", ja kažem: "Pustite to! Ne vjerujem vam." Ne vjerujem nikome tko kaže da nikoga ne želi povrijediti. Rado nanosimo bol drugima, a posebno nekima. Volimo to činiti. I ako ih netko drugi povrijedi, radujemo se tome. Ali mi sami ne želimo nanositi bol drugima, jer ćemo i *mi* dobiti istom mjerom. To je to. Ako nekoga povrijedimo, mislit će loše o nama. Neće nas voljeti, govorit će protiv nas, a to nam se ne sviđa!

O čemu razmišljate?

Život je gozba, ali, na žalost, mnogi ljudi umiru od gladi. O tome, zapravo govorim. Ima jedna zgodna priča o ljudima koji su bili na splavi, blizu brazilske obale, i umirali su od žeđi. Nisu imali pojma da je voda na kojoj su plutali slatka. Rijeka se s takvom silom ulijevala u ocean, da je slatka voda u njega probijala više kilometara, tako da su imali slatke vode tamo gdje su bili, ali nisu imali pojma o tome. Na isti način smo i mi okruženi s radošću, srećom i ljubavlju. Većini ljudi o tome nema pojma. Razlog: isprani su im mozgovi. Razlog: hipnotizirani su; spavaju. Zamisli mađioničara koji na pozornici hipnotizira nekoga tako da ta osoba vidi ono čega tamo nema, i ne vidi ono što je tamo. U tome je stvar. Obratite se i vjerujete Radosnoj vijesti. Obratite se! Probudite se! Ne oplakujte svoje grijeh. Zašto da oplakujete grijeh koje ste počinili spavajući? Hoćete li plakati zbog nečega što ste učinili pod hipnozom? Zašto se želite poistovjetiti s takvom osobom?

Probudite se! Probudite se! Obratite se! Prihvatite novi duh. Prihvatite novi način gledanja na stvari! Jer "kraljevstvo je među vama!" Rijetki su kršćani koji to shvaćaju ozbiljno. Rekao sam vam da je prvo što trebate učiniti da se probudite, da se suočite s činjenicom da vam se ne sviđa kada vas probude. Radije ćete zadržati one stvari za koje, zato što ste hipnotizirani, mislite da su vam tako dragocjene, tako važne, tako važne za vaš život i opstanak. Drugo: shvaćanje. Shvatite da možda imate pogrešna mišljenja, i da ta mišljenja utječu na vaš život, i od njega stvaraju takvu zbrku, i da zbog njih ostajete spavati. Mišljenja o ljubavi, o slobodi, o sreći, i tako dalje. I nije lako slušati nekoga tko stavlja u pitanje ta mišljenja koja su vama postala tako dragocjena.

Ima zanimljivih studija o ispiranju mozga. Pokazalo se da ispiranje mozga počinje kada prihvatite ili "upijete-prisvojite" neko mišljenje koje nije vaše, koje je tuđe. Smiješno je da ćete biti spremni umrijeti za to. Zar to nije čudno? Prvi test za provjeru ispranosti mozga, prisvojenog uvjerenja i mišljenja jest kada su ona napadnuta. Zabezeknut ćete se i reagirat ćete emocionalno. To je prilično dobar znak, nije nepogrešiv, ali je prilično dobar znak da vam je mozak ispran. Spremni ste umrijeti za neko mišljenje koje nikada nije bilo vaše. Teroristi i takozvani sveci prihvate neko mišljenje, cijelog ga progutaju, i onda su spremni umrijeti za njega. Nije lako slušati, posebno ako na neko mišljenje reagirate emocionalno. Čak i ako ne reagirate emocionalno, nije lako slušati, jer slušate u stanju programiranosti, uvjetovanosti, hipnotiziranosti. Sve što čujete vrlo često tumačite u okviru svoje hipnotiziranosti, uvjetovanosti i programiranosti. Kao kad je jedna studentica koja je slušala predavanje iz poljoprivrede rekla: "Oprostite, profesore, znate da se u potpunosti slažem s vama da je najbolje gnojivo staro konjsko gnojivo. Da li biste nam mogli reći koliko bi konj morao biti star?" Možete li zaključiti odakle je bila ta studentica? Svi mi imamo svoje stavove, zar ne? I slušamo s tim stavovima. "Henry, kako si se promijenio! Bio si tako visok, a sada si puno niži. Bio si tako dobro građen, a sada si tako mršav. Imao si tako svijetlu kosu, a sada ti je tako tamna. Što se dogodilo s tobom, Henry?" Henry kaže: "Nisam ja Henry, ja sam John." "O, i ime si promijenio!?" Kako možeš takve ljude naučiti da slušaju?

Najteža stvar na svijetu je čuti, vidjeti. Ne želimo vidjeti. Mislite li da kapitalist želi vidjeti pozitivne strane komunističkog sustava? Mislite li da komunist želi vidjeti ono što je dobro i zdravo u kapitalističkom sustavu? Mislite li da bogataš želi vidjeti siromašne? Ne želimo gledati, jer ako ćemo gledati, mogli bi se promijenili. Ne želimo gledati. Ako gledate, izgubite kontrolu nad životom kojeg tako nesigurno držite u rukama. I zato, da biste se mogli probuditi, ono što vam je najpotrebnije nije energija, ni snaga, ni mladost, čak ni velika inteligencija. Ono što vam je najpotrebnije je spremnost da naučite nešto novo. Mogućnost da se probudite srazmjerna je količinom istine koju možete prihvatiti bez bježanja od nje. Koliko toga ste spremni prihvatiti? Koliko toga što držite vrijednim ste spremni izgubiti, a da ne bježite? Koliko ste spremni razmišljati o nečemu što ne poznajete?

Prava reakcija je strah. Ali ne bojimo se nepoznatog. Ne možete se bojati onoga što ne poznajete, nitko se ne boji nepoznatoga. Ono čega se zaista bojite jest gubitak onoga što vam je poznato. To je ono čega se bojite.

Primjerima sam pokazao da je sve ono što činimo obojano sebičnošću. To nije lako čuti, ali razmislite sada malo o tome, uđimo malo dublje u stvar. Ako se sve što činimo temelji na koristoljublju - svjesnom ili nesvjesnom - što onda mislite o svojim dobrim djelima? Što se događa s njima? Evo jedne male vježbe za vas: sjetite se svih dobrih djela koje ste učinili ili samo nekih od njih (dati ću vam samo nekoliko trenutaka.) Shvatite sada da zaista izviru iz koristoljublja, bili vi toga svjesni ili ne. Što se događa s vašim ponosom? Što se događa s vašom umišljenošću? Što se događa s onim dobrim osjećajima koji su vas obuzimali, koji su vas pratili svaki put kada ste učinili nešto za što ste mislili da je puno milosrđa? Sve je to splasnulo, zar ne? Što se događa s vašim dignutim nosom dok gledate svojeg susjeda za kojeg ste mislili da je tako sebičan? Sve se to mijena, zar ne? "Ali, moj susjed nema tako istančan ukus kao ja", kažete. Vi ste opasnija osoba, zaista jeste. Čini se da je Isus Krist imao manje poteškoća s drugom vrstom ljudi, nego s vašom vrstom. Puno manje poteškoća. Njegove poteškoće su počele kad se sukobio s ljudima koji su bili uvjereni da su dobri. S drugom vrstom ljudi, s onima koji su bili otvoreno sebični i znali su to, s njima, čini se, nije imao većih poteškoća. Shvaćate li kako je to oslobađajuće? Hej, probudite se! To je oslobađajuće! To je divno! Osjećate li se potištenima? Možda da. Nije li to divno kada shvatite da niste ništa bolji od bilo koga drugoga na ovome svijetu? Zar to nije divno? Jeste li možda razočarani? Pogledajte što smo pojasnili! Što se događa s vašom samodopadnošću? Hitjeli biste si priuštiti dobar osjećaj, da ste bolji od drugih, ali vidite kako smo raskrinkali jednu zabludu!

Jesmo li dobri, loši, ili imamo sreće?

Mislim da sebičnost dolazi iz instinkta samo-očuvanja, koji je naš prvi i najdublji instinkt. Kako se možemo odlučiti za nesebičnost? To bi bilo gotovo isto kao i izabiranje smrti. Bilo kako bilo, kažem vam: prestanite se osjećati loše zbog svoje sebičnosti, svi smo mi isti. Jedan je čovjek rekao nešto jako lijepo o Isusu. Ta osoba čak nije bila ni kršćanin. Rekao je: "Najljepša Isusova odlika bila je da je bio tako blizak grešnicima jer je znao da nije bio nimalo bolji od njih." Mi se razlikujemo od drugih - od kriminalaca, na primjer - jedino po tome što radimo ili ne radimo, *a ne po onome što u biti jesmo*. Jedina razlika između Isusa i drugih ljudi bila je u tome da je on bio budan, a ostali nisu bili. Pogledajte ljude koji dobiju novac na lutriji. Da li kažu: "Tako sam ponosan jer sam dobio ovaj novac, ne za sebe, nego za svoj narod i svoje društvo." Kaže li itko nešto slično kada dobije na lutriji? Ne. Zato jer su imali sreće. *Sreća. Sreća*. Dakle, dobili su na lutriji, jack pot. Ima li u tome nečega zbog čega bi trebao biti ponosan?

Isto tako, ako postignete prosvjetljene, postići ćete to za svoju korist, i to zato jer ste imali sreće. Hoćete li se time hvaliti? Čime biste se to hvalili? Shvaćate li

kako je kranje glupo biti ponosan zbog svojih dobrih djela? Farizej nije bio zao čovjek, bio je glup. Bio je glup, a ne zao. Nije stao da razmisli. Jednom je netko rekao: "Ne osuđujem se stati, jer ako stanem, neću znati kako ponovno krenuti."

Naše iluzije o drugima

Dakle, kad biste stali i razmislili, shvatili biste da, na kraju krajeva, nemamo na što biti posebno ponosni. Kako to utječe na vaš odnos s drugim ljudima? Na što se žalite? Neki mladić požalio se da ga je njegova djevojka iznevjerila, da ga je varala. Na što se žalite? Jeste li očekivali išta bolje? Očekujte najgore jer imate posla sa sebičnim ljudima. Mladiću, ti si idiot - kovao si je u zvijezde, zar ne? Mislio si da je tvoja djevojka princeza, mislio si da su ljudi dobri. Nisu! Nisu dobri. Loši su kao i ti, loši, shvaćate li? Spavaju kao i vi. I što mislite, što će tražiti? Tražit će svoje interese, isto tako kao i vi. Nema razlike. Možete li zamisliti kako će to biti oslobađajuće što više nikada nećete trpjeti razbijanje svojih iluzija, više nikada nećete biti razočarani? Nikada više nećete biti ostavljeni na cjedilu. Više se nikada nećete osjećati odbačenima. Želite li se probuditi? Želite li biti sretni? Želite li biti slobodni? Evo što tražite: odbacite svoja kriva uvjerenja. Prozirite ljude. Ako možete prozreti sebe, moći ćete prozreti bilo koga. I tada ćete voljeti druge. Inače ćete potratiti sve svoje vrijeme, hrvajući se sa svojim pogrešnim mišljenjima o njima, i sa svojim iluzijama koje se neprestano razbijaju u sudaru sa stvarnošću.

Vjerojatno izgleda previše neugodno za mnoge od vas da shvatite da su svi, osim onih rijetkih koji su se probudili, *vrlo vjerojatno* sebični, i traže vlastitu korist, na profinjen ili manje profinjen način. To vas dovodi do uvida da ne postoji ništa što vas može razočarati, nemate iluzija koje bi se mogle razbiti. Da ste bili u dodiru sa stvarnošću, nikada se ne biste razočarali. Ali, radije bojite ljude svijetlim bojama, nego da ih prozirete, zato jer nerado prozirete sebe. Zato morate platiti cijenu.

Prije nego što krenemo u daljnju raspravu, dopustite mi da vam ispričam jednu priču. Netko me je jednom pitao: "Kako izgleda prosvjetljenje? Kako izgleda buđenje?" To je kao kad se jedan beskućnik u Londonu spremao ići spavati. Tog dana je jedva uspio naći koranicu kruha za jelo. Došao je do nasipa na Temzi, gdje je obično spavao. Počelo je kišiti pa se ogrnuo svojim starim, poderanim kaputom. Već je skoro zaspao kad se iznenada kraj njega zaustavi jedan Rolls-Royce. Iz auta je izašla lijepa mlada dama i rekla mu: "Jadniče, zar ste nakanili provesti noć ovdje na nasipu?" I klošar reče: "Da." Ona reče: "Neću to dopustiti. Idete sa mnom u moju kuću, dobro ćete večerati i provesti ugodnu noć." Inzistirala je da čovjek uđe u auto. I tako su se dovezli izvan Londona, i došli do njezine vile, koja je izgledala kao da je iz snova, okružena velikim imanjem. Unutra ih je uveo glavni sluga, kome je dama rekla da se pobrine za čovjeka: "James, smjesti ga u jednu od soba za posluhu, i lijepo postupaj s njime." I James se pobrinuo za sve. Mlada dama se već bila skinula, i htjela leći u krevet, kad se sjetila gosta. Nabacila je nešto na sebe, i odšetala se niz hodnik do njegove sobe. Vidjela je kako iz sobe izlazi tračak

svjetlosti, pa je nježno pokucala na vrata, otvorila ih i našla čovjeka budnog. Upitala ga je: "Jeli sve u redu, dobri čovječe. Je li večera bila u redu?" "Nikada u životu nisam tako dobro jeo, gospođo." "Je li ti dovoljno toplo?" "Da, krevet je ugodan i topao." I onda mlada dama reče: "Možda trebate nečije društvo. A, da se malo odmaknete?" I ona krene prema njemu, on se pomakne i padne ravno u Temzu.

Ha! Ovo niste očekivali! Prosvjetljenje! Prosvjetljenje! Probudite se. Kada budete spremni zamijeniti svoje iluzije za stvarnost, kada budete spremni zamijeniti svoje snove za činjenice, sve ćete pronaći. Tada život konačno dobije smisao. Život postaje lijep.

Ispričat ću vam priču o Ramirezu. Star je i živi u dvorcu na vrhu brežuljka. Gleda van kroz prozor (nalazi se u krevetu jer je nepokretan) i ugleda svog neprijatelja. Njegov neprijatelj je star i penje se na brežuljak oslanjajući se na štap, sporo i teško. Trebalo mu je dva i pol sata da dođe do vrha. Ramirez ne može ništa učiniti jer sve sluge imaju slobodan dan. Njegov neprijatelj otvara vrata, ulazi ravno u sobu, i iz kaputa izvlači samokres. "Konačno ćemo izravnati račune, Ramirez!" Ramirez daje sve od sebe da ga odgovori od toga: "Hajde, Borgia, ne možeš to učiniti. Znaš da više nisam onaj isti Ramirez koji je s tobom loše postupao dok si još bio mladić. Ni ti više nisi onaj isti mladić. Pusti to!" "O, ne", kaže neprijatelj, "Tvoje slatke riječi neće me spriječiti u izvršavanju ove moje božanske misije. Želim se osvetiti, i ti glede toga ne možeš učiniti ništa." A Ramirez kaže: "Ipak ima nešto!" "Što?", upita neprijatelj. "Mogu se probuditi!", reče Ramirez. I učinio je to, probudio se! Kada vam netko kaže: "Tu se ništa ne može učiniti"; recite: "Može, mogu se probuditi!", i odjednom, život više nije noćna mora, kako je prije izgledao. Probudite se!

Dođe me čovjek nešto pitati. Što mislite, što me je pitao? Pitao me je: "Jeste li vi prosvijetljeni?" Što mislite što sam mu odgovorio? Zar je to važno!?

Želite li bolji odgovor? Moj odgovor bi bio: "Kako bi to ja mogao znati? Kako bi to ja mogao znati? Zar je to važno?" Znaš što! Ako za nečim previše žudite, nalazite se u gadnom sosu. I znate još nešto? Kad bi bio prosvijetljen, i kad bi me slušali zato što sam prosvijetljen, bili bi u gadnom sosu. Želite da vam mozak ispiru netko tko je prosvijetljen? Kako bi to ja mogao znati? Znaš, bilo tko vam može ispirati mozak. Kakve to veze ima ako je netko prosvijetljen, ili ne? Ali gledajte, želimo se osloniti na nekoga, zar ne? Želimo se osloniti na nekoga za koga mislimo da je uspio. To nam daje nadu, zar ne? Čemu se nadate? Zar to nije samo jedan oblik želje?

Nadate se nečemu boljemu od onoga što sada imate, zar ne? Inače se ne biste ničemu nadali. Međutim, zaboravljate da već posjedujete to čemu se nadate, samo što toga niste svjesni. Zašto se ne usredotočite na sada, radije nego da se nadate

boljim vremenima u budućnosti? Zašto ne biste razumjeli sadašnjost, radije nego da je zaboravite, i nadate se budućnosti? Nije li budućnost samo još jedna zamka?

Samoopažanje

Jedini način na koji vam se može pomoći jest da se vaša mišljenja stave u pitanje. Ako ste spremni slušati i prihvatiti izazov, možete nešto učiniti, ali *nitko vam ne može pomoći*. A što je najvažnije od svega? Najvažnije je samoopažanje. U tome vam nitko ne može pomoći. Nitko vam ne može ponuditi postupak. Nitko vam ne može pokazati tehniku. Onoga trenutka kada pokupite neku tehniku, opet ćete biti programirani. Ali samoopažanje - promatranje samog sebe - vrlo je važno. To nije isto što i uronjenost u samoga sebe. Uronjenost u samoga sebe je zaokupljenost samim sobom, kada brinete o sebi, kada ste zabrinuti za sebe. Ja govorim o *samoopažanju*. Što je to? To je promatranje svega u sebi i oko sebe, u granicama mogućnosti, kao da se to događa nekome drugome. Što znači ova posljednja rečenica? To znači da ne poosobljujete ono što vam se događa. To znači da sve promatrate kao da to nema nikakve veze s vama.

Razlog zbog kojeg patite od potištenosti i tjeskobe je poistovjećivanje s njima. Kažete: "Potišten sam." Ali to je krivo. Vi niste potišteni. Ako želite biti točni, mogli biste reći: "Trenutačno osjećam potištenost." Ali jedva da možete reći: "Potišten sam." Vi niste vaša potištenost. To je jedna čudna varka našeg uma, jedna čudna vrsta uobrazilje. Varate sami sebe misleći - iako toga niste svjesni - da vi *jest* vaša potištenost, da vi *jest* vaša tjeskoba, da vi *jest* vaša radost ili ushićenost koju osjećate. "Oduševljen sam!" Zasigurno niste. Možda je oduševljenje trenutačno *u* vama, ali pričekajte malo, promijenit će se to; neće to trajati, nikada ne traje; stalno se mijenja, uvijek se mijenja. Oblaci dolaze i odlaze, neki od njih su crni, a neki su bijeli, neki su veliki, a neki su mali. Ako želimo slijediti analogiju, vi biste trebali biti kao nebo koje promatra te oblake. Vi ste pasivni, nepristrani, distancirani promatrač. To je šokantno, posebno za nekoga tko pripada zapadnjačkoj kulturi. Ne miješate se. Nemojte se miješati. Nemojte ništa "popravlјati". Gledajte! Promatrajte!

Poteškoća je u tome što se ljudi upuštaju u popravlјanje stvari koje čak ni ne razumiju. Uvijek nešto popravlјamo, zar ne? Nikada nam ne padne napamet da stvari ne treba popravlјati. Zaista ne treba. To je veliko prosvjetljenje. Stvari treba shvatiti. Kad biste ih shvatili, promijenile bi se.

Svjesnost bez procjenjivanja svega

Želite li promijeniti svijet? Kako bi bilo da započnete sa sobom? Kako bi bilo da vi budete preobraženi prije toga? Ali, kako se to može postići? Opažanjem.

Razumijevanjem. Bez vlastitog miješanja ili suđenja jer ono što sudite ne možete shvatiti.

Onoga trenutka kada za nekoga kažete: "On je komunist", prestaje razumijevanje. Prilijepili ste etiketu na njega. "On je kapitalist." Toga trenutka razumijevanje prestaje. Zalijepili ste na njega etiketu, i ako etiketa za sobom povlači slaganja ili neslaganja, tim gore! Kako ćete razumjeti ono s čime se ne slažete, ili ono s čime se slažete? Sve ovo izgleda kao neki novi svijet, zar ne? Nema suđenja, nema komentara, nema stavova: samo opažate, proučavate, gledate, bez želje da mijenjate stanje stvari, jer ako želite promijeniti stanje stvari, da bude onako kako vi mislite da bi *trebalo* biti, onda vaše razumijevanje prestaje. Dreser pasa pokušava razumjeti psa kako bi ga mogao naučiti da izvodi određene trikove. Znanstvenik promatra ponašanje mrava s jedinim ciljem da prouči mrave, da što više nauči o njihovom ponašanju. Nema drugih ciljeva. Ne pokušava ih istrenirati da nešto dobije od njih. Mravi ga zanimaju, želi što više naučiti o njima. To je njegov stav. Onoga dana kada postignete takav stav, doživjet ćete čudo. Promijenit ćete se - bez napora, na pravi način. Promjena će se dogoditi, nećete se morati truditi da je postignete. Dok se život svjesnosti nastanjuje u vašoj tami, sve što je zlo nestat će, a sve ono što je dobro bit će njegovano. Morat ćete to sami iskusiti.

Ali, za to je potreban discipliniran duh. A kada kažem discipliniran, ne govorim o naporu. Govorim o nečem drugom. Jeste li ikad proučavali nekog sportaša. Cijeli njegov ili njezin život je sport, i kako disciplinirano mora živjeti. I promatrajte rijeku kako teče prema u moru. Sama stvara svoje korito. Kada nešto u vama ide u pravom smjeru, onda to samo stvara svoju stegu. Onaj trenutak, kada vas ubode žaoka svjesnosti, doživjet ćete nešto veličanstveno. To je najradosnija stvar na svijetu, najvažnija i najradosnija stvar na svijetu. Ništa na ovome svijetu nije važnije od buđenja. Ništa! I to je isto tako stega na svoj način.

Ništa vas ne može tako oduševiti kao buđenje. Hoćete li radije živjeti u tami? Hoćete li djelovali, a da niste svjesni što radite; govoriti a da niste svjesni svojih riječi? Hoćete li radije slušati ljude, a da niste svjesni onoga što čujete, ili gledati stvari, a da niste svjesni što vidite? Veliki Sokrat je rekao: "Nije vrijedno živjeti ako nisi svjestan da živiš." To je samo po sebi razumljivo. Mnogi ljudi nisu svjesni da žive. Žive mehanički, misle (redovito tuđe misli) mehanički, osjećaju mehanički, reagiraju mehanički. Želite li vidjeti kako ste zaista mehanički? "O, imate lijepu košulju." Dobro se osjećate kad to čujete. Bože, zbog košulje!? Ponosni ste na sebe kad to čujete. Ljudi dolaze k meni u Indiju, u moj centar, i kažu mi: "Kako lijepo mjesto, kako lijepo drveće", (za što ja uopće nisam zaslužan), "...kako ugodna klima." I već se osjećam dobro, dok ne shvatim da se osjećam dobro, i kažem si: "Hej, možeš li zamisliti nešto gluplje od ovoga?" Nisam zaslužan za to drveće, nisam ja odabrao ovu lokaciju, nisam odabrao ovakvo vrijeme - jednostavno se dogodilo. Ali "ja" se uključio u sve to, i osjećam se dobro. "Moja" kultura, i "moj" narod stvaraju u meni dobre osjećaje. Gdje su granice ljudske gluposti? Zaista tako mislim. Rečeno mi je da je moja velika indijska kultura

stvorila mnoge mistike. Ali nisam ih ja stvorio. Ja za to nisam zaslužan. Ili mi kažu: "Ta tvoja zemlja i to siromaštvo, to je odvratno", i sram me je. Ali nisam je ja stvorio. Što se to događa? Jeste li ikad stali da razmislite? Netko vam kaže: "Mislim da ste jako šarmantni", i osjećate se divno. Dobijete pozitivan poticaj (zato ljudi govore: ja sam O.K., ti si O.K.). jednog dana napisat ću knjigu i nasloviti je "Ja sam budala, ti si budala". To je divna, najoslobađajuća stvar na svijetu, kada otvoreno priznaš da si budala. Kada mi ljudi kažu: "U krivu si", ja kažem: "A što ste drugo očekivali od jedne budale?"

Razoružani, svi moraju biti razoružani. U konačnom oslobođenju, ja sam budala, ti si budala. Obično to ide ovako: pritisnem gumb i veseo si pritisnem drugi gumb i tužan si, i to ti se sviđa. Koliko ljudi poznajete koji nisu pod utjecajem pohvale ili krivnje? Mislim da to nije čovječno. Čovječno za vas znači da morate biti kao mali majmun kojem svatko može potezati rep, i da činite sve ono što bi *trebali* činiti. Ali, jeli to čovječno? Ako mislite da sam šarmantan, to znači da ste sada dobro raspoloženi, i ništa više.

To također znači da sam na vašem popisu za kupovinu. Svi mi okolo nosimo popis za kupovinu, i čini se da morate biti prema tom popisu: visok, tamne kose, zgodan, po *mojem* ukusu. "Sviđa mi se boja tvoga glasa". Kažete: "Zaljubljen(a) sam." Niste zaljubljeni, nego ste naivna budala. Svaki puta kad ste zaljubljeni - nećkam se da li da vam ovo kažem - postanete posebno tupi i tvrdoglavi. Sjednite malo, i promatrajte što vam se događa: bježite od sebe, želite pobjeći. Netko je jednom rekao: "Hvala Ti, Bože, za stvarnost, i za načine kako da pobjegnemo od nje." To se, dakle, događa. Tako smo mehanički, tako upravljani. Pišemo knjige o tome kako s nama upravljaju, i kako je to divno što s nama upravljaju, i kako je nužno da vam ljudi kažu da ste O.K. Onda se dobro osjećate, zadovoljni ste sa sobom. Kako je divno biti u zatvoru! Ili, kako mi je netko jučer rekao, u nečijoj krletci. Da li vam se sviđa biti u zatvoru? Da li vam se sviđa kada upravljaju s vama? Dopustite mi da vam nešto kažem: ako si ikad dopustite da se dobro osjećate kad vam ljudi kažu da ste O.K., pripremate se za to da se osjećate loše kada vam kažu da niste u redu. Dokle god živite prema očekivanjima drugih ljudi, morate paziti kako se odijevate, kako se češljate, jesu li vam cipele ulaštene, ukratko - morate živjeti prema svim njihovim prokletim očekivanjima. Misli li da je to ljudski?

To je ono što ćete otkriti dok se budete promatrali! Bit ćete užasnuti! Činjenica je da niste ni O.K., niti ne-O.K. Možda se uklapate u trenutačno raspoloženje, trend ili modu, ali znači li to da ste postali O.K.? Ovisi li vaša "O.K.-nost" o tome? Ovisi li o tome što ljudi misle o vama? Po tim mjerilima Isus Krist je sigurno bio prilično "ne-O.K." Niste O.K., niti ste ne-O.K., vi ste vi. Nadam se da će to, barem za neke od vas, biti veliko otkriće. Ako troje ili četvero od vas dođe do tog otkrića tijekom ovih dana koje ćemo provesti zajedno, to će biti odlično! Izvanredno! Odbacite sve ono "O.K" i "ne-O.K."; odbacite svako suđenje i jednostavno promatrajte, gledajte.

Doći ćete do velikih otkrića, ta će vas otkrića promijeniti. Nećete se uopće morati truditi, vjerujte mi.

To me je podsjetilo na onog čovjeka iz poslijeratnog Londona. Sjedio je u autobusu, a u svom krilu imao je paket zamotan u smeđi papir. Paket je bio velik i težak. Kondukter dođe do njega i upita ga: "Što je to u vašem krilu?" I čovjek odgovori: "To je neeksplodirana bomba. Iskopali smo je u vrtu, i nosim je na policijsku stanicu." Kondukter reče: "Bolje je da je ne držite u krilu. Stavite je ispod sjedala."

Psihologija i duhovnost (kako ih ljudi obično shvaćaju) premještaju bombu iz vašeg krila i stavljaju je ispod vašeg sjedala. U stvari ne rješavaju vaše probleme. Mijenjaju vaše probleme za neke druge. Je li vam to ikad palo na pamet? Imali ste neki problem, pa ste ga zamijenili za neki drugi. Uvijek će biti tako dok ne riješimo problem koji se zove "vi". Dok to ne riješimo, nećemo ništa napraviti.

Iluzija o nagradama

Veliki mistici i učitelji s istoka pitaju: "Tko si *ti*?" Mnogi misle da je najvažnije pitanje na svijetu: tko je Isus Krist? Krivo! Mnogi misle da je: "Postoji li Bog?" Krivo! Drugi opet: "Postoji li život poslije smrti?" Krivo! Čini se da se nitko ne želi uhvatiti u koštac s ovom poteškoćom: postoji li život *prije* smrti? Međutim, prema mojem iskustvu, upravo oni koji ne znaju što bi učinili s *ovim* životom, gorljivo i zabrinuto razmišljaju o *drugom* životu. Jedan od pokazatelja da je čovjek budan je taj da ga uopće nije briga što će se dogoditi u drugom životu. To vas ne zabrinjava; nije vas briga. Ne zanima vas i točka.

Znate li što je to život vječni? Mislite da je to beskrajn život, ali teolozi će vam reći da je to glupost, jer bi to bilo unutar vremena. To je vrijeme koje traje bez prestanka. Vječno znači bezvremensko - vrijeme ne postoji. Ljudski razum to ne može shvatiti. Ljudski razum može shvatiti što je vrijeme, i može nijekati postojanje vremena. Ono što je bezvremensko prelazi granice našeg shvaćanja. A ipak, mistici nam kažu da je vječnost tu, sada. Što mislite o toj radosnoj vijesti? Ljudi su tako uznemireni kad im kažem da zaborave svoju prošlost. Tako su ponosni na svoju prošlost. Ludi su! Jednostavno je odbacite! Kada čujete: "Pokaj se zbog svoje prošlosti", shvatite da je to velika vjerska zapreka za buđenje. Probudite se! To je kajanje, a ne: "Plačite zbog svojih grijeha." Probudite se! Shvatite, prestanite plakati. Shvatite! Probudite se!

Pronaći samoga sebe

Veliki učitelji nas uče da je najvažnije pitanje na svijetu: "Tko sam ja?" Ili točnije: "Što je 'ja'?" Što je to što zovem "ja"? Što je to što zovem svojom osobnošću? Hoćete reći da razumijete sve drugo na ovom svijetu, a ne razumijete to? Hoćete reći da se razumijete u astronomiju, i crne rupe, i kvarkove, savladali ste računarsku znanost, a ne znate tko ste? Čovječe, još spavate. Vi ste znanstvenik koji spava. Hoćete reći da znate tko je Isus Krist, a ne znate tko ste vi sami? Kako znate da ste razumjeli Isusa Krista? Tko je ta osoba koja to razumije? Prvo to saznajte. To je temelj svega, zar ne? Upravo zato što to nismo razumjeli, svi ti bezumni vjernici vode te bezumne vjerske ratove: muslimani protiv Židova, protestanti protiv katolika, i ostale gluposti. Ne znaju tko su, jer da znaju, ne bi bilo ratova. Kao kad je ona jedna djevojčica pitala jednog dječaka: "Jesi li ti prezbiterijanac?" A on odgovori: "Ne, mi pripadamo jednoj drugoj crkavici!"¹

Međutim, ono što bih sada želio naglasiti je samoopažanje. Slušate me, ali čujete li i neke druge zvukove osim mog glasa dok me slušate? Ako ne čujete, to znači da ću vam isprati mozak, ili bi pak na vas mogle djelovati sile iz vaše nutrine kojih uopće niste svjesni. Čak i onda kada ste svjesni svojih reakcija na mene, jeste li istovremeno svjesni i toga odakle dolaze te reakcije? Možda me uopće ne slušate, možda me sluša vaš tata. Ne znate je li to moguće? Naravno da jest. Svaki put iznova u svojim terapijskim skupinama srećem ljude koji tamo uopće nisu prisutni. Njihov tata je tamo, njihova mama je tamo, ali oni nisu tamo, niti su ikad bili. "Živim, ali ne više ja, nego moj tata živi u meni." To je apsolutno, doslovno istinito. Mogao bi vas rastaviti na komadiće i pitati vas: "Dakle, ova rečenica, dolazi li od mame, tate, bake, djeda - od koga?"

Tko živi u vama? Prilično je užasavajući kada to saznate. Mislite da ste slobodni, ali vjerojatno nema ni jedne geste, misli, čuvstva, stava, vjerovanja u vama koja ne dolazi od nekoga drugoga. Zar to nije grozno? A niste toga svjesni. Govorim o mehaničkom životu koji je utisnut u vas. Jako vam je stalo do nekih stvari, i mislite da ste vi ta(j) kome je stalo do njih, ali je li to zaista tako? Trebat će vam puno svjesnosti da biste mogli razumjeti da je možda ta stvar koju vi nazivate "ja" samo konglomerat vaših prošlih iskustava, vaše uvjetovanosti i programiranosti.

To je bolno. U stvari, kada se počnete buditi, osjećate zaista snažnu bol. Bolno je gledati kako se vaše iluzije rasplinjuju. Sve ono što ste mislili da ste izgradili pretvara se u prah, i to je bolno. Kajanje znači upravo to, buđenje znači upravo to. Kako bi bilo da sada, upravo tu gdje sjedite, provedete koju minutu u posvješćivanju, čak i dok pričam, onoga što osjećate u svom tijelu, o čemu razmišljate, i kakvo je vaše čuvstveno stanje? Kako bi bilo da, ako imate otvorene oči, postanete svjesni ploče koja je pred vama i boje ovih zidova, i materijala od kojih su napravljeni? Kako bi bilo da postanete svjesni mojeg lica i vaših reakcija na moje lice? U vama se uvijek događa reakcija, bili vi toga svjesni ili ne. A to vjerojatno nije vaša reakcija, nego ona na koju ste uvjetovani. I kako bi bilo da

postanete svjesni nekih stvari koje sam upravo rekao, iako to neće biti svjesnost, nego samo sjećanje.

Posvjestite si svoju prisutnost u ovoj prostoriji. Recite u sebi: "Nalazim se u ovoj prostoriji." To je kao da se nalazite izvan sebe promatrajući se izvana. Primijetite kako je to malo drugačiji osjećaj od onoga kada promatrate druge stvari u prostoriji. Kasnije ćemo se zapitati: "Tko je ta osoba koja promatra." Ja promatram sebe. Što je to "ja"? Što je "sebe"? Za sada je dopušteno samo to da se promatrate, ali ako se počnete osuđivati ili opravdavati, ne prekidajte ni osuđivanje ili suđenje ni opravdavanje, jednostavno nastavite samopromatrajte. Osuđujem se. Sudim si. Opravdam se. Samo promatrajte i točka. Nemojte to ni slučajno pokušati promijeniti! Nemojte govoriti: "Rečeno nam je da to ne smijemo raditi." Samo promatrajte što se događa. Kao što sam vam već rekao, samoopažanje znači gledanje - opažanje svega što se događa u vama i oko vas kao da se to događa nekome drugome.

Svlačenje do "ja"

Predlažem da sada napravite još jednu vježbu. Napišite ukratko na list papira svoj opis, na primjer: poslovni čovjek, svećenik, ljudsko biće, katolik, Židov, bilo što.

Kako vidim, neki pišu stvari kao: uspješan, hodočasnik koji traži, sposoban, živ, nestrpljiv, sabran, prilagodljiv, pomirivatelj, zaljubljenik, pripadnik ljudske vrste, prekompliciran. Vjerujem da je to ishod samoopažanja. Kao da ste promatrali drugu osobu.

Ali pazite, imate "ja" koji promatra "sebe". To je jedan zanimljiv fenomen kojemu se filozofi, mistici, znanstvenici i psiholozi nikada ne prestaju čuditi: "ja" promatra "sebe". Čini se da životinje to ne mogu. Čini se da je za to potrebna određena mjera inteligencije. Ono što ću vam sada reći nije metafizika, niti filozofija, već čisto opažanje i zdrav razum. Veliki istočnjački mistici u biti govore o "ja", a ne o "sebi", o "pripadajućem"². U stvari, neki od tih mistika govore da bi prvo trebali početi sa stvarima, posvješćivanjem stvari, a onda prelazimo na posvješćivanje misli (to jest "sebe", "pripadajućeg"), i na kraju postizemo svjesnost mislilca. Stvari, misli, mislilac. Ono što stvarno tražimo je mislilac. Može li se mislilac poznavati? Mogu li ja znati što je "ja"? Neki mistici odgovaraju: "Može li nož rezati samog sebe? Može li zub gristi samog sebe? Može li oko vidjeti samo sebe? Može li 'ja' poznavati sebe." Ali mene sada zanima nešto puno svrsishodnije, a to je da odredimo što "ja" *nije*. Ići ćemo polako, najsporije moguće, jer posljedice su uništavajuće. Strašne ili zastrašujuće, ovisno o stanovištu s kojeg gledate.

Poslušajte ovo: jesam li ja moje misli, misli koje mislim? Ne. Misli dolaze i odlaze, ja nisam moje misli. Jesam li ja moje tijelo? Kažu da se milijuni stanica u našem tijelu promijeni ili obnovi svake minute, tako da nakon sedam godina u

našem tijelu nema ni jedne jedine stanice koja je bila tamo prije sedam godina. Stanice dolaze i odlaze, pojavljuju se i nestaju, ali, čini se da je "ja" trajan. Onda, da li sam ja moje tijelo? Očito ne!

"Ja" je različito od tijela, i nešto više od njega. Možete reći da je tijelo dio "ja", ali taj dio se mijenja. Stalno se pokreće, stalno se mijenja. Imamo jedno te isto ime za njega, ali se stalno mijenja. Isto kao što imamo isto ime za Slapove Nijagare, ali Nijagarine Slapove sačinjava voda koja se stalno mijenja. Koristimo isto ime za stvarnost koja se stalno mijenja.

A moje ime? Je li "ja" moje ime? Očito ne, jer mogu promijeniti svoje ime a da ne promijenim "ja". A moja karijera, moja uvjerenja? Ako kažem da sam katolik ili Židov - je li to bitan dio "ja"? Kada promijenim svoju vjeroispovijest, hoće li se promijeniti i "ja"? Hoću li imati novo "ja", ili je to ono isto "ja" koje se promijenilo? Drugim riječima, je li moje ime bitan dio mene, dio "ja"? Spomenuo sam onu djevojčicu koja je upitala dječaćića: "Jesi li ti prezbiterijanac?" Netko mi je ispričao vic o Paddyju, Ircu iz Belfasta,. Paddy je hodao po ulici kad najednom osjeti pištoljsku cijev na potiljku, i začuje glas: "Jesi li ti protestant ili katolik?" Peddy je morao brzo razmisliti, a onda reče: "Ja sam Židov." Glas mu odgovori: "Pa ja sam najsretniji Arap u Belfastu!"

Etikete su nam tako važne. Kažemo: "Ja sam republikanac." Ali, jeste li zaista? Ne možeš reći da ako promijeniš stranku da imaš novo "ja". Nije li to ono isto staro "ja" s novim političkim uvjerenjima? Sjećam se čovjeka koji je pitao svojeg prijatelja: "Kaniš li glasovati za Republikansku stranku?" Prijatelj mu odgovori: "Ne, namjeravam glasovati za Demokrate. Moj otac bio je demokrata, moj djed bio je demokrata, i moj pradjed bio je demokrata." Prvi reče: "To je neka luda logika. Mislím, ako ti je otac bio konjokradica,, i ako ti je djed bio konjokradica, i ako ti je pradjed bio konjokradica, što ćeš ti onda biti?" "Ha, pa onda bi bio republikanac", odgovori mu ovaj.

Toliko puta u životu reagiramo na svoje i tuđe etikete. Poistovjećujemo etikete i "ja". "Katolik" i "protestant" su vrlo česte etikete. Jedan čovjek došao je kod svećenika i rekao: "Oče, želio bih da odslužite jednu misu za mog psa." Svećenik je bio ogorčen. "Kako to mislite, da odslužim misu za psa?" "Taj pas je bio moj ljubimac", reče čovjek. "Volio sam tog psa i želio bih da prikažete misu za njega." Svećenik reče: "Kod nas se ne prikazuju mise za pse. Pokušajte kod onih dolje niže niz ulicu, oni su druge vjeroispovijesti. Pitajte njih ako bi mogli imati obred za vas. Dok je čovjek izlazio reče: "Šteta. Zaista sam volio tog psa. Namjeravao sam ponuditi milijun dolara za misu. A svećenik reče: "Čekajte malo, pa niste mi rekli da je pas bio katolik."

Kada se zarobite u etikete, koja je vrijednost tih etiketa, ako govorimo o "ja"? Možemo li reći da "ja" nije ni jedna od etiketa koje na njega lijepimo? Etikete spadaju u "pripadajuće". Ono što se stalno mijenja je "pripadajuće". Da li se "ja"

ikad mijenja? Da li se promatrač ikad mijenja? Činjenica je da se sve etikete (osim možda "ljudsko biće") koje upotrebljavate spadaju u "pripadajuće". "Ja" nije nijedna od tih stvari. I zato, kada izađete iz sebe i promatrate "pripadajuće", ne poistovjećujete se više s njim. Patnja postoji u "pripadajućem", i zato kada "ja" poistovjećujete s "pripadajućem", počinje patnja.

Recimo da se bojite, ili nešto želite, ili ste tjeskobni zbog nečega. Kada se "ja" ne *poistovjećuje* s novcem, ili imenom, ili nacionalnošću, ili ljudima, ili prijateljima, ili bilo kojom odlikom, "Ja" nije nikada ugrožen. Može biti vrlo aktivan, ali nije ugrožen. Sjetite se nečega što vam je uzrokovalo, ili vam još uvijek uzrokuje bol, ili tjeskobu, ili vas zabrinjava. Prvo: možete li prepoznati želju koja leži ispod te patnje. Ima nešto što jako želite jer inače ne biste patili. Koja je to želja? Drugo: nije riječ samo o želji, riječ je o *poistovjećivanju*. Nekako ste se uvjerali u to da je blagostanje "ja", skoro i postojanje "ja", povezano s tom željom. Sva patnja nastaje kada se čovjek poistovjeti s nečim u njemu ili izvan njega.

Negativna čuvstva prema drugima

Na jednom od mojih tečajeva, netko je izrazio sljedeće zapažanje: "Želio bih s vama podijeliti nešto divno što mi se dogodilo. Gledao sam jedan film u kinu, a nakon toga sam otišao na posao. Tada sam imao poteškoće s tri osobe u svom životu. Zato sam si rekao: 'Dobro, izaći ću iz sebe kao što sam naučio gledajući film. Nekoliko sati razmišljao sam o svojim osjećajima, i uvidio sam kako su moji osjećaji prema tim ljudima bili jako teški. Rekao sam: 'Zaista ih mrzim.' I zatim: 'Isuse, što ti možeš učiniti glede svega toga?' Nekoliko trenutaka kasnije počeo sam plakati jer sam shvatio da je Isus umro za te iste ljude, i da si sami ne mogu pomoći što su takvi kakvi su. To poslijepodne morao sam ići u ured gdje sam razgovarao s tim ljudima. Rekao sam im kakve sam poteškoće, imao i složili su se samnom. Nisam se više ljutio na njih, i nisam ih više mrzio."

Svaki puta kada imate negativna čuvstva prema nekome, živite u svijetu obsjena. S vama nešto ozbiljno nije u redu. Ne vidite stvarnost. Nešto se u vam mora promijeniti, ali što ljudi obično rade kada imaju negativna čuvstva? "On je kriv. Ona je kriva. Ona se mora promijeniti." Ne! Sa svijetom je sve u redu. *Vi* ste taj koji (ta koja) se mora promijeniti.

Netko od vas mi je pričao o zavodu u kojem radi. Tijekom svakog sastanka netko bi rekao da je hrana odvratna, a kućna nutricionistkinja bi tada planula. Poistovjećivala se s hranom. Mislila je: "Svatko tko napada hranu, napada mene, osjećam se ugroženom." Ali "ja" nikada nije ugrožen, samo "pripadajuće" je ugroženo.

Ali, što ako ste svjedok neke očite nepravde, nečega što je očito i objektivno krivo. Zar pravilna reakcija ne bi bila reći da se to ne bi smjelo događati? Ne biste li se trebali umiješati u ispravljanje nečega što je krivo? Što biste učinili da vidite

da netko zlostavlja dijete? Nadam se da niste mislili da sam rekao da ne biste trebali ništa učiniti. Rekao sam da biste bili puno djelotvorniji kad ne bi imali negativna čuvstva, *puno* djelotvorniji. Jer kad vas obuzmu negativna čuvstva, postajete slijepi - "pripadajuće" stupa na scenu, i sve se zapetlja. Prije ste imali jednu poteškoću na leđima, a sada imate dvije. Mnogi pogrešno misle da, ako nemaju negativna čuvstva kao što su ljutnja i zlovolja, da onda ništa ne čine glede situacije u kojoj se nalaze. A, ne, ne! Ne morate imati negativna čuvstva da bi mogli djelovati. Postat ćete veoma osjetljivi za stvari i ljude oko sebe. Ono što ubija osjetljivost je ono što mnogi nazivaju uvjetovanost ega: kada se tako poistovjećujete sa "pripadajućem", da se nagomila previše "pripadajućeg" da bi stvari mogao vidjeti objektivno, iz odstojanja. Kada započnete djelovanje vrlo je važna sposobnost gledanja stvari s odstojanjem, a negativna čuvstva to sprečavaju.

Kako ćemo onda nazvati onu strast koja nam daje ili u nama potiče energiju s kojom možemo nešto učiniti glede objektivno zlih stvari? Bilo kako bilo, to je akcija, a ne *reakcija*.

Neki se od vas pitaju postoji li neko sivo područje u kojem se na nešto navežemo, prije nego što se s time poistovjetimo. Recimo da vam umre prijatelj. Čini se da je ljudski i normalno da osjećamo tugu zbog toga. Ali kakva je reakcija? Samosažaljevanje? Zbog čega biste bili tužni? Razmislite o tome. Ono što ću sada reći zvučat će vam strašno, ali kao što sam već rekao, ja dolazim iz nekog drugog svijeta. Vaša reakcija je *osobni* gubitak, zar ne? Žao vam je zbog *vas samih*, i zbog drugih ljudi kojima je vaš prijatelj donosio radost. Ali to znači da vam je žao drugih ljudi kojima je žao za sebe. Ako im nije žao zbog sebe, zbog čega im je onda žao? Nikada ne osjećamo tugu kada izgubimo nešto čemu smo dopustili da bude slobodno, što nikada nismo pokušali posjedovati. Tuga je znak da sam svoju sreću barem u nekoj mjeri učinio ovisnom o stvarima i ljudima. Tako smo navikli slušati sve što je suprotno ovome da to što govorim zvuči nečovječno, zar ne?

O ovisnosti

...Ali upravo o tome su nam u prošlosti govorili svi mistici. Ne kažem da "pripadajuće" - uvjetovani "ja" - više neće upadati u uobičajene obrasce jer smo tako bili uvjetovani. Ali iz toga proizlazi ovo pitanje: mogu zamisliti život u kojem bi bio potpuno sam tako da ni o kome ne ovisim?

Svi smo mi ovisni jedni o drugima zbog raznoraznih razloga, zar ne? Ovisimo o mesaru, pekaru, svjećaru. Međuovisnost. To je u redu! Tako uređujemo svoje društvo i raspodjeljujemo razne službe raznim ljudima za dobrobit svijetu, tako da bolje funkcioniramo i živimo - tako se barem nadamo. Ali što to znači da o drugima ovisimo psihološki i čuvstveno? To znači da moja sreća ovisi o drugim ljudima.

Razmislite o tome, jer ako ne razmilite, sljedeće što ćete učiniti je, bili vi toga svjesni ili ne, to da ćete *zahtijevati* od drugih ljudi da pridonose vašoj sreći. A onda dolazi drugi korak - strah, strah od gubitka, strah od otuđenja, strah od odbačenosti - uzajamna kontrola. Savršena ljubav nas oslobađa straha. Gdje je ljubav, nema zahtijeva, nema očekivanja, nema ovisnosti. Ne zahtijevam od tebe da me učiniš sretnim; moja sreća ne leži u tebi. Ako ćeš me ostaviti, neću se samosažaljevati; jako uživam u tvom društvu, ali nisam prilijepljen na tebe.

Uživam na principu neprilijepljenosti. Ono u čemu zaista uživam nisi ti; to je nešto veće i od tebe i od mene. To je nešto što sam otkrio, nešto kao simfonija, jedna vrsta orkestra koji svira određenu melodiju kada si prisutan, ali kada odeš, orkestar ne prestaje svirati. Kada sretnem nekoga drugoga, orkestar svira drugu melodiju, koja je isto tako lijepa. I kada sam sam, orkestar i dalje svira. Repertoar je vrlo velik, i glazba nikada ne prestaje.

Buđenje je upravo to. To je i razlog zašto smo hipnotizirani, zašto su nam isprani mozgovi, zašto spavamo. Ovo pitanje izgleda strašno, ali: može li se reći da me volite, ako ste prilijepljeni na mene, i ne puštate me da idem svojim putem; ako me ne želite pustiti na miru? Može li se reći da me volite ako sam vam psihološki i čuvstveno potreban za vašu sreću? To je u suprotnosti s cjelokupnim učenjem svih svetih knjiga, svih religija, i svih mistika. Uvijek se iznova pitam: "Zašto mi je trebalo toliko godina da to shvatim? Zašto to nisam prije uočio?" Kada čitate te radikalne stvari u Svetom pismu, počinjete se pitati je li taj čovjek lud. Ali nakon nekog vremena počinjete se pitati jesu li svi drugi ljudi. "Ako tko dođe k meni a više voli svoga oca, majku, ženu, djecu, braću i sestre..., tko se god između vas ne odreče svega svoga imanja, ne može biti moj učenik." (Lk 14, 26a, 33b)

Morate sve pustiti, ali ne odričite se ničega fizički. To je lako. Shvatite da ćete konačno biti u dodiru sa stvarnošću kada odbaciti iluzije. I vjerujte mi, nikada više nećete biti usamljeni, nikada. Usamljenost se ne liječi ljudskim društvom. Usamljenost se liječi kontaktom sa stvarnošću. Toliko vam toga imam reći o tome. Dodir sa stvarnošću, odbacivanje iluzija, uspostavljanje kontakta sa stvarnim stanjem stvari. U stvari, to što vam želim reći ne može se imenovati. Možemo saznati što je to jedino ako odbacimo ono što je nestvarno. Saznat ćete što je usamljenost samo ako odbacite svoju prilijepljenost, ako se oslobodite svoje ovisnosti. Ali prvi korak do toga jest da shvatite da je to nešto poželjno. Ako to ne vidite kao nešto poželjno, kako ćete se onda tome približiti?

Razmislite o svojoj usamljenosti. Može li je ljudsko društvo ikad prekinuti? Ljudi bi vas samo rastresali. U vama postoji praznina, zar ne? I kada se praznina pojavi na površini, što radite? Bježite od nje, palite televizor, radio, čitate knjigu, tražite ljudsko društvo, tražite zabavu, tražite nešto što će vas rastresti. Svi tako rade. To je velika industrija u današnjem svijetu, organizirana industrija za rastresanje i zabavu.

Kako se sreća događa

Vratite se sebi. Promatrajte se. Zato sam ranije i rekao da je samoopažanje radosna i izvanredna stvar. Nakon nekog vremena nećete se više morati truditi, jer kada se iluzije počinju raspadati, počinjete se upoznavati sa stvarima koje se ne mogu opisati. To zovemo srećom. Sve se mijenja i svjesnost postajete vaša navika.

Ima jedna priča o učeniku koji je došao k učitelju i rekao mu: "Možete li mi dati neki mudri savjet? Možete li mi reći nešto što će me voditi na mojem životnom putu?" Bio je to dan učiteljeve šutnje, pa je uzeo list papira i napisao: "Svjesnost." Kada je to učenik vidio, reče: "To je prekratko. Možete li mi to malo pojasniti?" Učitelj je opet uzeo natrag listić i dopisao: "Svjesnost, svjesnost, svjesnost." Učenik reče: "Dobro, ali što to znači?" Učitelj je opet uzeo taj listić i dopisao: "Svjesnost, svjesnost, svjesnost - znači svjesnost."

Upravo to je promatranje samog sebe. Nitko vam ne može pokazati kako se to radi, jer bi vam dao neku tehniku, programirao bi vas. Ali, promatrajte se. Kada s nekim pričate, jeste li toga svjesni, ili se s time jednostavno poistovjećujete? Kada ste se na nekoga naljutili, jeste li bili svjesni da se ljutite, ili ste se jednostavno poistovjetili sa svojom ljutnjom? Kasnije, kada ste imali vremena, jeste li proučavali svoje iskustvo i jeste li se trudili da ga shvatite? Od kuda je ljutnja došla? Što ju je uzrokovalo? Ne znam ni jedan drugi put do svjesnosti. Možete promijeniti samo ono što shvatite. Ono što ne shvatite i čega niste svjesni, to potiskujete, a sami se ne mijenjate. Ali kada to shvatite, promijenit će se.

Ponekad me pitaju: "Je li taj rast u svjesnosti postepena stvar, ili dolazi kao grom iz vedrog neba?" Neki sretnici to dožive kao blijesak. Jednostavno postanu svjesni. Drugi opet rastu u tome, polako, postepeno, sve više i više. Počinju zapažati stvari. Iluzije nestaju, fantazije se gube, i dolaze u dodir sa stvarnošću. Nema nekog općeg pravila. Jako je poznata ona priča o lavu koji je naišao na stado ovaca i na svoje iznenađenje, ugledao lava među ovcima. To je bio lav kojeg su ovce othranile kad je bio mali. Blejao je kao ovca, i trčao okolo kao ovca. Lav je krenu ravno prema njemu i kad je stao pred njega, lava-ovca počeo je sav drhtati. Lav mu reče: "Što radiš među ovim ovcima?" I ovca-lav odgovori: "Ja sam ovca." I lav reče: "Ne, ne, nisi ti ovca. Pođi zamnom." I tako je poveo ovca-lava sa sobom do jezera i rekao mu: "Pogledaj." I kada je ovca-lav pogledao u svoj odraz u vodi snažno je zaurlikao, i u tom trenutku bio je promijenjen, i nikad više nije bio onaj isti.

Ako imate sreće, i ako su vam bogovi naklonjeni, ili ako ste blagoslovljeni Božjom milošću (upotrijebite bilo koji teološki izraz koji hoćete), mogli biste iznenada shvatiti tko je "ja", i više nikad nećete biti isti, nikada. Ništa vas više neće moći ožalostiti, i nitko vas više neće moći povrijediti.

Nikoga i ničega se više nećete bojati. Nije li to nešto jedinstveno? Živjet ćete kao kralj, kao kraljica. To je pravi kraljevski život, a ne ona glupost kad vam, na primjer, izađe slika u novinama, ili kada imate puno novaca, to je obična trulež. Nikoga se ne bojite zato što ste savršeno zadovoljni time što ste "nitko". Uopće vas nije briga za uspjeh ili neuspjeh. To vam ništa ne znači. Čast, sramota, ne znače vam ništa! Također vam ništa ne znači ako napravite budalu od sebe. Zar nije divno biti u takvom stanju! Neki ljudi stižu do tog cilja mukotrpno, korak po korak, primjenjujući svjesnost samih sebe mjesecima i tjednima. No, obećavam vam ovo: nisam još sreo ni jednu osobu koja bi uložila vrijeme u svjesnost, a da nije primijetila razliku za najviše nekoliko tjedana. Kakvoća njihovog života se mijenja tako da više ne moraju vjerovati jer tada vide, drugačiji su, drugačije reaguju. U stvari, manje reaguju, a više djeluju. Vidite stvari koje nikada prije niste vidjeli.

Imate puno više energije, puno više života. Ljudi misle da bez želja izgledaju kao panjevi, mrtvi. A u stvari, ne bi više bili napeti. Otarasite se svojeg straha od neuspjeha, svoje napetosti kada uspijete, i bit ćete ono što jeste, bit ćete opušteni. Više ne biste vozili s nogom na kočnici. Upravo bi se to dogodilo.

Tranxu, veliki kineski mudrac izrekao je jednu misao koja mi se toliko svidjela da sam je naučio napamet: "Kada strijelac gađa lukom bez razmišljanja o nekoj posebnoj nagradi, koristi sve svoje vještine; kada gađa kako bi osvojio mjedenu kopču, već je nervozan; kada gađa za zlatnu medalju, oslijepi, vidi dvije mete, i izvan sebe je. Njegova vještina nije se promijenila, ali nagrada mu podjeljuje pažnju. Stalo mu je do nagrade! Više razmišlja o pobjedi, nego o gađanju i potreba za pobjedom lišava ga snage." Nije li to slika većine ljudi? Kada nemate za što živjeti, posjedujete sve svoje vještine, na raspolaganju vam je sva vaša energija, opušteni ste, ne brinete, nije važno da li pobjeđujete ili gubite.

Evo pravog, *ljudskog* života za vas. To je život. Do toga se dolazi samo svjesnošću, i u svjesnosti ćete shvatiti da slava i čast ne znače ništa. To je samo društvena konvencija i ništa drugo. Zato se mistici i proroci s time uopće nisu zamarali. Ni čast ni sramota nisu im ništa značile. Živjeli su u drugom svijetu, u svijetu probuđenih. Ni uspjeh ni neuspjeh nisu im ništa značili. Imali su ovaj stav: "Ja sam budala, i ti si budala, i u čemu je onda problem?"

Netko je jednom rekao: "Tri najteže stvari za čovjeka nisu tjelesne sposobnosti, ni intelektualna dostignuća, nego, prvo: uzvraćati ljubav za mržnju; drugo: prihvatiti odbačene; i treće: priznati da si u krivu." Ali to su istovremeno i najlakše stvari ako se ne poistovjetite s "pripadajućem". U tom slučaju možete reći stvari kao što su: "U krivu sam. Da me bolje poznajete vidjeli bi kako sam često u krivu. Što biste drugo mogli očekivati od jedne budale?" Međutim, ako se ne poistovjetim s tim svojim aspektom, ne možete me povrijediti. U počecima će stara uvjetovanost ponovno navaljivati, i bit ćete potišteni i tjeskobni. Tugovat ćete, plakati, i tako dalje. "Prije prosvjetljenja bio sam potišten; poslije prosvjetljenja i dalje sam

potišten." Ali postoji razlika: više se s time ne poistovjećujem. Zna li kako je to velika razlika?

Iskoračite iz sebe i promatrate tu potištenost, i ne poistovjećujete se s njome. Ništa ne činite da ona prođe; savršeno ste spremni nastaviti sa svojim životom dok potištenost ne prođe kroz vas i dok ne nestane. Ako ne znate što to znači, imate se čemu radovati. A tjeskoba? Kada dođe, niste zabrinuti. Kako čudno! Potišteni ste. Ali niste zabrinuti.

Zar to nije paradoksalno? Spremni ste prihvatiti taj oblak kada dođe, jer čim se više borite protiv njega, dajete mu više snage. Spremni ste promatrati ga dok odlazi. Možete biti sretni u svojoj tjeskobi. Zar to nije ludo? Možete biti sretni u svojoj potištenosti. Međutim, ne smijete imati krivi pojam o sreći. Mislili ste da je sreća uzbuđenje ili ushićenje? To je ono što uzrokuje potištenost. Zar vam to nitko nije rekao? Ushićeni ste, ali samo pripremate teren za sljedeću potištenost. Ushićeni ste, ali uz put ste pokupili i tjeskobu koja je prati. Pitate se: "Što učiniti da to potraje?" To nije sreća, to je ovisnost.

Pitam se koliko ne-ovisnika čita ovu knjigu. U prosječnoj skupini ljudi ima ih malo, jako malo. Nemojte gledati s visokog na alkoholičare i narkomane - možda ste isto toliko ovisni koliko i oni. Kad mi se prvi put pred očima pojavila prava slika ovoga novoga svijeta, bio sam užasnut. Shvatio sam što znači biti sam, kada nemate gdje nasloniti svoju glavu, kada sve ostavljate slobodnima, i kada ste sami slobodni, kada za nikoga niste ništa posebno i kada volite sve ljude - jer to je ljubav: grije i dobre i loše, daje da kiša pada i na svece i na grešnike.

Može li ruža reći: "Dat ću svoj miris dobrim ljudima koji me pomirišu, ali suzdržat ću ga od zlih."? Ili, može li svjetiljka reći: "Dat ću svoju svjetlost ljudima u ovoj sobi. Ali suzdržat ću ga od zlih ljudi."? Ili, može li drvo reći: "Dat ću svoj hlad dobrim ljudima koji se odmaraju pod mojom krošnjom, ali suzdržat ću ga od zlih."? Ove prisporodbe opisuju kakva je ljubav.

Cijelo vrijeme bila je tu, bila nam je ispred nosa u Svetom pismu, iako se nikada nismo potrudili da je vidimo jer smo bili toliko uronjeni u ono što naša kultura naziva ljubavlju, sa svojim ljubavnim pjesmama i pjesmicama - što uopće nije ljubav, već njezina suprotnost. To je manipulacija, strah, i tjeskoba, a ne ljubav. Rekli su nam da je sreća kada imate lijep ten i vikendicu. Sreća nije u tim stvarima, ali mi na profinjene načine našu sreću činimo ovisnom o stvarima u nama i oko nas. Govorimo: "Odbijam biti sretan dok se ne riješim neuroze." Imam radosnu vijest za vas: možete biti sretni već sada, s neurozom. Želite li čuti još radosniju vijest? Postoji samo jedan razlog zbog kojeg ne osjećate ono što mi u Indiji zovemo *anand* - sreća, blaženstvo. Postoji samo jedan razlog zbog kojeg ne osjećate blaženstvo ovoga trenutka, a to je da mislite i usredotočujete se na ono što nemate. Inače biste osjetili blaženstvo. Usredotočujete se na ono što nemate. Međutim, već sada imate sve što vam je potrebno za blaženstvo.

Isus je neobrazovanima, gladnima i siromašnima propovijedao zdrav razum. Propovijedao im je radosnu vijest, i vi je možete propovijedati, ali hoće li tko slušati? Nikoga to ne zanima. Ljudi radije spavaju.

Strah - korijen nasilja

Neki kažu da na ovome svijetu postoje samo dvije stvari: Bog i strah; ljubav i strah su jedine dvije stvari. Postoji samo jedno zlo na svijetu: strah. Postoji samo jedno dobro na svijetu: ljubav. Nekada je zovemo drugačije: sreća, sloboda, mir, radost, Bog, kako bilo. Međutim, etiketa zaista nije važna. I ne postoji nijedno zlo na svijetu koje se ne može povezati sa strahom. Niti jedno.

Neznanje i strah, neznanje zbog straha, otuda dolazi zlo, otuda dolazi vaše nasilje. Onaj tko je zaista nenasilan, tko je nesposoban za nasilje, taj je neustrašiv. Jedino kada se bojite postajete ljuti. Sjetite se kada ste zadnji puta bili ljuti. Hajde! Sjetite se kada ste zadnji puta bili ljuti, i potražite strah koji je bio iza toga. Što ste se bojali izgubiti? Što ste se bojali da će se oduzeti od vas? Otuda dolazi strah. Sjetite se neke ljutite osobe, možda nekoga koga se bojite. Možete li vidjeti kako je taj čovjek, odnosno ta žena uplašen(a)? Stvarno je uplašen, zaista. Zaista je uplašena jer se inače ne bi ljutila. Na kraju krajeva postoje samo dvije stvari: ljubav i strah.

U ovim duhovnim vježbama želio bih ostati na ovakvom načinu izlaganja, bez ustaljenog rasporeda, krećući se od teme do teme, i vraćajući se na njih iznova jer to je način na koji ćete zaista moći shvatiti ono o čemu govorim. Ako vam žaruljica ne zasvijetli prvi puta, mogla bi zasvijetliti drugi puta, i ono što je nejasno za jednu osobu može postati jasno za drugu. Imam različite teme ali sve govore o istoj stvari. Nazovite to svjesnošću, ljubavlju, duhovnošću, slobodom, ili buđenjem, bilo kako. To je u biti jedan te ista stvar.

Svjesnost i dodir sa stvarnošću

Promatrajte sve u sebi i oko sebe, i kada vam se nešto događa, gledajte na to kao da se događa nekome drugome, bez komentara, bez suđenja, bez stava, bez miješanja, nemojte pokušavati promijeniti to, pokušajte samo razumjeti. Dok to činite, počete shvaćati da se sve manje poistovjećujete s "pripadajućem". Sveta Tereza Avilska kaže da joj je pred kraj njezina života Bog dao jednu izvanrednu milost. Naravno da ona ne koristi ovaj izraz, ali ono što je htjela reći bilo je da se je prestala poistovjećivati s "pripadajućem". Ako netko koga ne poznajem ima rak, mene to ne pogađa posebno. Da imam ljubavi i osjećaja, možda bih pomogao, ali to u meni nije pobudilo nikakva čuvstva. Ako vi morate položiti neki ispit, mene to ne pogađa posebno. Mogao bih reći nešto prilično filozofski glede toga: "Čim više

brinete, tim gore. Zašto si ne uzmete malo vremena za pauzu umjesto da stalno učite?" Ali kad ja dođem na red za ispit onda je to nešto drugo, zar ne? Razlog je taj što sam se poistovjetio s "pripadajućem" - sa svojom obitelji, svojom zemljom, svojim vlasništvom, svojim tijelom, sa svime što mi pripada. Kako bi to bilo kad bi mi Bog podario milost da ne zovem ove stvari svojima? Bio bi distanciran, bio bi oslobođen poistovjećivanja. To je samoodricanje, nijekanje samog sebe, umiranje samom sebi.

Dobra vjera - antiteza nedostatku svjesnosti

Netko mi je jednom pristupio tijekom jednog tečaja i upitao me: "Što mislite o Fatimskoj Gospi?" Što mislite o njoj? Kada mi postavite slična pitanja, sjetim se priče iz vremena kad su kip Fatimske Gospe avionom prevozili na jedno hodočašće da bi ga tamo častili. Dok su letjeli preko južne Francuske avion se počeo drmati i tresti, i izgledalo je kao da će se raspasti. I čudesni kip je zavapio: "Gospo Lurdska, moli za nas!", i sve se smirilo. Zar to nije bilo divno - jedna "Gospa" pomogla je drugoj "Gospi"!?

Slična se stvar dogodila kada je skupina od tisuću ljudi išla na hodočašće u svetište Gvadalupske Gospe. Ljudi su protestirali sjedeći pred kipom, jer je mjesni biskup zaštitinicom biskupije proglasio Gospu Lurdsku! Bili su uvjereni da je to Gvadalupsku Gospu povrijedilo, pa im je protest bio *naknada* za nanesenu uvredu. Do takvih poteškoća dovodi religija ako ne pazite.

Kada pričam s hindusima, kažem im: "Vaši svećenici neće ovo rado čuti," (pazite kako sam jutros oprezan) "ali, prema onome što kaže Isus Krist, Bog bi bio puno sretniji da ste preobraženi, nego da ga častite. Vaša ljubav bila bi mu puno draža od vašeg čašćenja." A kada pričam s muslimanima, kažem: "Vaš ajatolah i vaše mule neće biti sretni kad ovo čuju, ali Bogu bi bilo puno draže kad biste bili preobraženi u bića puna ljubavi, nego da sluša vaše: 'Gospodine, Gospodine!'" Neizmjerne je važnije da se probudite. To je duhovnost, to je sve. Ako imate to, imate Boga. Tada ćete Ga častiti u "duhu i istini." Kada postanete ljubav, kada budete preobraženi u ljubavi. Opasnost do koje nas religija može dovesti lijepo je opisao kardinal Martini, milanski nadbiskup. Radi se o jednom talijanskom paru koji se vjenčao. Dogovorili su se sa župnikom da će prirediti malo primanje u župnom dvorištu kraj crkve. Međutim, počela je padati kiša tako da nisu mogli imati prijem vani, pa su pitali župnika: "Da li bi bilo u redu ako bi slavlje imali u crkvi?"

Župnik nije bio oduševljen idejom da se prijem održi u crkvi, ali rekli su mu: "Pojest ćemo malo kolača, malo ćemo pjevati, popiti malo vina, a onda ćemo ići kući." I tako je župnik pristao. Ali to su bili Talijani koji vole život pa su popili malo vina, malo su pjevali, pa su opet popili malo vina, i malo su pjevali, i za pola sata u crkvi se stvorila velika veselica. I svima je bilo lijepo, odlično su se zabavljali i veselili. Ali župnik je bio sav na iglama, šetajući se gore-dolje po

sakristiji, usplahiren zbog buke koju su pravili u crkvi. Onda je došao kapelan i rekao mu: "Vidim da ste jako napeti."

"Naravno da jesam. Slušajte samo kakvu buku prave u kući Božjoj, Gospode!"

"Ali, oče, zaista nisu imali kamo otići."

"Znam! Ali, da li baš moraju praviti takvu buku?"

"Da oče, ali ne smijemo zaboraviti da je i sam Isus bio jednom prisutan na svadbi, zar ne?"

"Znam da je Isus Krist bio na svadbenoj svečanosti, vi me na to ne morate podsjećati! Ali tamo nije bio Presveti Sakrament!!!"

Znate, može se dogoditi da nam Presveti Sakrament postane važniji od Isusa, da nam pobožnost postane važnija od ljubavi, da Crkva postane važnija od života, i tako dalje. To je opasno. Prema mom mišljenju, Isus nas je pozivao upravo na to - da najvažniju stvar stavimo da prvo mjesto! Čovjek je puno važniji od subote. Činiti ono što vam kažem, to jest, da postanete onakvi kakvi biste trebali biti, puno je važnije od ponavljanja "Gospodine, Gospodine." Ali budite sigurni da vaš mula neće biti sretan kad to čuje. Najčešće ne. O tome smo dakle govorili: duhovnost, buđenje. I kao što sam vam već rekao, ako se želite probuditi, vrlo je važno da uđete u ono što ja nazivam "samoopažanje." Budite svjesni onoga što govorite, budite svjesni onoga što činite, budite svjesni onoga što mislite, budite svjesni kako reagirate. Budite svjesni od kuda polazite, koji su vaši motivi. Nije vrijedno živjeti, ako niste svjesni da živite.

Ako niste svjesni da živite, živite automatski, a to nije ljudski život, to je programiran, uvjetovan život. To je isto kao da ste kamen ili klada. U zemlji iz koje ja dolazim, stotine tisuća ljudi živi u malim kolibama, u krajnjem siromaštvu. Ti ljudi jedva preživljavaju, svaki dan rade teške fizičke poslove, u jutro nešto malo pojedju, rade do mraka, a onda počinju iz početka. Sjedite i razmišljate: "Kakav je to život? Je li to sve što nam život može pružiti?" I onda vas iznenada prodrma zaključak da 99,999% ljudi ovdje ne živi bolje. Možete ići u kino, voziti se okolo u autu, možete ići na krstarenje. Mislite da živite bolje od njih? Isto ste tako mrtvi kao i oni, isto ste tako mehanički kao i oni, strojevi ste kao i oni, samo što ste malo veći. Žalosno je to. Žalosno je vidjeti da ljudi tako žive.

Ljudi idu kroz život s fiksnim idejama; nikada se ne mijenjaju. Jednostavno nisu svjesni što se događa. Mogli bi biti i drvene klade, ili kamenje, strojevi koji govore, hodaju i razmišljaju. To nije ljudski. Izgledaju kao lutke koje svakakve stvari razvlače okolo. Pritisnite gumb i dobit ćete reakciju. Skoro da možeš predvidjeti kako će ta osoba reagirati. Ako proučim neku osobu, mogu reći kako će reagirati. Ponekad, kada vodim terapijske grupe, zapišem na listić papira da će taj i taj

započeti sastanak, a taj i taj će na to odgovoriti. Mislite da je to loše? Pa nemojte onda slušati ljude koji vam govore: "Zaboravi na sebe, i voli druge!" Nemojte ih slušati! Svi su u krivu. Najgora stvar koju možete učiniti je da zaboravite na sebe kada krenete drugima s takozvanim stavom pomaganja.

To mi je postalo vrlo jasno dok sam prije mnogo godina u Chicagou studirao psihologiju. Imali smo jedan tečaj savjetovanja za svećenike. Mogli su prisustvovati samo oni svećenici koji su se stvarno bavili savjetovanjem, s tim da su morali sa sobom donijeti snimke sa svojih sastanaka. Bilo nas je dvadesetak. Kada je došao moj red, donio sam kasetu koju sam snimio tijekom sastanka s jednom mladom ženom. Instruktor je pustio kasetu i svi smo je počeli slušati. Nakon deset minuta instruktor je, po svom običaju, zaustavio kazetofon, i upitao: "Ima li kakvih komentara?" Netko me je upitao: "Zašto si je to upitao?" Rekao sam: "Ne sjećam se da sam je išta upitao. U stvari, siguran sam da je nisam ništa upitao." Rekao je: "Jesi." Bio sam potpuno siguran da nisam jer sam u to vrijeme svjesno upotrebljavao metodu Carla Rogersa, koja je usmjerena na osobu i ne uključuje davanje smjernica. Ne postavljate pitanja, ne prekidate, i ne dajete savjete. Prema tome, bio sam svjestan da ne smijem postavljati pitanja. Međutim, došlo je do rasprave između nas, pa je instruktor rekao: "Zašto ne bismo pustili kasetu još jednom?" I tako smo još jednom pustili kasetu, i bio sam užasnut kad se pojavilo jedno divovsko pitanje, veliko kao Empire State Building, ogromno pitanje. Za mene je bilo zanimljivo da sam to pitanje čuo tri puta: prvi puta, valjda, kada sam ga postavio, drugi puta kad sam tu kasetu preslušavao u svojoj sobi (htio sam na tečaj donijeti dobru snimku), i treći put u predavaonici. Ali nisam ga registrirao! Nisam bio svjestan!

To se na mojim terapeutskim sastancima i na duhovnim vježbama često događa. Snimimo razgovor, a kad ga sugovornik sluša, kaže: "Znate, u stvari nisam čuo što ste rekli tijekom razgovora. Čuo sam što ste rekli tek kad sam preslušavao snimku." Još zanimljivije je da *ja* nisam čuo što sam govorio tijekom razgovora. Grozno je otkriti da na terapiji govorim stvari kojih nisam svjestan. Važnost tih stvari postane mi jasna tek kasnije. Nazivate li to *ljudskim*? "Zaboravi na sebe i idi k drugima", kažete! Bilo kako bilo, nakon što smo preslušali cijelu kasetu, tamo u Chicagou, instruktor je upitao: "Ima li kakvih komentara?" Jedan svećenik u svojim pedesetim, koji mi je bio simpatičan, rekao mi je: "Tony, želio bih ti postaviti jedno osobno pitanje. Slažeš se?" Rekao sam: "Da, samo naprijed. Ako neću htjeti odgovoriti, neću." Upitao je: "Je li ta žena s kojom si razgovarao zgodna?"

Znate, iskreno rečeno, tada sam bio na tom stupnju razvoja (ili nerazvijenosti) da nisam primjećivao je li netko zgodan ili ne. To mi nije bilo važno. Ona je bila ovca u Kristovom stadu, a ja sam bio pastir. Pružao sam pomoć. Zar to nije divno? Tako su nas odgajali. Zato sam mu rekao: "Kakve to veze ima s ovim?" Rekao je: "Ne sviđa ti se, zar ne?" Uskliknuo sam: "Što?!"

Nikada mi nije palo na pamet da neke osobe volim ili ne volim. Kao i većina ljudi, i ja sam ponekad bio svjestan da mi se neki ljudi ne sviđaju, ali uglavnom sam imao neutralan stav. Upitao sam: "Prema čemu to zaključujete?" Reкао je: "Prema snimku razgovora." Ponovno smo preslušali kasetu, i rekao je: "Slušaj svoj glas. Primjećuješ li kako je postao sladak. Bio si razdražen, zar ne?" Bio sam, i postao sam toga svjestan tek tamo. I što sam joj neizravno govorio? Govorio sam joj: "Nemoj više dolaziti." Ali nisam toga bio svjestan. Moj prijatelj, svećenik, rekao mi je: "To je žena, sigurno je to primijetila. Kada bi se trebao opet sastati s njom?" Reкао sam: "Sljedeće srijede." Reкао je: "Ja mislim da neće doći." I nije došla. Čekao sam još tjedan dana, i nije došla, a onda sam je nazvao. Prekršio sam jedno od svojih pravila: nemoj glumiti osloboditelja.

Nazvao sam je i rekao joj: "Sjećate se one kasete za koju ste mi dali dopuštenje da je snimim za naš tečaj? Snimka je bila od velike koristi jer su mi kolege ukazale na puno stvari" (Nisam joj rekao na što!) "koje bi naše sastanke učinile nešto djelotvornijima." Rekla je: "U redu, doći ću ponovo." Došla je. I dalje mi se nije sviđala. To se nije promijenilo, ali nije niti više stajalo na putu. Ono čega ste svjesni možete kontrolirati, ono čega niste svjesni kontrolira vas. Uvijek ste rob onoga čega niste svjesni. Kada postanete svjesni, oslobodit ćete se toga. Tu je, ali više ne utječe na vas. Niste više pod kontrolom te stvari, niti ste joj rob. U tome je razlika.

Svjesnost, svjesnost, svjesnost, svjesnost, svjesnost. Ono čemu su nas podučavali na tom tečaju bilo je da postanemo djelatni promatrači. Slikovito rečeno, to je kao da vam nešto govorim, a da u isto vrijeme i vas i sebe promatram sa strane. Dok vas slušam, neizmjerne je važnije da slušam samoga sebe, nego da slušam vas. Svakako, važno je da slušam vas, ali važnije je da slušam sebe, inače vas ne bih čuo, ili bih iskrivljivao sve što čujem. Dolazio bih pred vas sa svojim uvjetovanostima. Reagirao bih na vas na sve moguće načine zbog svoje nesigurnosti, zbog svoje potrebe da manipuliram s vama, zbog svoje želje da uspijem, zbog razdraženosti i osjećaja kojih možda ne bih bio svjestan. I zato je strahovito važno da slušam samog sebe, dok slušam vas. To su nas obučavali, da postignemo svjesnost.

Ne morate uvijek zamišljati da lebdite negdje po zraku. Da biste mogli otprilike shvatiti o čemu govorim, zamislite nekog dobrog vozača dok vozi auto, a istovremeno je usredotočen na ono što govorite. U stvari, mogao bi se i svađati s vama, ali savršeno je svjestan signalizacije na cesti. Onoga trenutka kada se dogodi nešto neredovito, kada se začuje neki zvuk, ili šum, ili lupanje, odmah će to čuti. Reći će: "Jesi li siguran da si dobro zatvorio ta vrata otraga?" Kako je to uspio? Bio je svjestan, bio je budan. Žarište njegove pažnje bilo je na razgovoru, odnosno na svađi, ali njegova svjesnost bila je šira. Bio je svjestan više različnih stvari.

Ono što ja ovdje preporučam nije koncentracija. To nije važno. Mnoge meditativne tehnike naglašavaju koncentraciju, ali ja sam sumnjičav prema tome.

Te tehnike uključuju nasilje i često uključuju daljnje programiranje i uvjetovanje. Ono što bih ja preporučio je svjesnost, što uopće nije isto što i koncentracija. Koncentracija je svjetiljka, reflektor. Otvoreni ste za sve što ulazi u područje vaše svijesti. Pri tom možete biti ometani, ali kada primjenjujete svjesnost, nikada niste ometeni. Kada se svjesnost uključi, nikada nema nikakvog ometanja jer ste uvijek svjesni onoga što se događa.

Recimo da gledam ono drveće i da sam zabrinut. Jesam li ometan? Bit ću ometen jedino ako se pokušavam usredotočiti na drveće. Ali ako sam također svjestan svoje zabrinutosti, onda me to uopće neće ometati. Samo budite svjesni onoga na što je usmjerena vaša pažnja. Ako se dogodi nešto krivo ili neredovito, bit ćete odmah pripravnici. Nešto nije u redu! Bit ćete pripravnici istoga trenutka kada bilo koji negativan osjećaj uđe u vašu svijest. Slični ste vozaču auta.

Kazao sam vam da je Sv. Tereza Avilska rekla da joj je Bog dao milost da se "od-poistovjeti" od sebe. Čujete djecu kako govore na taj način. Dvogodišnji dječak kaže: "Tommy je ujutro doručkovao." Ne kaže "ja" iako je on Tommy. Kaže Tommy u trećem licu. Mistici se tako osjećaju. "Odpoistovijetili" su se od sebe i u miru su.

To je ta milost o kojoj je sv. Tereza govorila. To je ono "ja" koje učitelji s istoka naglašavaju i pozivaju ljude da ga otkriju, a također i učitelji na zapadu! Majstora Eckharta možete ubrojiti među njih. Nukaju ljude da otkriju "ja".

Etikete

Nije važno znati tko je "ja", ili što je "ja". Nikada to nećete uspjeti saznati. Za to nema riječi. Važno je odbaciti etikete. Kako japanski zen majstori kažu: "Ne traži istinu, samo odbaci svoja mišljenja." Odbacite svoje teorije; nemojte tražiti istinu. Istina nije nešto što se treba tražiti. Shvatit ćete ako prestanete biti svojevoljni. Nešto se slično događa ovdje. Shvatit ćete to ako odbacite svoje etikete. Što podrazumijevam pod etiketama? Etikete su sve ono što upotrebljavate, osim možda "ljudsko biće". Ja sam ljudsko biće. Priznajem da time nisam rekao jako puno, ali kada kažete: "Ja sam uspješan", to je ludo. Uspjeh nije dio "ja". Uspjeh je nešto što dolazi i odlazi, danas može biti tu, a sutra ga više nema. To nije "ja". Kad ste rekli: "Uspio sam", bili ste u krivu, nestali ste u tami. Poistovjetili ste se s uspjehom. Isto je kada kažete: "nisam uspio", "pravnik", "poduzetnik." Zna li što će se dogoditi s vama ako se poistovjećujete sa stvarima? Prilijepit ćete se na njih, brinut ćete se da te stvari slučajno ne propadnu, i tada počinjete patiti. Na to sam mislio kad sam vam ranije rekao: "Ako patite, onda spavate." Želite li čuti koji je znak da spavate? Evo ga: patite. Patnja je znak da nemate dodir s istinom. Patnja vam omogućava da otvorite oči za istinu, da možete shvatiti da je u vama nešto lažno, isto kao što vam je i fizička bol dana da biste mogli shvatiti da ste bolesni, ili ozlijeđeni. Patnja ukazuje na to da je negdje u vama prisutna himba. Patnja se javlja kada ste u

sukobu sa stvarnošću; kada se vaše hinjenje sukobljava s istinom, onda patite. Inače nema patnje.

Prepreke za sreću

Ono što ću vam sada reći može zvučati pompozno, ali istinito je. Ovo što sada slijedi mogli bi biti najvažniji trenuci vašeg života. Ako to shvatite, otkrit ćete tajnu buđenja. Bit ćete zauvijek sretni. Nikada više nećete biti nesretni. Ništa vas više neće moći povrijediti. Zaista ništa. To je kao kada crnu boju bacite u zrak; zrak ostaje nezaprljan. Ostat ćete u miru. Ima ljudi koji su to postigli - ono što ja zovem biti čovjek. To nije onaj besmisao kad ste kao marioneta, kada vas bacaju amo-tamo dopuštajući da događaji i drugi ljudi diktiraju kako ćete se osjećati. Vi se tako i osjećate i kažete da ste ranjivi. Ha! Ja kažem da ste marioneta. Želite li, dakle, biti marioneta? Netko pritisne gumb i vi ste dolje - sviđa li vam se to? Ali ako odbijete poistovjetiti se s bilo kojom od tih etiketa, većina vaših briga će nestati.

Kasnije ćemo govoriti o strahu od bolesti i smrti, ali najčešće se bojite što će se dogoditi s vašom karijerom. Neki sitni poduzetnik, pedesetogodišnjak, pijucka pivo u nekom baru i govori: "Pogledajte moje nekadašnje kolege iz razreda, svi su oni uspjeli." Idiot! Što misli kada kaže: "Uspjeli su?" Njihova imena pojavljuju se u novinama. Nazivate li to uspjehom? Jedan je generalni direktor korporacije, drugi je postao predsjednik suda, neko drugi postao je ovo ili ono. Majmuni, svi skupa.

Tko određuje što znači biti uspješan? To glupo društvo! Glavni zadatak društva je da društvo ostavlja bolesnim. Čim prije to shvatite, bolje za vas. Svi su oni bolesni. Poremećeni su i ljudi. Postanete ravnatelj ludnice i ponosni ste na to iako to ništa ne znači. Biti predsjednik neke korporacije nema nikakve veze s uspjehom u životu. Imati puno novaca nema nikakve veze s uspjehom u životu. Bit ćete uspješni ako se probudite! Tada se nikome nećete morati ispričavati, nikome neće morati ništa objašnjavati, neće vas biti briga što drugi misle ili govore o vama. Nemate briga, sretni ste. To je ono što ja nazivam uspjehom. Imati dobar posao, ili biti slavan, ili na dobrom glasu nema apsolutno nikakve veze s sa srećom ili uspjehom. Nikakve! To je potpuno nevažno. Sve ono što zaista brine našeg poduzetnika je što će njegova djeca misliti o njemu, što će njegova žena misliti o njemu. Trebao je postati slavan. Naše društvo i kultura nam time pune glavu dan i noć. Ljudi koji su uspjeli! Što su uspjeli?! Uspjeli su napraviti budale od sebe zato što su se iscrpili ne bi li stekli nešto što je bezvrijedno. Prestrašeni su i zbunjeni, marionete su kao i drugi. Gledajte ih kako se kočopere po pozornici. Gledajte ih kako se uzrujavaju ako imaju mrlju na košulji. Nazivate li to uspjehom? Podvrgnuti su kontroli i toliko su izmanipulirani. To su nesretni i jadni ljudi. Ne uživaju u životu. Stalno su napeti i tjeskobni. Nazivate li to čovječnim? I znate li zašto se to događa? Postoji samo jedan razlog: poistovjećuju se s nekom etiketom. Poistovjećuju "ja" sa svojim novcem, ili svojim poslom, ili svojim pozivom. U tome je njihova pogreška.

Jeste li čuli o onom odvjetniku koji je dobio račun od vodoinstalatera? Rekao je vodoinstalateru: "Hej, zaračunali ste mi dvjesto dolara po satu. Ja toliko ne zarađujem kao odvjetnik." Vodoinstalater mu je rekao: "Ni ja nisam toliko zarađivao kao odvjetnik!" Mogli biste biti vodoinstalater, ili odvjetnik, ili poduzetnik, ili svećenik, ali to ne utječe na ono bitni "ja". To na vas ne utječe. Ako sutra promijenim svoj poziv, to je isto kao da sam promijenio odjeću. To ne utječe na mene. *Jeste li vi vaša odjeća? Jeste li vi vaše ime? Jeste li vi vaš poziv?* Prestanite se poistovjećivati s time. Te stvari dolaze i odlaze.

Kada to zaista shvatite, nikakva kritika neće utjecati na vas. Ni laskanje, ni pohvale neće utjecati na vas. Kada vam netko kaže: "Velik ste čovjek", što vam govori? Govori o "pripadajućem", a ne o "ja". "Ja" nije ni velik ni mali. "Ja" nije ni uspješan ni neuspješan, nije ni jedna od tih etiketa. Te stvari dolaze i odlaze. Ovisi o kriterijima koje postavlja društvo. Ovisi o vašoj uvjetovanosti. Ovisi o raspoloženju osobe koja upravo priča s vama. To nema nikakve veze s "ja". "Ja" nije ni jedna od tih etiketa. "pripadajuće" je obično sebično, glupo, djetinjasto - jako velika budala. I zato, kada kažete: "Ti si jedna budala.", ne govorite mi ništa novo jer mi je to već godinama poznato. Zašto se poistovjećujete s njime? Glupo! To nije "ja", to je "pripadajuće."

Želite li biti sretni? Neprekidna sreća je neuzrokovana. Prava sreća je neuzrokovana. Vi me ne možete učiniti sretnim. Vi niste moja sreća. Pitajte probuđenu osobu: "Zašto ste sretni", i reći će vam: "Zašto ne?"

Sreća je naše prirodno stanje. Sreća je prirodno stanje male djece kojima Kraljevstvo pripada dok nisu zagađena i zatrovana glupošću našeg društva. Ne morate činiti ništa kako biste postigli sreću, jer se sreća ne može postići. Zna li itko zašto? Zato jer je već posjedujemo. Kako možete postići ono što već posjedujete? Zašto je onda ne osjećate? Zato što nešto morate odbaciti. Morate odbaciti svoje iluzije. Ne morate dodati ništa kako biste bili sretni, morate nešto odbaciti. Život je lak, život je radostan. Teške su samo vaše iluzije, težnje, pohlepa, nastojanja. Zna li od kuda dolaze te stvari? Iz poistovjećivanja sa svakavim etiketama!

Četiri koraka do mudrosti

Prvo što trebate napraviti je da dođete u dodir s negativnim osjećajima kojih čak niste ni svjesni. Mnogi ljudi imaju negativne osjećaje kojih nisu svjesni. Mnogi ljudi su potišteni, ali nisu toga svjesni. Tek kada osjete što je veselje, shvate koliko su bili potišteni. Ne možete liječiti rak ako ga niste otkrili. Ne možete se riješiti pamučnog žiška sa svoje farme ako ga niste otkrili. Prva stvar koja vam je potrebna jest da postanete svjesni svojih negativnih osjećaja. Kojih negativnih osjećaja? Na primjer zlovolje. Osjećate zlovolju i smušenost. Osjećate mržnju prema samima sebi, ili krivnju. Osjećate da je život besciljan, da nema smisla; povrijeđeni su vam osjećaji, osjećate se živčanima ili napetima. Dođite prvo u dodir s tim osjećajima.

Drugi korak (u ovom programu od četiri koraka) jest da je taj osjećaj u vama, a ne u stvarnosti. To je tako očita stvar, ali mislite da to ljudi znaju? Ne znaju, vjerujte mi. Imaju doktorate, i rektori su raznih sveučilišta, ali nisu to shvatili. U školi me nisu učili kako se živi; učili su me sve drugo. Kao što je jedan čovjek rekao: “Stekao sam prilično dobro obrazovanje. Trebalo mi je dosta godina da to prebolim.” Znači, duhovnost je upravo to: zaboravljanje naučenog. Zaboravljanje svega onoga smeća što su vas naučili.

Negativni osjećaji su u vama, ne u stvarnosti, i zato prestanite pokušavati promijeniti stvarnost. To je ludo! Prestanite pokušavati promijeniti druge ljude. Trošimo sve svoje vrijeme i energiju pokušavajući promijeniti izvanjske okolnosti, pokušavajući promijeniti svojeg bračnog druga, svoje šefove, svoje prijatelje, svoje neprijatelje, i sve druge. Ništa ne moramo promijeniti. Negativni osjećaji su u *vama*. Nijedna osoba na svijetu nema moć učiniti vas nesretnim. Na zemlji ne postoji ni jedan događaj koji ima moć omesti vas ili povrijediti. Nema takvog događaja, uvjeta, situacije, ili osobe. Nitko vam to nije rekao, rekli su vam suprotno. Zato se i nalazite u takvoj zbrci u kakvoj ste sada. Zato spavate. Nikada vam to nisu rekli, ali to je samo po sebi jasno.

Uzmimo, na primjer, da kiša upropasti picnic. Tko ima negativne osjećaje? Kiša? Ili *vi*? Što uzrokuje negativne osjećaje? Kiša ili vaša reakcija? Kada udarite koljenom o stol, stol je u redu. Bol je u vašem koljenu, a ne u stolu. Mistici nam stalno pokušavaju reći da je sve u redu. Stvarnost nije problematična. Problemi postoje samo u ljudskom umu. Mogli bismo dodati: u glupom, spavajućem ljudskom umu. Stvarnost nije problematična. Da sa ove planete maknete ljude život bi išao dalje, priroda bi se i dalje postojala u svoj svojoj draži i nasilju. U čemu bi bio problem? Nema problema. Vi stvarate probleme. Problem je u vama. Poistovjećujete se s “pripadajućem”, i u tome je problem. Osjećaj se nalazi u vama, a ne u stvarnosti.

Treći korak: nikada se nemojte poistovjećivati s tim osjećajem. Taj osjećaj nema nikakve veze s “ja”. Nemojte određivati svoju bit u okvirima tog osjećaja. Nemojte reći: “Depresivan sam.” Ako želite reći: “Depresivno je”, to je u redu. Ako želite reći da je depresija prisutna, to je u redu; ako želite reći da je zlovolja prisutna, i to je u redu. Ali nemojte govoriti: “Zlovoljan sam.” Određujete se u okvirima tih osjećaja. To je vaša iluzija; to je vaša greška. Depresija je prisutna upravo sada, ali, neka bude, pustite je na miru. Proći će. Sve prolazi, sve. Vaša depresija i vaša ushićenja nemaju nikakve veze sa srećom. To je samo njihanje klatna. Ako tražite uzbuđenja i ushićenja spremajte se za depresiju. Želite svoje omamljujući sredstvo? Spremajte se za mamurluk. Klatno se njiše s jednoga kraja na drugi.

To nema nikakve veze s “ja”; to nema nikakve veze sa srećom. To je “pripadajuće”. Ako to zapamtite, ako si to kažete tisuću puta, ako isprobate ova tri koraka tisuću puta, uspjete. Možda to nećete trebati ponoviti ni tri puta. Ne znam; tu nema nekog pravila, ali učinite to tisuću puta i otkrit ćete najveću stvar u

svojem životu. K vragu i ti rudnici zlata na Aljasci. Što biste uradili sa zlatom? Ako niste sretni ne možete živjeti. Dobro, pronašli ste zlato. Kakve to veze ima? Postali ste kralj, ili princeza. Slobodni ste, više vas nije briga da li ste prihvaćene ili odbačeni, to više nije važno. Psiholozi nam govore da je vrlo važno imati osjećaj pripadnosti. Gluposti! Zašto biste željeli pripadati bilo kome? To i onako nije važno.

Jedan mi je prijatelj rekao da postoji jedno Afričko pleme u kojem se smrtna kazna sastoji u izgonu iz plemena. Da vas protjeraju iz New Yorka, ili iz mjesta u kojem već živite, ne biste umrli. Kako to da Afrički domorodac umre? Zato jer ima osobine koje spadaju u običnu ljudsku glupost. Misli da neće moći živjeti ako nikome ne pripada. Većina ljudi se razlikuju od njega, ili? Uvjeren je da nekome mora pripadati. Ali ne morate nikome pripadati, ni jednoj stvari ili skupini. Ne morate čak biti ni zaljubljeni. Tko vam je rekao da morate biti? Ono što vam je potrebno je da budete slobodni. Ono što vam je potrebno je da volite. To je to; to je vaša narav. Ali vi mi govorite da biste htjeli biti poželjni. Želite da vam se plješće, želite biti privlačni, da svi oni mali majmuni trče za vama. *Tratite svoj život. Probudite se!* Ne treba vam to. Možete biti blaženo sretni i bez toga.

Vaše društvo neće biti sretno kad to čuje jer će se početi groziti vaših otvorenih očiju i shvaćanja. Kako kontrolirati takvu osobu? Takva osoba vas ne treba; ne pogađa je vaša kritika: baš ga briga što mislite ili govorite o njoj. Presjekla je sve te veze, i više nije marioneta. To je grozno. “Moramo ga se, dakle, riješiti. Govori istinu, postao je neustrašiv, nije više čovjek.” *Čovjek! Gle! Napokon čovjek!* Riješio se svojega sužanjstva, pobjegao je iz zatvora.

Niti jedan događaj ne može opravdati negativne osjećaje. Nema takve situacije na svijetu koja opravdava negativne osjećaje. To je ono što su svi mistici cijelim svojim srcem čeznuli da nam saopće, ali nitko ne sluša. Negativan osjećaj je u vama. U Bhagavat-Giti, hinduističkoj svetoj knjizi, Krishna govori Arjuni: “Baci se u oganj bitke i stavi svoje srce pred Gospodinove lotosove noge.” Divna rečenica.

Ništa ne morate učiniti da postignete sreću. Veliki Majstor Eckhart vrlo je lijepo rekao: “Boga ne dosežete time što duši nešto dodajete, nego time što joj nešto oduzimate.” Ne trebate ništa činiti da biste bili slobodni, trebate nešto odbaciti. Tada ćete biti slobodni.

Ovo me podsjetilo na priču o jednom zatvoreniku koji je iskopao tunel ispod zatvorskih zidova i uspio je pobjeći. Izašao je iz tunel točno na sredini školskog igrališta, gdje su se igrala mala djeca. Naravno, kad je izašao, nije se više mogao suzdržati i počeo je skakati vičući: “Slobodan sam, slobodan, slobodan.” Jedna mala djevojčica prezirno ga je odmjerila i rekla mu: “Nije to ništa, ja sam Mira.”³

Četvrti korak: kako promijeniti stvari? Kako promijeniti sebe? Ima puno stvari koje morate razumjeti, ili radije, samo jednu stvar koja se može izreći na više

načina. Zamislite nekog čovjeka koji dođe k svom liječniku i kaže mu što ga boli. Doktor kaže: “Dobro. Shvatio sam vaše simptome. Znae li što ću učiniti? Prepisat ću jedan lijek za vašeg susjeda.” Čovjek odgovara: “Puno vam hvala, doktore, to će mi puno pomoći.” Zar to nije apsurdno? Ali, svi mi to radimo. Čovjek koji spava uvijek misli da će se osjećati bolje ako se netko drugi promijeni. Patite zato što spavate, ali ipak mislite: “Kako bi život bio divan da se netko drugi promijeni - da se promijeni moj susjed, moja žena, moj šef.”

Uvijek želimo da se netko drugi promijeni da bismo se dobro osjećali. Ali, jeste li se ikad zapitali od kakve bi to koristi bilo za vas čak i kad bi se vaš/a suprug/a promijenio/la? Bili biste isto tako ranjivi kao i prije, isto biste tako spavali kao i prije. Vi ste taj/ta kome je potrebna promjena, vi ste taj/ta koji/koja mora uzeti lijek. Ali vi i dalje ustrajno mislite: “Osjećam se dobro jer je svijet u redu.” *Krivo!* Svijet je u redu jer se ja osjećam dobro. Svi mistici nam to govore.

Svijet je u redu

Kada se probudite, kada shvatite, kada uvidite, sa svijetom postane sve u redu. Uvijek nas muči problem zla u svijetu. Ispričat ću vam jednu dojmljivu priču: Neki dječak hodao je uz obalu rijeke, i ugledao je krokodila zapletenog u mreži. Krokodil mu reče: “Smiluj mi se i oslobodi me.” Možda izgledam strašno, ali, znaš, to nije moja krivnja. Takav sam stvoren. Ali, kakav god bio moj izgled, ipak imam majčinsko srce. Došao sam jutros ovamo u potrazi za hranom za svoje mlade, i ulovio sam se u ovoj zamci.” Dječak reče: “Ah, kad bi ti došao pomoći ti bi me zgrabio i ubio.” Krokodil odvrati: “Zar misliš da bi to učinio svojem dobročinitelju i osloboditelju?” I tako je krokodil uvjerio dječaka da ga oslobodi iz mreže, i dok ga je dječak oslobađao krokodil ga zgrabi. Ulovljen u krokodilove ralje dječak reče: “Tako mi dakle vraćaš za moje dobročinstvo?” Krokodil reče: “Nije to ništa osobno, sinko. Takav je svijet, takav je zakon života.” Dječak se nije složio pa mu krokodil reče: “Želiš li možda nekoga pitati da provjeriš?” Dječak ugleda pticu koja je sjedila na obližnjem drvu pa je upita: “Ptico, govori li krokodil istinu?” Ptica reče: “Krokodil je u pravu. Pogledaj mene - jednog sam se dana vraćala kući s hranom za svoje mlade ptiće. Zamisli moj užas kad sam ugledala zmiju kako puzi uz stablo ravno prema mojem gnijezdu. Bila sam potpuno bespomoćna. Zmija je proždimala moje mlade jednog po jednog. Vrištala sam i vikala ali ništa nije koristilo. Krokodili je u pravu, to je zakon života, takav je svijet.” “Vidiš?”, reče krokodil. Ali dječak reče: “Daj da pitam još nekog.” Krokodil reče: “U redu. Hajde, pitaj.” Jedan stari magarac prolazio je uz obalu rijeke. “Magarče,” reče dječak, “evo što krokodil kaže. Je li u pravu?” Magarac reče: “Krokodil je potpuno u pravu. Pogledaj mene. Radio sam i robovao svojem gospodaru cijeli svoj život, a jedva da mi je davao dovoljno da preživim. Sada kada sam star i beskoristan, pustio me je s uzde, i sada lutam po džungli čekajući da me zaskoči kakva divlja zvijer i privede mi život kraju. Krokodili je u pravu, to je zakon života, takav je svijet.” “Vidiš?”, reče krokodil, “Idemo!” Dječak reče: “Daj mi još jednu prigodu, zadnju prigodu. Dopusti mi da pitam još jedan stvor. Sjeti se kako sam dobar bio prema

tebi.” I krokodil reče: “Dobro. Tvoja zadnja prigoda.” Dječak ugleda kunića koji je onuda prolazio pa ga upita: “Kuniću, jel’ krokodil u pravu?” Kunić sjedne i reče krokodilu: “Zar si to zaista rekao?” Krokodil reče: “Jesam.” “Čekaj malo”, reče kunić, “Morat ćemo to raspraviti.” “Dobro”, reče krokodil. Ali kunić reče: “Kako ćemo raspravljati kad imaš dječaka u ustima? Pusti ga. I on bi također trebao sudjelovati u raspravi. Krokodil reče: “Stvarno si pametan. Pobjeći će mi čim ga pustim.” Kunić odvrati: “Mislio sam da si razumniji. Ako pokuša pobjeći, možeš ga ubiti jednim udarcem svojega repa.” “U redu”, reče krokodil i pusti dječaka. Čim ga je krokodil pustio, kunić poviče: “Bježi!”, i dječak pobježe i spasi se. Kunić tada reče dječaku: “Sigurno voliš krokodilovo meso, a i ljudi iz tvog sela sigurno bi voljeli dobar obrok. Nisi oslobodio krokodila do kraja. Veći dio njegovog tijela još uvijek je zamotan u mreži. Idi u svoje selo i dovedi sve ljude, pa pripremite gozbu.” I dječak učini točno tako. Ode u svoje selo i pozove sav narod. Došli su sa sjekirama, kolcima i kopljima, i ubiše krokodila. Došao je i dječakov pas, i kad je vidio kunića, stao ga je ganjati, i zadavi ga. Dječak je stigao prekasno, i kad je vidio kako zec ugiba, reče: “Krokodil je bio u pravu. Takav je svijet, takav je zakon života.”

Nema takvog objašnjenja koje biste mogli dati da razjasnite sve zlo, svu patnju, mučenja, razaranja, i glad u svijetu! Nikada to nećete moći objasniti. Možete se igrati sa svojim religijskim i drugim formulama, ali nikada to nećete moći objasniti. Jer život je tajna, što znači da ga vaš razum ne može osmisliti. Zato se morate probuditi, i tada ćete odjednom shvatiti da nije problem u stvarnosti nego u vama.

Mjesečarenje

Sveto pismo nam stalno ukazuje na to, ali ne možete shvatiti niti jednu riječ od onoga što nam poručuje dok se ne probudite. Ljudi koji spavaju čitaju Sveto pismo i na temelju toga razapinju Mesiju. Morate se probuditi da biste mogli shvatiti Sveto pismo. Kada se probudite vidjet ćete da ima smisla. Isto je tako i sa stvarnošću. Ali nikada to nećete moći staviti u riječi. Radije biste nešto uradili s tim u svezi? Ali i tu morate biti sigurni da se ne bacate na posao jednostavno zato što biste se željeli osloboditi negativnih osjećaja. Mnogi se bacaju na posao samo zato da stvari učine još gorima. Djeluju iz osjećaja krivlje, ljutnje, mržnje, jer vide nepravdu, ili tko zna što. Morate biti sigurni da *jeste* prije nego što se bacite na posao. Morate biti sigurni tko ste prije nego što počnete djelovati. Na žalost, kada se ljudi koji spavaju bace na posao, jednostavno mijenjaju jednu vrstu okrutnosti za drugu; jednu vrstu nepravde za drugu. I tako to ide. Majstor Eckhart je rekao: “Nećete se spasiti (ili *probuditi*, zovite to kako želite) po svojim djelima, nego po svojem bivstovanju. Nećete biti suđeni prema svojim djelima, već prema onome što ste.” Od kakve vam je koristi ako nahranite gladnoga, napojite žednoga, i posjećivati zatvorenike?

Sjetite se one rečenice sv. Pavla: “Kad bi na hranu siromasima razdao sve svoje imanje, kad bih tijelo svoje predao da se sažeže, a ljubavi ne bih imao...” (1 Kor

13,3). Presudno je ono što jeste, a ne ono što činite. *Tada* se možete baciti na posao. Možete, ali ne morate. Ne možete odlučiti dok se ne probudite. Na žalost, naglašava se mijenjanje svijeta, a ne buđenje. Kada se probudite znat ćete što treba činiti i što ne treba činiti. Znae, neki mistici su jako čudni. Isus je na primjer, jednom rekao nešto kao: “Nisam poslan k ovim ljudima. Ograničavam se na ono što bih trebao raditi upravo sada. Kasnije, možda.” Neki mistici prestanu govoriti, a neki, začudo, počnu pjevati pjesme. Neki pak krenu u služenje. Nikada ne možete znati. Imaju neki svoj zakon - točno znaju što treba učiniti. Ranije vam je rečeno: “Baci se u oganj bitke i stavi svoje srce pred Gospodinove lotosove noge.”

Zamislite da se ne osjećate dobro, i da ste loše raspoloženi, a vode vas kroz lijepi kraj. Krajolik je prekrasan, ali niste raspoloženi ni za kakvo razgledanje. Nekoliko dana kasnije prolazite kroz isto mjesto i kažete: “Bože, kako sam mogao ovuda proći, a da ništa ne primijetim. Sve postane lijepo kada se promijenite. Ili kada promatrate drveće ili planine kroz svoj mokri prozor po kojem šiba oluja, sve izgleda sivo i bezoblično. Željeli biste izaći van i promijeniti sve to drveće i planine. Čekajte malo. Dajte da vidimo vaš prozor. Kada oluja i kiša prestanu, i ponovno pogledate kroz svoj prozor, reći ćete: “Kako sve izgleda drugačije.” Vidimo ljude i stvari ne onakvima kakve su, nego onakvima kakvi smo mi. Zato, kada dva čovjeka gledaju istu stvar ili osobu, dobijete različite reakcije. Vidimo ljude i stvari ne onakvima kakve su, nego onakvima kakvi smo mi.

Sjećate li se one rečenice iz Svetog pisma koja kaže da će se onima koji vole Boga sve okrenuti na dobro? Kada se napokon probudite, nećete više pokušavati činiti dobre stvari - pustit ćete da se same događaju. Odjednom ćete shvatiti da je sve ono što vam se događa dobro. Osvrnite se na neke od ljudi s kojima živite, koje želite promijeniti. Mislite da su čudljivi, bezobzirni, nepouzđani, nevjerni, i kakvi već ne. Ali kad vi budete drugačiji i oni će biti drugačiji. Također ćete na njih drugačije gledati. Netko tko vam je do sada izgledao zastrašujuće, izgledat će zastrašen. Onaj tko vam se do sada činio bezobraznim, izgledat će prestrašenim. Iznenada, nitko više neće imati moć da vas povrijedi. Netko više nema moć vršiti pritisak na vas. To izgleda slično ovome: vi ostavite knjigu na stolu, a ja je uzmem i kažem: “Vršite pritisak na mene da uzmem ovu knjigu. Moram je uzeti, ili ne uzeti.” Ljudi su tako zauzeti optuživanjem drugih, svih drugih, optuživanjem života, optuživanjem društva, optuživanjem susjeda. Nikako da promijenite svoj način postupanja, nikako da prekinete tu noćnu moru, nikako da se probudite.

Ponovite ovaj program tisuću puta:

- a. prepoznajte negativne osjećaje u sebi;
- b. shvatite da su ti osjećaji u vama, a ne u svijetu;
- c. nemojte na njih gledati kao na nešto što je sastavni dio “ja” - te stvari dolaze i odlaze;
- d. shvatite da, kada se vi promijenite, sve će se promijeniti.

Promjena kao pohlepa

Ostaje nam još jedno važno pitanje: poduzimam li išta da se promijenim?

Imam jedno veliko iznenađenje za vas, puno dobrih vijesti! Ne morate učiniti ništa. Što više činite, postaje sve gore. Sve što morate učiniti jest da shvatite.

Razmislite o svojim čuvstvima prema nekome s kim živite ili radite, a koga ne volite, i tko u vam pobuđuje negativne osjećaje. Hajde da vam pomognem da shvatite što se događa. Prva stvar koju morate shvatiti jest da su negativni osjećaji u vama. Vi ste odgovorni za te negativne osjećaje, a ne netko drugi. Netko drugi bi na vašem mjestu bio potpuno miran i staložen u prisustvu te osobe; to na njega ne bi tako djelovalo. Na *vas* djeluje. Shvatite sada još jednu stvar: postavljate zahtjev, očekujete nešto od te osobe. Možete li si to posvjestiti? Recite onda toj osobi: “Nemam nikakvog prava da ti postavljam bilo kakve zahtjeve.” Rekavši to, odbacit ćete i svoje zahtjeve. “Nemam nikakvog prava da ti postavljam bilo kakve zahtjeve. Ah, ja ću se zaštititi od posljedica tvojih akcija, tvojeg raspoloženja, i čega sve ne, ali ti izvoli, budi što odabereš biti. Nemam nikakvog prava da ti postavljam bilo kakve zahtjeve.”

Vidite li što vam se događa kada to učinite. Ako u vama postoji otpor da to kažete, Bože, koliko toga ćete razotkriti o svojem “pripadajućem”. Neka se pokaže diktator u vama, nek’ se vidi tiranin. Mislili ste da ste kao malo janje, zar ne? Ali ja sam tiranin, i vi ste tiranin. Mala varijacija na temu: “Ja sam budala, i ti si budala.” Ja sam diktator, i vi ste diktator. Želio bih upravljati vašim životom, želio bih vam govoriti kakvi biste trebali biti, i kako biste se trebali ponašati. I bolje da se ponašate kako sam ja odlučio, jer ću se inače kazniti negativnim osjećajima. Sjetite se što sam vam rekao, svi smo mi luđaci.

Jedna mi je žena rekla da je njezin sin dobio nagradu u svojoj srednjoj školi. Nagrada je bila za odlične rezultate u športu i učenju. Bila je sretna zbog njega, ali je bila u iskušenju da mu kaže: “Nemoj se visoko uzdizati zbog te nagrade jer bi mogao nisko pasti kada ne budeš tako uspješan.” Dvoumila se: kako da spriječi njegova buduća razočarenja, a da mu sada ne pokvari veselje.

Nadajmo se da će i on to naučiti dok mu majka raste u mudrosti. Nije važno što će mu ona reći. Važno je što će od nje jednoga dana biti. Tada će shvatiti, znat će što reći, i kada reći. Nagrada je bila rezultat takmičenja koje može biti okrutno ako se temelji na mržnji prema sebi ili prema drugima. Ljudi se osjećaju dobro na račun lošeg osjećaja drugih. Pobjeda je uvijek *nad* nekim. Zar to nije grozno? U ludnici se je to normalno!

Jedan je američki liječnik pisao o utjecaju takmičenja na svoj život. Pohadao je medicinski fakultet u Švicarskoj gdje je bilo dosta Amerikanaca. Rekao je da su neki studenti doživjeli šok kad su shvatili da na tom fakultetu nema ocjenjivanja, nema nagrada, nema dekanove nagrade za najbolje studente, nema najboljeg, ili drugog najboljeg po odjeljenjima. Rekao je: "Neki od nas to jednostavno nisu mogli prihvatiti. Postali smo skoro paranoidni. Misli smo da je riječ o nekoj varci." I zato su neki otišli na druge fakultete. Oni koji su tamo opstali, iznenada su uočili jednu stvar koju nikada nisu vidjeli na američkim sveučilištima: dobri studenti su pomagali dugima, davali su im svoje bilješke. Njegov sin je na medicinskom fakultetu u SAD-u, i kaže mu da studenti u laboratoriju često pokvare sliku na mikroskopu tako da sljedećem studentu treba tri do četiri minute da ga ponovno namjesti. Takmičenje. Moraju uspjeti, moraju biti savršeni. Napisao je i jednu zgodnu priču za koju kaže da je istinita, ali mogla bi poslužiti kao lijepa prisposoba. U jednom malom američkom gradiću ljudi su se navečer okupljali da skupa sviraju. Imali su saksofonista, bubnjara, violinista, uglavnom starije ljude. Okupljali su se zbog društva, čistog užitka u sviranju, iako nisu svirali posebno dobro. I tako su uživali, i odlično se provodili dok jednoga dana nisu odlučili da dovedu novog dirigenta koji je bio vrlo ambiciozan i pun elana. Novi dirigent rekao im je: "Hej, ljudi, morali bismo dati jedan koncert. Moramo pripremiti jedan koncert za grad." Dirigent je zatim postepeno odstranio nekoliko ljudi koji nisu dobro svirali, zaposlio je nekoliko profesionalnih glazbenika, uigrao je orkestar, i imena sviju njih pojavila su se u novinama. Zar to nije bilo divno? Zatim su odlučili otići svirati u veći grad, ali neki stariji ljudi, sa suzama u očima rekoše: "Bilo nam je tako lijepo u starim vremenima kada smo loše svirali, ali smo uživali." I tako je okrutnost došla u njihove živote, ali nitko to nije prepoznao kao okrutnost. Vidite kako su ljudi postali ljudi!

Neki od vas pitaju me što to znači: "Budite ono što jeste, to je u redu, ali zaštitite se i bit će ono što jesam." Drugim riječima, neću dopustiti da manipulirate sa mnom. Živjet ću svoj život, ići ću svojim putem, slobodno ću misliti što hoću i slijediti svoja nagnuća i svoj ukus. I reći ću vam 'ne'. Ako neću željeti biti u vašem društvu, to neće biti zbog bilo kakvih negativnih osjećaja koje bi vi pobudili u meni, zato što ih više ne možete pobuditi. Nemate više moć nadamnom. Može biti da mi društvo drugih ljudi jednostavno više odgovara. I zato, kada mi kažete: "Hoćete li ići samnom u kino večeras?" Reći ću vam: "Žao mi je, idem s nekim drugim. Više volim njegovo društvo nego vaše." I to je u redu - reći ljudima ne, to je divno. Dio buđenja sastoji se u tome da svoj život živite onako kako vam odgovara. I shvatite: to *nije* sebično. Sebično je ako zahtijevate od drugih da žive onako kako to vi želite. Sebičnost leži u zahtijevanju da netko drugi živi tako da udovolji vašem ukusu, vašem ponosu, vašem dobitku, vašem zadovoljstvu. To je zaista sebično. I zato ću se zaštititi. Neću smatrati dužnošću kazati vam da, ako se u vašem društvu budem ugodno osjećao, uživat ću u njemu bez lijepljenja. I više vas neću izbjegavati zbog negativnih osjećaja koje pobuđujete u meni. Nemate više tu moć.

Buđenje bi trebalo biti iznenađenje. Kada nešto ne očekujete da se dogodi, a dogodi se, iznenađeni ste. Kada je žena vidjela Webstera kako se ljubi sa služavkom, rekla mu je da je jako iznenađena. Webster je pak bio zagovaratelj ispravne uporabe riječi (shvatljivo, pošto je napisao rječnik), pa je odgovorio: “Ne, draga, ja sam iznenađen. Ti si osupnuta!”

Neki ljudi si postave buđenje kao cilj. Čvrsto su odlučili da to postignu. Kažu: “Odbijam biti sretan dok se ne probudim.” U tom slučaju, bolje je da ostanete kakvi jeste. Jednostavna svjesnost je sreća u usporedbi s pokušavanjem da se stalno na sve reagira. Ljudi reagiraju tako brzo zato što nisu svjesni. Shvaćate da postoje okolnosti u kojima ćete neizbježno reagirati, čak u potpunoj svijesti. Ali dok rastete u svjesnosti, sve manje reagirate, a sve više djelujete. Zaista nije važno.

Ima jedna priča o učeniku koji je rekao svom guruu da ide nekamo daleko u nadi da će postići prosvjetljenje. Svakih šest mjeseci slao je svom guruu poruke kako bi ga izvještavao o svom napretku. Prvi izvještaj bio je: “Sada razumijem što znači odreći se samog sebe.” Guru je poderao poruku i bacio je u koš za smeće. Nakon šest mjeseci opet je dobio poruku koja je glasila: “Sada sam postigao osjetljivost za sva bića.” Poderao je i tu poruku. I onda je došla treća poruka koja je glasila: “Sada shvaćam tajnu jednoga i mnogih.” I opet je ju poderao. I tako je to bilo godinama sve dok jednoga dana poruke nisu prestale stizati. Nakon nekog vremena guru je postao znatizeljan. Neki putnik išao je u taj daleki kraj gdje je učenik živio, pa mu je guru rekao: “Pokušaj saznati što se dogodilo s tim čovjekom.” I konačno je dobio poruku od njega. Pisalo je: “Zar je to važno?” kad je to guru pročitao, reče: “Uspio je! Uspio je! Shvatio je! Napokon je shvatio!”

Evo još jedne priče. Jedan je vojnik na ratištu, kad god bi vidio komadić papira, bacio pušku, pokupio papir i gledao u njega. Onda bi ga pustio da odleti iz njegove ruke na zemlju. Zatim bi otišao nekamo dalje i ponovio istu stvar. Njegovi suborci su to primijetili pa su rekli: “Izlaže se pogibelji. Potrebna mu je pomoć.” I tako su ga poslali u bolnicu, i dali mu najboljeg psihijatra, ali činilo se da nema nikakvih rezultata. Lutao je po bolnici i skupljao papiriće. Lijeno bi ih pogledao i pustio da odlepršaju na pod. Na kraju su rekli: “Moramo ga otpustiti iz vojske.” Pozvali su ga da mu predaju otpusno pismo. Lijeno ga je uzeo u ruke, pogledao i uzviknuo: “To je to! To je to!” Konačno je našao ono što je tražio.

Dakle, postanite svjesni svojeg sadašnjeg stanja kakvo god ono bilo. Nemojte više biti diktator. Prestanite gurati sami sebe jer ćete jednog dana shvatiti da se ono što ste htjeli postići guranjem već postigli samom svjesnošću.

Promijenjen čovjek

U svojoj potrazi za svjesnošću nemojte postavljati zahtjeve. Trebali biste se ponašati kao kad poštujete prometne znakove. Ako ne poštujete prometne znakove, plaćate kaznu. Ovdje, u SAD-u, vozi se po desnoj strani ceste. U Engleskoj i Indiji

vozi se po lijevoj strani. Ako to ne poštujete, platit ćete kaznu. Tu nema mjesta za povrijeđene osjećaje, zahtjeve, ili očekivanja, jednostavno se vladate prema prometnim propisima.

Pitate se gdje je tu suosjećanje, gdje je tu osjećaj krivnje. Saznat ćete kada se probudite. Ako upravo sada osjećate krivnju, kako ću vam to onda objasniti? Kako ćete onda shvatiti što je to suosjećanje. Znaite, nekada ljudi pokušavaju nasljedovati Isusa, ali ako majmun svira saksofon ne znači da je postao glazbenik. Ne možete nasljedovati Isusa oponašajući njegovo vladanje. Morate postati Isus. Tada ćete točno znati što treba činiti u danoj okolnosti, uzevši u obzir vaš temperament i značaj, te temperament i značaj osobe s kojom imate posla. Nitko vam to neće morati objašnjavati. Ali da biste to mogli, morati *biti* ono što je Isus bio. Oponašanje izvanjskog aspekta neće vas nikamo dovesti. Ako mislite da samilost podrazumijeva popustljivost, onda vam ni na koji način neću moći opisati što je suosjećanje. Nema šanse, jer suosjećajnost može dovesti do krajnje nepopustljivosti. Suosjećanje može biti vrlo grubo, može vas prodrmani, može zasukati svoje rukave i uzeti vas u svoje ruke. Suosjećanje uključuje mnoge stvari. Suosjećanje može biti vrlo blago, ali ne možete to znati. Možete to “saznati” jedino ako postanete ljubav, ili drugim riječima, ako odbacite svoje iluzije i navezanosti.

Dok se sve manje poistovjećujete s “ja”, biti ćete sve opušteniji glede svega i svakoga. Znaite li zašto? Zato jer se više nećete bojati da vas ljudi ne povrijede, ili da im se ne svidite. Ni na koga više nećete željeti ostaviti poseban utisak. Možete li zamisliti to olakšanje kada više nikoga ne morate dojmiti? Ah, koje olakšanje. Napokon ste sretni! Nećete više osjećati potrebu ili poriv da objašnjavate stvari. Što se to treba objašnjavati? I nećete više osjećati potrebu ili poriv da se ispričavate. Više bih od vas volio čuti: “Probudio/la sam se”, nego: “Žao mi je.” Više bih volio da mi kažete: “Probudio/la sam se od kad smo se zadnji put sreli. Ono što sam vam zadnji put učinio/la neće se više ponoviti”, nego da čujem: “Tako mi je žao što sam vam to uradio/la.” Zašto bi ljudi morali zahtijevati ispriku? Dobro razmislite o ovome. Čak i kada bi netko bio namjerno zločest prema vama, nema mjesta za ispriku. Nitko nije bio zločest prema vama. Netko je bio zločest prema onome što je mislio ili mislila da ste vi, ali ne prema vama. Nitko vas nikada ne odbacuje. Odbacuju samo ono što misle da jeste. Ali to važi i za drugu stranu medalje. Također vas nitko nikada ne prihvaća. Dok se ne probude, ljudi jednostavno prihvaćaju ili odbacuju sliku koju imaju o vama. Ljudi stvaraju sliku o vama, i to je ono što prihvaćaju ili odbacuju. Vidite li kako je potresno kada u ovo ulazite duboko? Malo je previše oslobađajuće. Ali kako je lako voljeti ljude kada to shvatite. Kako je lako svakoga voljeti kada se ne poistovjećujete s onim što oni misle o vama, i vi o njima. Postane lako voljeti ih, voljeti svakoga.

Promatram ono što mi je “pripadajuće”, ali se s time ne poistovjećujem, zato što “pripadajuće” također radi puno toga lošega. Ali kada promatram “pripadajuće”, stalno sam svjestan da samo reflektiram. U stvari, ne mislite ni na “pripadajuće”, niti na “ja”. Vi ste kao vozač automobila - nikada ne želite izgubiti svijest o

automobilu. U redu je ako maštate, ali nemojte izgubiti svijest o onome što vas okružuje. Morate uvijek biti budni. To je kao kad majka spava: ne čuje zrakoplov koji prelijeće preko njene kuće, ali čuje i najtiši plač svoje bebe. Pozorna je i budna na taj način. Ne možete ništa reći o stanju probuđenosti; možete govoriti samo o stanju spavanja. Ne možete ništa reći o sreći. Ono što se može opisati je jad. Odbacite ono što vas čini nesretnima i shvatiti ćete. Ljubav se ne može opisati, ali suprotno da. Odbacite suprotno, odbacite strah i shvatit ćete. Želimo saznati kakav je to probuđeni čovjek, ali saznat ćete tek kada to postignete.

Uključujem li u ovo, na primjer, da ništa ne zahtijevamo od svoje djece? Rekao sam: "Nemate pravo postavljati bilo kakve zahtjeve." Prije ili kasnije to dijete će vas napustiti iz poslušnosti prema Gospodinovom nalogu, i nećete više uopće imati nikakva prava na njega. U stvari, to dijete nije vaše dijete, niti je ikad bilo vaše. Ono pripada životu, a ne vama. Nitko vam ne pripada. Vi, međutim, mislite na odgoj djece. Ako želiš dobiti ručak, budite tu između dvanaest i pola jedan, ili nećete dobiti ručak. I točka. Tako se to ovdje radi. Ne dođete na vrijeme - ne dobijete ručak. Istina, slobodni ste, ali morate snositi posljedice.

Kada kažem da ne smijete ništa očekivati od drugih, ili da im ne postavljate zahtjeve, mislim na očekivanja i zahtjeve koji se odnose na vlastitu dobrobit. Očito je da predsjednik SAD-a mora zahtijevati neke stvari od ljudi. Očito je da saobraćajni policajac mora zahtijevati neke stvari od ljudi. Ali ti zahtjevi odnose se na ponašanje ljudi, na saobraćajne propise, dobru organizaciju, neometano upravljanje društva. Ti zahtjevi ne postavljaju se zato da bi se predsjednik i saobraćajni policajac dobro osjećali.

Postizanje šutnje

Svi me pitaju što će se dogoditi kada konačno dostignu cilj. Je li to samo znatiželja? Uvijek pitamo kako će se to uklopiti u sustav, hoće li to imati smisla u širem kontekstu, kako će to biti kada postignemo cilj. Krenite i saznat ćete - to se ne može opisati. Na Istoku se često kaže: "Oni koji znaju, ne govore. Oni koji govore, ne znaju." To se ne može opisati. Opisati se može samo ono suprotno. Guru vam ne može dati istinu. Istina se ne može staviti u riječi, u formulu. To nije istina. Stvarnost se ne može staviti u formulu. Guru jedino može ukazati na vaše pogreške. Kada se oslobodite svojih pogreška, znat ćete što je istina, ali čak ni tada nećete moći govoriti o njoj. Mnogi katolički mistici imali su takav stav. Veliki Toma Akvinski je pred kraj svoga života prestao pisati i govoriti. Shvatio je. Mislio sam da je ta njegova čuvena šutnja trajala samo nekoliko mjeseci, međutim trajala je godinama. Shvatio je da je napravio budalu od sebe, što je i izričito rekao. To je kao da nikada niste probali zeleni mango, a pitate me kakav okus ima. "Kakav okus ima?" Rekao bih vam: "Kiseo je", ali rekavši to, skrenuo sam vas na krivi put. Pokušajte to shvatiti. Većina ljudi nije naročito mudra - hvataju se za riječi - na riječi iz Svetog Pisma, na primjer, i onda sve krivo protumače. "Kiseo je", kažem vam, a vi pitate: "Kiseo kao ocat, ili kao limun?" Ne, nije kiseo kao

limun, kiseo je kao mango. "Ali nikada nisam probao/la mango", kažete. Šteta! Ali samo naprijed, napišite doktorsku radnju o tome. Ne biste je morali pisati da ste probali mango. Zaista ne biste. Pisali biste radnje o drugim temama, ali ne o mangu. I onoga dana kada napokon probate zeleni mango, reći ćete: "Bože, napravio/la sam budalu od sebe." Nisam trebao pisati tu radnju." Upravo to je i Toma Akvinski učinio.

Veliki njemački filozof napisao je cijelu jednu knjigu o Akvinčevoj šutnji. Jednostavno je zašutio. Prestao je govoriti. U predgovoru svoje knjige *Summa Theologica*, koja je zbirka cijele njegove teologije, napisao je: "O Bogu ne možemo reći što On jest, nego jedino ono što On nije. Dakle, ne možemo govoriti o tome kakav je On, već jedino kakav nije." U svojem znamenitom komentaru Boecijeve *De Sancta Trinitate*, napisao je da postoje tri puta po kojima možemo doći do spoznaje Boga: 1) po stvaranju, 2) po Božjem djelovanju kroz povijest, i 3) po najuzvišenijem znanju o Bogu - spoznaji da je Bog *tamquam ignotum* (spoznati Boga kao nepoznatoga). Najuzvišeniji oblik govora o Presvetom Trojstvu je spoznaja da ne znamo. Pazite, ovo ne govori istočnjački majstor zena. To je svetac kanoniziran od Rimokatoličke Crkve, koji je stoljećima bio prvak među teolozima. Spoznati Boga kao nepoznatog. Na jednom drugom mjestu sv. Toma čak kaže da je Boga nemoguće spoznati. Stvarnost, Bog, božanstvo, istina i ljubav su nespoznatljivi. To znači da se ne mogu shvatiti razumom. Time bi riješili problem tolikih pitanja koja ljudi postavljaju jer živimo u stalnoj iluziji da znamo. Ne znamo. Ne možemo znati.

Čemu onda Sveto Pismo? Ono je jedan putokaz, pomoć, a ne opis. Fanatizam iskrenog vjernika koji misli da zna može učiniti puno više zla od stotinu bitangi skupa. Užasno je vidjeti što iskreni vjernici mogu učiniti zbog toga što misle da znaju. Zar ne bi bilo divno da imamo svijet u kojem bi svi govorili: "Ne znamo." Time bismo riješili jedan veliki problem. Zar to ne bi bilo divno?

Jedan slijepi čovjek pitao me je: "Što je to zeleno?" Kako ćete objasniti što je zelena boja nekome tko je rođen slijep? Upotrijebite analogiju. Rekao sam mu: "Zelena boja je kao lagana glazba." "A-ha, kao lagana glazba", reče. "Da", kažem, "Nešto kao lagana glazba." Drugi slijepi čovjek upitao me je isto: "Što je to zelena boja." Kažem mu da je to nešto kao mekani saten, vrlo mekan i nježan na dodir. I drugi dan ugledao sam tu dvojicu kako jedan drugome razbijaju boce na glavi. Jedan je vikao: "Lagana je kao glazba", a drugi: "Mekana je kao saten." I tako to ide. Nijedan od njih dvojice nije znao o čemu govori, jer da su znali, začepili bi usta. Fanatizam je takvo zlo. I veće, jer jednoga dana, na primjer, jedan od te dvojice progleda, pa sjedne u vrt i gleda oko sebe. I kažete mu: "Sada znate što je to zelena boja." I on vam odgovori: "Da. Baš sam je jutros malo slušao!"

Činjenica je da je Bog svuda oko vas, ali vi Ga ne vidite jer Ga "znate". Zadnja prepreka na putu do Boga je vaš pojam Boga. Ne pronalazite Boga jer mislite da znate. To je ta užasna strana religije. O tome govore evanđelja: religiozni ljudi su

“znali”, i zato su odbacili Isusa. Najuzvišenije znanje o Bogu je da ga spoznate kao nespoznatljivog. Previše se govori o Bogu. Svijetu je već dosta priče. Premalo je svjesnosti, premalo ljubavi, premalo sreće, ali nemojmo upotrebljavati ni te riječi. Premalo je odbacivanja iluzija, pogrešaka, navezanosti i okrutnosti, premalo je svjesnosti. Od toga svijet pati, a ne od manjka religije. Religija bi se trebala baviti nedostatkom svjesnosti, trebala bi se baviti buđenjem. Pogledajte kako su ljudi degenerirali. Dođite u moju zemlju i vidite kako se ljudi ubijaju zbog vjere. Isto ćete vidjeti po cijelom svijetu. “Tko zna, ne govori. Tko govori, ne zna.” Sva otkrivenja, ma kako božanstvena bila, nisu ništa više od prsta koji pokazuje na Mjesec. Na istoku se kaže: “Kada mudrac pokaže na Mjesec, budala vidi samo njegov prst.”

Jean Guiton, vrlo pobožan i pravovjeran francuski pisac dodaje strašan komentar: “Prst često upotrebljavamo da iskopamo oči.” Svjesnost, svjesnost, svjesnost! U svjesnosti je ozdravljenje, u svjesnosti je istina, u svjesnosti je spasenje, u svjesnosti je duhovnost, u svjesnosti je rast, u svjesnosti je ljubav, u svjesnosti je buđenje. Svjesnost.

Moram govoriti o riječima i pojmovima zato što vam moram objasniti kako to da, kad drvo gledamo ne vidimo ga. *Mislimo* da ga vidimo, ali ne vidimo ga. Kada gledamo nekog čovjeka mi samo mislimo da ga vidimo, a u stvari ga ne vidimo. Ono što vidimo je nešto što smo stvorili u svojim glavama. Stvorimo si neku sliku i držimo je se, i na ljude stalno gledamo kroz te slike. I tako radimo gotovo sa svime. Ako to shvaćate, shvatit ćete draž i ljepotu svjesnosti svega što vas okružuje. Jer stvarnost je tu, “Bog”, što god to bilo, je tu. *Sve* je tu. Jadna mala ribica u oceanu kaže: “Oprostite, tražim ocean. Da li bi mi mogli reći gdje bi ga mogla naći?” Patetično, zar ne? Kad biste samo otvorili svoje oči i vidjeli, tada biste shvatili.

Odricanje od borbe za prestiž

Vratimo se onoj divnoj rečenici iz evanđelja koja govori o tome kako se moramo odreći samoga sebe da bismo se mogli naći. To se može pronaći u gotovo svakom vjerskom, duhovnom ili mističnom pisanom djelu.

Kako se odreći samoga sebe? Jeste li se ikad *pokušali* odreći nečega? Točno, čim se više trudite, sve je teže. Uspijete kada se ne trudite. Uspijete se odreći stvari kada niste svjesni. Dobro, ali kako se može umrijeti samom sebi? Sada govorimo o smrti, a ne o samoubojstvu. Nije nam rečeno da se moramo ubiti, nego da moramo umrijeti. Nanositi samome sebi bol, uzrokovati si patnju bilo bi samouništavajuće. Bilo bi to kontraproduktivno. Nikada niste tako puni sebe kao kada patite. Nikada niste tako usredotočeni na sebe kao kada ste potišteni. Nikada niste toliko spremni zaboraviti na sebe kao kada ste sretni. Sreća vas oslobađa samoga sebe. Patnja, bol, bijeda i potištenost vežu vas na sebe. Pogledajte kako ste svjesni svojeg zuba kada vas boli. Kada vas ne boli niste ni svjesni da imate zub, ili glavu, u istom slučaju, kada vas ne boli. ali tako je drukčije kada mislite da će vam glava pući od boli.

Dakle, sigurno je krivo, pogrešno misliti da nas do umiranja sebi može dovesti nanošenje bola samima sebi, odricanje, mrtvljenje, kako se to tradicionalno razumijevalo. odreći se samoga sebe, umrijeti sebi, izgubiti samoga sebe, znači shvatiti svoju narav. Kada to učinite, “pripadajuće” će nestati, izgubit će se. recimo da mi jednoga dana netko uđe u sobu i ja mu kažem: “Samo naprijed. Možete mi reći tko ste vi?” I čovjek mi odgovori: “Ja sam Napoleon.” A ja kažem: “Ne onaj Napoleon...” On odgovori: “Upravo taj - Bonaparte, Francuski car.” “Vidi, vidi.” - kažem ja dok u sebi razmišljam: “S ovim čovjekom bi trebao biti oprezan.” Kažem mu: “Sjednite, Vaše veličanstvo.” “Kažu da ste jako dobar duhovnik. Ja imam jedan duhovni problem. Tjeskoban sam, teško mi je vjerovati u Boga. Moja vojska je u Rusiji, znate, i provodim besane noći pitajući se kako će se to završiti.” I kažem mu ja: “Vaše Veličanstvo, ima nešto što vam mogu prepisati za to. Preporučam vam da pročitate šesto poglavlje evanđelja po Mateju: *‘Gledajte ljiljane na polju...niti siju niti žanju.’*”

Tada se pitam tko je luđi - taj čovjek ili ja? Ali išlo mi je s tim luđakom. Svaki mudri guru u početku učini s vama upravo to: složiti će se s vama, shvatiti će ozbiljno vaše probleme. Obrisati će koju suzu s vašeg lica. Ludi ste, ali još uvijek niste toga svjesni. Uskoro će morati doći čas kada će vam skinuti krunu s glave i reći vam: “Pusti to, nisi ti Napoleon.” U onim poznatim razgovorima svete Katarine Sienske, zapisano je da joj je Bog rekao: “Ja sam onaj koji jesam. Ti si ona koja nisi.” Jeste li ikad iskusili svoje “koji/a nisi”? Na istoku imamo jednu prisposobu za to: plesač i ples. Na Boga se gleda kao na plesača, a stvorovi su Božji ples. Ali, to nije kao da Bog veliki plesač a vi jedan mali plesač. A ne. Vi uopće niste plesač. Vi ste *“plesani”*! Jeste li to ikad iskusili? Dakle, kada se čovjek opameti i shvati da nije Napoleon, njegovo bivstvovanje ne prestaje. On i dalje bivstvuje, ali iznenada mu postaje jasno da je nešto drugo nego što je mislio.

Umrijeti samom sebi znači iznenada shvatiti da ste nešto drugo nego što ste mislili. Misli ste da se nalazite u središtu, a sada se vidite da ste satelit. Mislili ste da ste plesač, a sada se doživljavate kao ples. To su samo analogije, prisposobe, i zato ih ne smijete shvatiti doslovno. Daju vam samo ključ, smjernice. Nemojte zaboraviti da su to samo putokazi. Prema tome - nemojte se na njima previše zadržavati. Nemojte ih shvatiti doslovno.

Trajna vrijednost

Prelazimo na novu temu: vrijednost vlastite osobe. Osobna vrijednost nije isto što i vlastita vrijednost. Na čemu se temelji vlastita vrijednost? Temelji li se na uspjehu na poslu? Temelji li se na posjedovanju mnogo novca? Temelji li se na tome što ste privlačni za mnoge muškarce (ako ste žensko), odnosno žene (ako ste muško)? Kako je sve to krhko i prolazno. Kada govorimo o vlastitoj vrijednosti, nije li to onda slika koju vidimo u glavama drugih ljudi? Međutim, moramo li ovisit o tome? Shvatiti ćete svoju osobnu vrijednost kada se prestanete poistovjećivati s tim prolaznim stvarima i određivati se prema njima. Shvatiti ćete svoju osobnu

vrijednost kada se s tim prolaznim stvarima prestanete poistovjećivati i određivati se prema njima. Nisam lijep zato što mi svi kažu da sam lijep. U stvari, nisam ni lijep, ni ružan. To spada u stvari koje dolaze i odlaze. Moglo bi se dogoditi da se sutra preobrazim u vrlo ružno biće, ali to će još uvijek biti “ja”. I recimo da se onda podvrgnem plastičnoj operaciji i opet postanem lijep. Postaje li “ja” zaista lijep? O tim stvarima trebali biste puno razmišljati. Ja vam ih brzo redom nabrajam, ali kada biste si uzeli malo vremena da shvatite o čemu sam govorio, da se malo zadržite na tome, našli biste bogat rudnik. Ja to znam jer sam našao veliko blago kada sam se prvi put spotaknuo o te stari.

Ugodna iskustva čine život radosnim. Bolna iskustva dovode nas do rasta. Ugodna iskustva čine život radosnim, ali po sebi ne dovode do rasta. Bolno iskustvo je to koje dovodi do rasta. Patnja ukazuje na područje u vama gdje još niste narasli, gdje biste trebali rasti te biti preobraženi i promijenjeni. Da znate kako se treba okoristiti tom patnjom, o, kako biste rasli! Ograničimo se, za sada, na psihološku patnju, na sva ona negativna čuvstva koja imamo. Nemojte gubiti vrijeme na samo jedno od njih. Već sam vam rekao što biste mogli učiniti s tim čuvstvima. Promatrajte ona čuvstva koja se bude u vama nakon iskustva neuspjeha! Pogledajte što govore o vama. Ovo govorim bez osuđivanja (inače biste upali u zamku mržnje prema samom sebi). Promatrajte ta čuvstva kao da pripadaju nekome drugom. *Gledajte* to razočaranje, tu potištenost koju doživljavate kada vas kritiziraju. Što vam to govori o vama?

Jeste li već čuli za onog čovjeka koji je rekao: “Tko kaže da zabrinutost ne pomaže? Svaki put kad sam zbog nečega zabrinut, to se ne dogodi!” *Njemu* je sigurno pomogla. Ili kako je to rekao jedan drugi: “Neurotik je osoba koja je zabrinuta zbog nečega što se nije dogodilo u prošlosti. Ona nije kao mi normalni ljudi koji smo zabrinuti zbog stvari koje se neće dogoditi u budućnosti.” U tome je stvar. Što vam ta zabrinutost, ta tjeskoba govori o vama?

Negativni osjećaji, svaki negativni osjećaj koristan je za svjesnost, za razumijevanje. Daju vam mogućnost da osjetite, da promatrate izvana. U početku će potištenost i dalje biti prisutna, ali ćete presjeći veze se njom. Postepeno ćete shvaćati što je to potištenost. Kada je potpuno shvatite javljat će se sve rjeđe dok potpuno ne nestane. Možda, ali tada to i onako neće biti tako važno. Prije prosvijetljenja često sam bio potišten. Poslije prosvijetljenja i dalje sam potišten, ali postepeno, ili brzo, ili iznenada postići ćete stanje budnosti. To je stanje u kojem odbacujete želje. Ali sjetite se onoga što sam rekao - koja vrsta želja i nastojanja: “Ukoliko ne dobijem ono što želim, odbijam biti sretan.” Mislim na slučajeve u kojima sreća ovisi o ispunjenju želja.

Lijepljenje na iluzije

Ako ste se na nešto prilijepili, vaš život je uništen. Ako na nečem visite, prestajete živjeti. O tome govore mnoge stranice evanđelja. I do toga se dolazi

shvaćanjem. Shvaćanje. Shvatite da je iluzija i to da je sreća isto što i uzbuđenje ili ushićenje. To je još jedna iluzija: da se do ushićenja dolazi ostvarivanjem želja. Želja rađa tjeskobu, i prije ili kasnije, donosi za sobom mamurluk. Kada se budete dovoljno napatili, bit ćete to spremni vidjeti. Hranite se ushićenjima. To je kao da trkaćeg konja hranite slasticama, kao da mu dajete kolače i vino. Tako se trkaći konj ne hrani. To je kao da čovjeka hranite lijekovima. Lijekovima se nećete nasititi. Potrebno vam je dobro, zdravo i hranjivo jelo i piće. Morate sve ovo sami shvatiti.

Još jedna iluzija je da to netko drugi može učiniti umjesto vas, da to neki spasitelj, guru, ili učitelj može učiniti umjesto vas. Čak ni najveći guru na svijetu ne može učiniti niti jedan korak umjesto vas. Sami ga morate učiniti. Sveti Augustin je to tako lijepo rekao: “Sam Isus Krist nije mogao učiniti ništa za mnoge od onih koji su ga slušali.” Ili da ponovim onu zgodnu arapsku poslovicu: “Kiša je posvuda jednaka, ali uzrokuje da u močvari raste trnje, a u vrtu cvijeće.” *Vi* to morate učiniti. Nitko drugi ne može vam pomoći. *Vi* ste taj/ta koji/koja mora probaviti svoju hranu, *vi* ste taj/ta koji/koja mora shvatiti. Nitko drugi to ne može shvatiti umjesto vas. *Vi* ste taj/ta koji/koja mora tražiti. Nitko ne može tražiti umjesto vas. I ako je ono što tražite istina, onda to *vi* morate učiniti. Ne možete se ni na koga oslanjati.

Postoji još jedna iluzija - iluzija da je važno biti poštovan, voljen i cijenjen, da je važno nekome ili nečemu pripadati. To je krivo. Odbacite ovu iluziju i naći ćete sreću. U našoj je naravi potreba da budemo slobodni, da volimo, a ne da *budemo voljeni*. Ponekad se na svojim psihoterapijama susretnem s jednim čestim problemom: “Nitko me ne voli. Kako onda mogu biti sretan/sretan?” Objasnim mu/joj to ovako: “Hoćete reći da u vašem životu nema trenutaka kada zaboravite da niste voljeni, da prestanete misliti na to i da ste sretni?” Sigurno da ima i takvih trenutaka.

Uzmimo, kao primjer, neku ženu koja se udubila u film. Gleda komediju i valja se od smijeha, i u tim blaženim trenucima zaboravila je da je nitko ne voli, nitko je ne voli, nitko je ne voli. Sretna je! A onda izađe iz kina i njezina prijateljica s kojom je gledala film ode sa svojim dečkom ostavljajući tu ženu samu. I počne ona razmišljati: “Sve moje prijateljice imaju dečke, a ja nemam nikoga. Tako sam nesretna. *Nitko me ne voli!*”

Mnogi siromašni ljudi u Indiji počeli su si nabavljati radio prijemnike, koji su za njih prilično veliki luksuz. Čujete ljude kako govore: “Svi imaju tranzistor, ali ja ga nemam. Tako sam nesretan.” Dok svi nisu počeli nabavljati tranzistore, bili su savršeno sretni i bez njih. Tako je to i s vama. Dok vam netko nije rekao da ne možete biti sretni ako niste voljeni, bili ste savršeno sretni. Možete postati sretni a da niste voljeni, da ni za nikoga niste poželjni ili privlačni. Sreću ćete postići dodiranjem sa stvarnošću. To je ono što donosi sreću: dodir sa stvarnošću od trenutka

do trenutka. Tu ćete naći Boga; tu ćete naći sreću. Ali većina ljudi nije spremna ovo čuti.

Slijedeća iluzija je da izvanjski događaji imaju moć povrijediti vas. Nemaju. Vi ste taj/ta koji/koja im dajete moć da vas povrijede.

Slijedeća iluzija: mislite da zaista *jeste* sve one etikete koje ljudi stavljaju na vas, ili ih vi sami stavljate na sebe. Niste, niste! I zato se ne morate na njih lijepiti. Onoga dana kad mi netko kaže da sam genij i kad to uzmem ozbiljno bit ću u velikoj nevolji. Možete li shvatiti zašto? Zato jer ću postati napet. Moram živjeti na toj razini, moram to zadržati. Poslije svakog predavanja moram saznati: “Da li vam se predavanje svidjelo? Mislite li još uvijek da sam genij?” Shvaćate? I zato morate pokidati etikete. Pokidajte ih i bit ćete slobodni! Nemojte se poistovjećivati s tim etiketama. To je nešto što netko drugi misli. Tako vas je *on/ona* tada doživio/doživjela. Jeste li stvarno genij? Jeste li skrenuli? Jeste li mistik? Jeste li ludi? Zar je to važno? Naravno, ako ostanete svjesni, ako živite od trenutka do trenutka. Kako je to divno opisano u ovim riječima iz evanđelja: “Pogledajte ptice nebeske: niti siju niti žanju....” (Mt 6, 26-28). Tako govori pravi mistik, probuđena osoba.

Zašto ste onda tjeskobni? Možete li sa svim tim tjeskobama dodati jedan jedini trenutak svom životu? Zašto se opterećivati sa sutrašnjicom? Postoji li život poslije smrti? Hoću li poslije smrti i dalje živjeti? Zašto se opterećivati sa sutrašnjicom? *Uđite u sadašnjost!* Netko je rekao: “Život je nešto što nam se događa dok smo zaposleni pravljenjem drugih planova.” To je patetično. Živjeti u sadašnjem trenutku. To je jedna od stvari za koju ćete primijetiti da vam se događa kada se probudite. Živjet ćete u sadašnjosti i moći ćete okusiti svaki trenutak koji proživljavate. Još jedan prilično dobar znak je kada čujete zvukove simfonije kako dolaze jedan za drugim bez želje da se zaustavite na bilo kojem od njih.

Grljenje uspomena?

Došli smo do nove teme, do drugog područja. Ali to novo područje usko je povezano s onim o čemu sam već govorio, pa bi moj prijedlog bio da si posvjestimo sve one stvari koje smo dodali stvarnosti. Učinimo to korak po korak.

Jedan isusovac pričao mi je neki dan kako je prije dosta godina u New Yorku održao jedno predavanje. U to vrijeme Portorikanci su bili na lošem glasu zbog nekog incidenta. Svi su govorili svašta protiv njih. I zato je u svom govoru rekao: “Dopustite mi da vam pročitam nešto od onoga što su ljudi u New Yorku govorili protiv imigranata.” To što im je pročitao bilo je u stvari ono što su ljudi govorili o Ircima, Nijemcima, i o svim drugim valovima imigranata koji su se u New York doseljavali prijašnjih godina! Jako je to dobro postavio kada je rekao: “Ti ljudi ne donose delikvenciju sa sobom; postaju delikventni kada se ovdje suoče s određenom situacijom. Moramo ih shvatiti. Ako želite popraviti stanje, nema

smisla reagirati s predrasudama. Potrebno vam je razumijevanje, a ne osuđivanje.” Tako ćete uspjeti promijeniti stvari u sebi. Ne osuđivanjem, ne vrijeđanjem samih sebe, već razumijevanjem onoga što se događa. Ne tako da se nazivate prljavim starim grešnikom. Ne, ne, ne, ne!

Da biste mogli postići svjesnost, morate shvatiti, a ne možete shvatiti ako ste puni predrasuda. Na gotovo sve i svakoga gledamo s predrasudama. To je skoro dovoljno da obeshrabrite bilo koga.

Kao kada poslije dugo vremena sretnete prijatelja s kojim ste izgubili vezu: “Hej, Tom. Drago mi je da te vidim”, kažem ja i čvrsto ga zagrlim. Koga to grlim? Toma ili svoju uspomenu na njega? Živo biće ili leš? Pretpostavljam da je još uvijek onaj zgodan dečko kakvim sam ga držao. Pretpostavljam da se još uvijek uklapa u zamisao koju imam o njemu, i u moje uspomene i asocijacije. I tako sam ga zagrlio. Pet minuta kasnije uspostavim da se promijenio i da me više ne zanima. Zagrlio sam pogrešnu osobu.

Ako želite vidjeti kako je to istina, slušajte ovo: jedna časna sestra iz Indije odlazi na duhovne vježbe. Svi u njezinoj zajednici govore: “Ah, već znamo, to je dio njezine karizme. Uvijek ide na razne tečajeve i duhovne vježbe. Ništa je neće promijeniti.” Ali dogodilo se, pa se sestra zaista promijenila na tom tečaju, ili terapijskoj grupi, što je već bilo. Promijenila se je i svi opažaju razliku. Svi govore: “Bože, zaista si došla do nekih spoznaja, zar ne?” Zaista je došla i ljudi vide razliku u njezinom ponašanju, na njezinom tijelu, na licu. To je uvijek tako kada se dogodi unutarnja promjena. To se uvijek odrazi na licu, u očima, na tijelu. I onda se ta sestra vratila u svoju zajednicu, i pošto zajednica ima predrasude o njoj, fiksnu ideju o njoj, nastaviti će gledati na nju kroz te predrasude. Jedino oni ne vide nikakve promijene na njoj. Kažu: “E pa izgleda malo živahnije, ali čekajte malo, opet će biti potištena.” I nakon nekoliko tjedana ona je opet potištena - reagirala je na njihovu reakciju. I svi kažu: “Vidite, rekli smo vam - nije se promijenila.” Ali tragedija je u tome što se ona zaista promijenila, samo što to oni nisu vidjeli. Opažanje ima razarajuće posljedice na ljubav i međuljudske odnose.

Kakav god bio odnos, sigurno pretpostavlja dvije stvari: jasnoću opažanja (u onoj mjeri koliko nam je to moguće. Neki ljudi bi postavili pitanje o mogućnosti jasnog opažanja, ali ja mislim da nitko neće staviti u pitanje da je poželjno da mu se pokušamo približiti) i ispravnost reakcije. Veća je vjerojatnost da ćete ispravno reagirati ako vam je opažanje jasno. Kada je vaše opažanje iskrivljeno, vjerojatno nećete ispravno reagirati. Kako možete voljeti nekoga koga uopće ne vidite? Možete li zaista vidjeti nekoga na koga ste navezani? Možete li zaista vidjeti nekoga koga se bojite i zbog toga ga ne volite? Uvijek mrzimo ono čega se bojimo.

“Strah Gospodnji početak je mudrosti”, ponekad mi kažu ljudi. Ali čekajte malo. Nadam se da razumiju što govore jer uvijek mrzimo ono čega se bojimo. Ono što mrzimo uvijek želimo uništiti, izbjeći, želimo se toga otarasiti. Ne sviđaju vam se

ljudi kojih se bojite. Ukoliko se bojite određene osobe, ne možete je voljeti. I tu osobu ne možete ni *vidjeti* jer vam vaša čuvstva zaklanjaju pogled. Međutim, isti je slučaj kada vas netko privlači. Kada se pojavi prava ljubav, nitko vam se više neće sviđati, niti čak ne sviđati u uobičajenom smislu riječi. Vidite ih jasno i reagirate ispravno. Ali na našoj ljudskoj razini ono što vam se sviđa ili ne sviđa, vaše sklonosti, ono što vas privlači, itd. i dalje će vam nailaziti kao prepreke na putu. Zato morate biti svjesni svojih predrasuda, onoga što vam se sviđa, ne sviđa, ili vas privlači. Sve je to prisutno u vama - tako ste uvjetovani. Kako to da vam se sviđaju stvari koje se meni ne sviđaju? Zato što je vaša kultura različita od moje. Vaš odgoj je različit od mojeg. Kad bih vam ponudio nešto što ja smatram ukusnim, vama bi to bilo tako odvratno da biste otišli van.

U nekim dijelovima Indije ljudi vole pseće meso. Drugima bi pak došlo na povraćanje kad biste im rekli da im je poslužen odrezak od psećeg mesa. Zašto? Različite uvjetovanosti, različiti programi. Hindusima bi došlo zlo kad bi čuli da su pojeli govedinu, ali Amerikancima je ukusna. Pitate: “Ali zašto ne jedu govedinu?” Iz istog razloga zbog kojeg vi ne biste pojeli svojeg psa ljubimca. Isti razlog. Krava je za indijskog seljaka isto ono što je vama pas. Ne želi je jesti. Tome se protivi predrasuda ugrađena u kulturu. Ta predrasuda čuva životinju koja je toliko potrebna za obrađivanje zemlje, itd.

Zašto se onda zaljubim u neku osobu? Kako to da se zaljubim u jedan tip osobe, a ne u drugi? Zato jer sam uvjetovan. U mojoj podsvijesti postoji jedna slika prema kojoj određujem da mi se taj određeni tip sviđa, da me privlači. I zato izgubim glavu kada sretnem takvu osobu. Ali jesam li je vidio? Ne! Vidjet ću je pošto se oženim s njom, tada dolazi do buđenja! I tada može početi ljubav. Ali zaljubljenost nema uopće nikakve veze s ljubavlju. To nije ljubav, to je žudnja, goruća žudnja. Svim svojim bićem želite da vam to obožavano stvorenje kaže da ste joj privlačni. To vam daje veličanstven osjećaj. U međuvremenu, svi govore: “Kog’ to vruga vidi na njoj?” Ali problem je u njegovoj uvjetovanosti: on ne *vidi*. Kažu da je ljubav slijepa. Vjerujte mi, ništa nema tako jasan pogled kao istinska ljubav, ništa. To je stvar s najjasnijim vidom na svijetu. Ovisnost je slijepa, navezanosti su slijepi. Prilijepljenost, žudnja i želje su slijepi, ali ne istinska ljubav. Nemojte to nazivati ljubavlju. Ali, naravno, ta riječ je oskvrnjena u većini suvremenih jezika. Ljudi govore o vođenju ljubavi i zaljubljanju. Kao kad je jedan dječčić pitao djevojčicu: “Jesi li se do sada koji put zaljubila?” A ona odgovori: “Ne, ali jednom sam se *zasviđala*.”⁴

O čemu onda ljudi govore kada se zaljube? Prvo što nam je potrebno jest jasnoća opažanja. Jedan od razloga zašto ljude ne opažamo jasno je očigledan: naša čuvstva, uvjetovanosti, ono što nam se sviđa ili ne sviđa, zaklanjaju nam pogled. Moramo se suočiti s tom činjenicom. Ali moramo se suočiti s nečim još važnijim: sa svojim idejama, zaključcima, i pojmovima. Vjerovali ili ne, svaki pojam koji nam je trebao pomoći da stupimo u dodir sa stvarnošću na kraju postane zapreka, jer prije ili kasnije zaboravimo da riječi same po sebi nisu stvari. To su dvije

različite stvari. Zato sam vam i rekao ranije da je zadnja prepreka na putu do Boga sama riječ “Bog” i pojam o Bogu. To će vam stati na put ako ne budete pažljivi. Riječ bi trebala biti pomoć, i može nam pomoći, ali isto tako može biti i prepreka.

Postati konkretan

Svaki put kada imam neki pojam mogao bih ga primijeniti na nekoliko pojedinaca. Ne govorimo o stvarnom, određenim imenima kao što su Mary i John, koja nemaju pojmovno značenje. Pojam se može primijeniti na bilo koji broj pojedinaca, na bezbroj pojedinaca. Pojmovi su opći. Ne primjer, riječ ‘list’ može se primijeniti na svaki pojedini list na drvu. Ista se riječ primjenjuje na svaki od tih pojedinačnih listova. Pače, ista ta riječ upotrebljava se za sve lišće na svom drveću: mala, velika, nježno, suho, žuto, zeleno, bananino lišće. Ako vam, dakle, kažem da sam jutros vidio jedan list, nećete imati pojma o onome što sam vidio.

Da vidimo možete li to shvatiti. *Imate* zamisao onome što *nisam* vidio. Nisam vidio životinju. Nisam vidio psa. Nisam vidio ljudsko biće. Nisam vidio cipelu. *Imate* dakle neku nejasnu zamisao o onome što sam vidio, ali nije određena, nije točna. Pojam ‘ljudsko biće’ ne odnosi se na primitivnog čovjeka, ni na civiliziranog čovjeka, ni na odraslog čovjeka, ni na djecu, ni na muško ili žensko, ni na određenu dob, ne na ovu kulturu ili neku drugu, nego na pojam. Ljudsko biće koje sretnemo je stvarno; nikada ne vidite opće ljudsko biće kao što je vaš pojam opći. Dakle, vaš pojam ukazuje na nešto, ali nikada nije potpuno točan; izmiče mu jedinstvenost, konkretnost. Pojam je opći.

Kada vam dam neki pojam, dao sam vam *nešto*, ali to je ipak jako malo. Pojam je tako vrijedan, tako koristan za znanost. Na primjer, da kažem da ste svi vi ovdje prisutni živa bića, to bi sa stajališta znanosti bilo sasvim točno. Međutim, mi smo nešto više od toga. Da kažem da je Mary Jane živo biće, to bi bilo točno, ali nije potpuno točno zato što sam ispustio nešto bitno o njoj, i zato je to nepravedno prema njoj. Kada neku osobu nazovem ženom, to može biti točno, ali puno toga u toj osobi ne odgovara pojmu ‘žena’. Ona je uvijek jedna određena, konkretna, jedinstvena žena koju jedino možete doživjeti, ali ne možete konceptualizirati, ograničiti na neki pojam. Ja sam moram vidjeti tu konkretnu osobu, moram je sam doživjeti, intuitivo je upoznati. Pojedinca možete intuitivno upoznati, ali ne možete ga konceptualizirati.

Čovjek je nešto što nadmašuje razum. Mnogi od vas su vjerojatno ponosni što se mogu nazvati Amerikancima, isto kao što bi se i mnogi Indijci ponosili time što se nazivaju Indijcima. Ali što je to ‘Amerikanac’, i što je to ‘Indijac’? To su konvencije; to nije dio vaše naravi. Sve što imate su etikete. U stvari ne razumijete čovjeka. Pojam uvijek propusti ili mu izmakne nešto od krajnje važnosti, nešto dragocjeno što se nalazi samo u stvarnosti koja je konkretna i jedinstvena. Veliki Krishnamurti jako je to lijepo rekao: “Onoga dana kada dijete naučiš kako se zove neka ptica, dijete više nikada neće vidjeti tu pticu.” Kako istinito! Prvi puta kada

vaše dijete vidi tu pernatu, živu i skakutavu stvar, kažete mu: “Vrabac.” I sutra kada dijete opet vidi tu pernatu, živu i skakutavu stvar sličnu onoj prvoj, reći će: “Ah, vrabac. Već sam ih vidio. Vrapci su mi *dosadni*.”

Ako ni na što ne gledate kroz svoje pojmove, nikada vam neće biti dosadno. Svaka pojedina stvar je jedinstvena. Svaki vrabac je, unatoč sličnostima, različit od svih drugih vrabaca. Sličnosti su od velike pomoći zato što možemo apstrahirati, možemo stvarati pojmove. To je od velike pomoći sa stanovišta komunikacije, obrazovanja i znanosti, ali nas isto tako može odvesti na krivi put, može postati velika prepreka da vidimo *tog* konkretnog pojedinca. Ako je vaše jedino iskustvo vaš pojam, onda nemate iskustvo stvarnosti jer stvarnost je konkretna. Pojam bi vam samo trebao pomoći, *voditi* vas do stvarnosti, ali kada tamo stignete, morate je upoznati intuitivno, ili je iskusiti izravno.

Druga značajka pojma je da je statičan dok je stvarnost dinamična. Za Slapove Niagare uvijek koristimo isto ime, ali ta voda se stalno mijenja. Imate riječ ‘rijeka’, ali voda tamo stalno teče. Imate jednu riječ za svoje ‘tijelo’, ali stanice u vašem tijelu se stalno obnavljaju. Pretpostavimo, na primjer, da vani puše jaki vjetar, a ja bih želio da ljudi u mojoj domovini dobiju nekakav pojam o tome kako američke oluje ili uragan izgledaju. I izađem van da ulovim malo tog vjetra u kutiju za cigarete, i odem kući i kažem: “Gledajte ovo.” Naravno, to više nije oluja, jer smo je *uhvatili*, zar ne? Ili kao kad bih vam htio dočarati kako rijeka teče pa vam je donesem u kanti. Onoga trenutka kada stvari stavite u pojmove, prestaju teći, postaju statične, mrtve. Smrznuti val više nije val. Val je u svojoj biti pokret, djelovanje. Kada ga smrznete, to više nije val. Pojmovi su uvijek smrznuti. Stvarnost teče. Napokon, ako ćemo vjerovati misticima (i ne iziskuje puno napora da se ovo shvati, ili čak povjeruje, ali nitko to ne može vidjeti odjednom) stvarnost je *cjelina*, ali riječi i pojmovi *fragmentiraju* stvarnost. Zato je tako teško prevoditi s jednog jezika na drugi, jer svaki jezik drobi stvarnost na svoj način. Englesku riječ ‘home’ nemoguće je prevesti na francuski ili španjolski. ‘Casa’ nije isto što i ‘home’. ‘Home’ ima neke asocijacije koje su specifične za engleski jezik. Svaki jezik ima riječi i izraze koje nije moguće prevesti jer drobimo stvarnost i dodajemo nešto ili oduzimamo, i uporaba se mijenja. Stvarnost je cjelina, a mi je siječemo da stvorimo pojmove, i upotrebljavamo riječi kako bi označili različite dijelove. Da nikada u životu niste vidjeli životinju i da onda, na primjer, nađete rep - samo rep - i da vam netko kaže: “To je rep”, biste li imali ikakve ideje o tome što je to, da nemate ideje o tome što je životinja?

Ideje u stvari krnje pogled, intuiciju, iskustvo i stvarnost kao cjelinu. To je ono što nam mistici stalno govore. Riječi vam ne mogu pružiti stvarnost. One samo označuju, ukazuju na stvarnost. Treba ih upotrebljavati kao putokaze za stvarnost. Ali jednom kada tamo dospijete vaši pojmovi će biti beskorisni. Jedan hinduistički svećenik raspravljao je jednom s filozofom koji je tvrdio da je zadnja prepreka na putu do Boga riječ ‘Bog’, pojam Boga. Svećenika je to šokiralo, ali filozof je rekao: “Magarac na kojeg se uspneš, i na kojem jašeš do kuće, nije sredstvo s kojim ulaziš

u kuću. Pojmove koristite da biste tamo mogli stići, a onda sjašite i idete iznad toga, s onu stranu pojmova.” Ne morate biti mistik da biste mogli shvatiti da je stvarnost nešto što se ne može zatvoriti u riječi i pojmove. Morate *znati s one strane znanja* da biste mogli znati što je to stvarnost.

Podsjeća li vas to na nešto? Onima kojima je poznato djelo *Oblak neznanja* prepoznat će taj izraz. Pjesnici, slikari, mistici, i veliki filozofi, svi su oni vidjeli mig te istine. Recimo da jednoga dana gledam drvo. Do tada sam, svaki puta kada sam vidio drvo, rekao: “Eto, to je drvo.” Ali danas kada gledam to drvo, ne vidim drvo. Barem ne ono što sam navikao vidjeti. Vidim nešto sa svježinom dječjeg pogleda. Nema riječi za to. Vidim nešto jedinstveno, cijelo, nešto što teče, nešto što nije razbijeno. Čudim se. Da me pitate: “Što si vidio?”, što mislite, što bih vam odgovorio? Nema riječi za to. Za stvarnost nema riječi jer čim upotrijebim neku riječ, vraćamo se na pojmove.

I ako ne možete izraziti ovu stvarnost koja je dostupna vašim čulima, kako ćete onda izraziti nešto što se ne može vidjeti okom ni čuti uhom? Kako netko može naći riječi kojima bi se izrazila Božja stvarnost? Počinjete li shvaćati što su Toma Akvinski, Augustin i svi ostali govorili, i što je Crkva stalno učila dok je govorila da je Bog misterij, nepoznatljiv za ljudski um?

Jedno od posljednjih pisama velikog Karla Rahnera bilo je upućeno jednom mladom njemačkom ovisniku koji ga je molio za pomoć. Mladić je rekao: “Vi teolozi govorite o Bogu, ali što taj Bog znači u mojem životu? Kako me taj Bog može osloboditi droge? Rahner mu je odgovorio: “Moram ti potpuno iskreno priznati da je Bog za mene bio i ostao potpuna tajna. Ne razumijem što je Bog. Nitko ne razumije. Imamo neke neizravne spoznaje, nagađanja, zamuckujemo pokušavajući staviti tu tajnu u riječi. Ali za to ne postoje riječi niti rečenice.” Na jednom predavanju u Londonu rekao je teolozima: “Teologova zadaća je sve objasniti vjerom u Boga, i objasniti da je Bog neobjašnjiv.” Neobjašnjiva tajna. Ne znate i ne možete reći. Možemo samo zamuckivati: “E, pa...hm...”

Riječi su putokazi, a ne opisi. Na žalost, ljudi padaju u idolopoklonstvo jer misle da, kad se govori o Bogu, riječ isto što i objekt (On). Kako možete biti tako ludi? Možete li biti luđi od toga? Čak i kada je riječ o ljudima, ili o drveću, lišću ili životinjama, riječ nije isto što i ta stvar. A vi biste htjeli reći da, kada se govori o Bogu, riječ jedna stvar. O čemu to govorite? Jedan međunarodno poznati stručnjak za Sveto pismo bio je prisutan na jednom od mojih tečajeva u San Franciscu, i rekao mi je: “Bože moj, nakon što sam vas slušao, shvatio sam da sam cijeli svoj život bio idolopoklonik. Moj idol nije bio napravljen od drva ili metala - bio je to razumski idol.” To su opasniji idolopoklonici. Oni koriste vrlo istančanu tvar - razum koji stvara njihovog Boga.

Želio bih vas dovesti do ovoga: svjesnost stvarnosti koja se nalazi oko vas. Svjesnost znači gledanje, promatranje onoga što se događa u vama i oko vas.

“Događa se” je prilično točan izraz: drveće, trava, cvijeće, životinje, stijena, *cjelokupna* stvarnost se giba. Treba je promatrati, gledati je. Kako je za čovjeka važno da promatra ne samo sebe, već svu stvarnost. Jeste li vi zarobljeni svojim pojmovima? Želite li se probiti van iz svojeg zatvora? *Gledajte* onda, promatrajte, provedite sate u promatranju. Što treba gledati? *Bilo što?* Lica ljudi, oblike drveća, pticu u letu, hrpu kamenja, gledajte kako raste trava. Dođite u dodir sa stvarima, gledajte ih. Ima nade da ćete se tada osloboditi tih krutih shema koje smo svi razvili, iz kojih nam se nameću naše misli i riječi. Tada ćemo, nadajmo se, vidjeti. Što ćemo vidjeti? Ono što smo odabrali nazivati realnošću, sve ono što se nalazi s onu stranu riječi i pojmova. Ovo je *duhovna* vježba - povezana je sa duhovnošću - povezana je s oslobađanjem iz vašeg kaveza, iz robovanja pojmovima i riječima.

Kako je to tužno ako proživimo život a nikada ga ne vidimo djetinjim očima. To ne znači da bi pojmove trebalo potpuno odbaciti jer su nam dragocjeni. Iako počinjemo bez njih, pojmovi imaju vrlo pozitivnu funkciju. Zahvaljujući pojmovima razvijamo svoju inteligenciju. Nismo pozvani na to da postanemo djeca, nego *kao* djeca. Moramo pasti s razine nevinosti i biti izbačeni iz raja, moramo razviti svoje “ja” i “pripadajuće” tim pojmovima. Ali onda se moramo vratiti u raj. Moramo ponovno biti otkupljeni. Moramo odbaciti starog čovjeka, staru narav, uvjetovani ja, i vratiti se na razinu djeteta, ali ne tako da *budemo* djeca. Kada krenemo u život, stvarnost gledamo s čuđenjem, ali to nije inteligentno čuđenje mistika, već neuobičajeno čuđenje djeteta. Kada razvijemo jezik i riječi, čuđenje umire i nadomješta se dosadom. Onda ćemo se, ako imamo sreće, ponovno vratiti čuđenju.

Kada vam ponestane riječi

Dag Hammarskjöld, nekadašnji generalni sekretar Ujedinjenih naroda, tako je to lijepo rekao: “Bog ne umire onoga dana kada mi prestanemo vjerovati u osobno božanstvo. Ali mi umiremo onoga dana kada naši životi prestanu biti osvjetljavani stalnim zračenjem čuda koje se svaki dan obnavlja, izvora koji je s onu stranu svakog razuma.” Ne moramo se svađati zbog riječi, jer “Bog” je samo jedna riječ, jedan pojam. Ljudi se nikada ne svađaju zbog stvarnosti. Svađamo se samo zbog mišljenja, zbog pojmova, i zbog sudova. Odbacite svoje pojmove, odbacite svoja mišljenja, odbacite svoje predrasude, odbacite svoje sudove, i shvatit ćete to.

“Quia de Deo scire non possumus quid sit, sed non sit, non possumus considerare de Deo, quomodo sit sed quomodo non sit.” Tako je sv. Toma Akvinski napisao u uvodu za cijelo svoje djelo *Summa Theologica*: “Budući da ne možemo znati što je Bog, nego samo ono što Bog nije, ne možemo govoriti o onome kakav jest, nego samo kakav nije.” Već sam spomenuo Tomin komentar Boecijeve *De Sancta*

Trinitate, gdje kaže da je najuzvišenije znanje o Bogu spoznati Boga kao nespoznatljivoga, *tamquam ignotum*. I u svojoj *Questio Disputata de Potentia Dei*, Toma kaže: “Posljednje što čovjek može saznati o Bogu jest da spoznamo da Ga ne znamo.” Ovaj gospodin smatra se prvakom među teolozima. Bio je mistik i danas je kanonizirani svetac. Stojimo na prilično čvrstim temeljima.

U Indiji imamo uzrečicu koja potječe iz Sanskritskih spisa: “*neti, neti*”, što znači: ne to, ne to. Tomina metoda označena je kao *via negativa* - negativni put. C. S. Lewis pisao je dnevnik dok je njegova žena umirala - *Promatranje tuge*. Oženio je Amerikanku koju je jako volio. Rekao je svojim prijateljima: “Bog mi je dao u mojim šezdesetim godinama ono što mi je uskratio u dvadesetim. Tek se bio oženio kad mu je supruga umrla u mukama od raka. Lewis je rekao da mu se sva njegova vjera srušila kao kula od karata. Eto, bio je poznati kršćanski apologet, ali kad je sam doživio tragediju, pitao se: “Je li Bog Otac pun ljubavi, ili je Bog veliki mučitelj?” Ima dosta dokaza i za jedno i za drugo! Sjećam se kad je moja majka oboljela od raka, sestra mi je rekla: “Tony, kako je Bog mogao dopustiti da se to dogodi majci.” Rekao sam joj: “Draga moja sestro, prošle godine u Kini je zbog suše od gladi umrlo milijun ljudi, a onda nisi ništa rekla.” Nekada je najbolja stvar koja nam se može dogoditi da se probudimo u stvarnosti, da nas pogodi neka nesreća, jer tada se okrećemo vjeri, kao što se to dogodilo i C. S. Lewisu. Rekao je da nikada nije sumnjao u to da se ljudski život nastavlja poslije smrti dok mu nije umrla žena, a onda više nije bio siguran. Zašto? Zato jer mu je bilo toliko važno da ostane na životu. Lewis je, kao što znate, majstor za usporedbe i analogiju. Kaže: “To je kao s konopcem. Netko vas pita: ‘Hoće li ovaj mostić izdržati sedamdeset kilograma?’ Odgovorite: ‘Da.’ Dobro, onda ćemo vašeg prijatelja pustiti da prijeđe preko njega.’ Onda kažete: ‘Čekajte malo, dajte da ga još jednom provjerim.’ Sada više niste tako sigurni.” Također je napisao u svom dnevniku da ništa ne možemo znati o Bogu, i da su čak i naša pitanja o Bogu besmislena. Zašto? To je kao da vas netko tko je rođen slijep pita: “Je li zelena boja vruća ili hladna. *Neti, neti*, ne to. “Je li duga ili kratka?” Ne to. “Je li slatka ili kisela?” Ne to, ne to. Slijepa osoba nema riječi, nema pojam za boje o kojima nema nikakve ideje, ni intuicije, ni iskustva. O tome možete pričati samo s analogijama. Što god pitao, možete mu reći samo: “Ne to.” C. S. Lewis napiso je negdje da je to kao da netko pita koliko minuta ima u žutoj boli. Svatko bi mogao uzeti to pitanje ozbiljno, mogao bi raspravljati o tome, svađati se zbog toga. Jedna osoba misli da u žutoj boji ima dvadeset i pet mrkvi. Druga pak kaže: “Ne, ima sedamnaest rajčica.” I odjednom se počnu svađati. Ne to, ne to.

Zadnje što možemo saznati o Bogu, jest to da saznamo da ne znamo. Naša tragedija je u tome što previše znamo. *Mislimo* da znamo, to je naša tragedija, i zato ništa ne otkrivamo. Činjenica je da je Toma Akvinski (koji je bio ne samo teolog, nego i veliki filozof) nekoliko puta ponovio: “Sav napor ljudskog uma ne može nam pomoći da shvatimo bit jedne muhe.”

Kulturna uvjetovanost

Još nešto o riječima. Već sam vam rekao da su riječi ograničene. Moram još nešto dodati. Ima nekih riječi koja se *ni na što* ne odnose. Ne primjer, ja sam Indijac. Pretpostavimo sada da sam ratni zarobljenik u Pakistanu, i da mi kažu: “Danas ćemo te odvesti do granice i vidjet ćeš svoju domovinu.” I dovedu me do granice i gledam preko i razmišljam: “O, domovino moja, lijepa moja domovino.” Vidim sela, drveće i brežuljke. To je moje, moja rodna gruda.” Nakon nekog vremena jedan od stražara kaže: “Oprosti, pogriješili smo. Moramo ići još petnaest kilometara dalje.” Na što sam reagirao? Ni na što. Usredotočio sam se na riječ Indija. Ali drveće nije Indija - drveće je drveće. Granica i međa u stvari nema. Postavio ih je ljudski razum - najčešće glupi i pohlepni političari. Moja zemlja je nekada bila jedinstvena, a sada ih ima četiri. Ako ne budemo pazili, možda će ih biti i šest. Tada ćemo imati šest stjegova i šest vojski. Zato me nikada nećete vidjeti da pozdravljam stijeg. Svi nacionalni stjegovci su mi odvratni jer to su idoli. Što pozdravljamo? Ja pozdravljam ljude, a ne stijeg okružen vojskom.

Stjegovi se nalaze u ljudskim glavama. Bilo kako bilo, postoje tisuće riječi koje nemaju nikakve veze sa stvarnošću. Ali kako samo rasplamsavaju čuvstva u nama! Zato počinjemo vidati stvari koje ne postoje. Mi stvarno *vidimo* Indijske planine koje uopće ne postoje, i mi stvarno *vidimo* Indijce koji također ne postoje. Postoji vaša američka uvjetovanost. Postoji moja indijska uvjetovanost, ali to baš i nije dobro. U zemljama Trećeg svijeta danas puno govorimo o “inkulturaciji”. Što je to “kultura”? Ta riječ mi se ne sviđa. Znači li to da ste spremni učiniti nešto zato što ste tako uvjetovani. Znači li to da ste spremni osjećati nešto zato što ste tako uvjetovani? Zar to nije mehanički? Zamislite da neku američku bebu usvoji ruski par. To dijete nema pojma da je rođeno u Americi. Govorit će ruski, živjet će i umrijeti za majku Rusiju i mrziti će Amerikance. Dijete će biti žigosano svojom kulturom, i uronjeno u rusku literaturu. Na svijet će gledati očima svoje kulture. No, ako želite nositi svoju kulturu kao što nosite odjeću, to je u redu. Indijke nose sari, Amerikanke nešto drugo, a Japanke nose kimono, ali nitko se ne poistovjećuje s odjećom. Međutim, vi svoju kulturu želite nositi usredotočenije, postanete ponosni na svoju kulturu. Uče vas da se ponosite na nju. Dopustite mi da to naglasim koliko je god moguće. Jedan moj prijatelj, isusovac, rekao mi je: “Nikada kada vidim prosjaka ne mogu proći da mu ne dam milostinju. Naučio sam to od svoje majke.” Njegova majka bi ponudila obrok svakom siromahu koji bi tuda prošao. Rekao sam mu: “Joe, to što ti radiš nije nikakva vrlina nego prisila, *dobra* prisila sa siromahovog stajališta, ali svejedno prisila.” Sjećam se još jednog isusovca koji je na jednom susretu bombajske provincije rekao: “Osamdeset mi je godina, a isusovac sam šezdeset i pet godina. Nikada nisam propustio svoj sat meditacije, nikada.” Pa, tome bi se čovjek *mogao* diviti, ali to bi mogla biti i prisila. U tome nema velike zasluge ako se radi mehanički. Ljepota nekog čina ne temelji se na tome što je to postala navika, već na osjetljivosti, svijesti, jasnoći opažanja i ispravnosti reakcije. Jednom prosjaku mogu reći da, a drugom ne. Nikakva uvjetovanost i nikakva programiranost iz mojih prošlih iskustava ili kulture ne mogu me ni na što prinuditi. Nitko me nije žigosao, ili ako jest, ja više ne reagiram na tim osnovama. Ako ste imali neko loše iskustvo s Amerikancem, ili ako vas je

ugrizao pas, ili ako ste imali loše iskustvo s nekom vrstom hrane, to iskustvo će utjecati na vas do kraja života. A to je loše! Morate se osloboditi toga. Nemojte za sobom vući iskustva iz prošlosti. U stvari, nemojte vući za sobom ni dobra iskustva. Naučite što znači iskusiti nešto u potpunosti, a onda to pustite i idite dalje od trenutka do trenutka, slobodni od utjecaja tog iskustva. Na taj biste način putovali s tako malo prtljage da biste mogli proći kroz ušicu igle. Saznali biste što je vječni život, jer vječni život je *sad*, u bezvremenskom *sada*. Samo tako možete ući u vječni život. Ali koliko stvari nosimo sa sobom. Nikada si nismo postavili za cilj da se oslobodimo prtljage, da budemo svoji. Žao mi je što to moram reći, ali kamo god išao, srećem muslimane koji koriste svoju vjeru, bogoštovlje i Kuran za odvratanje od tog zadatka. A isto je i s muslimanima i kršćanima.

Možete li zamisliti čovjeka na kojega riječi ne utječu? Možete mu reći bilo što, a on će ipak biti pošten prema vama. Možete reći: “Ja sam kardinal, nadbiskup taj i taj”, a ipak će biti pošten prema vama. Na njega te etikete ne utječu.

Filtrirana stvarnost

Želio bih reći još nešto o našem opažanju stvarnosti. Dopustite mi da se poslužim analogijom. Predsjednik Sjedinjenih Američkih Država mora dobiti informacije od građana. Papa u Rimu mora dobiti informacije od cijele Crkve. Postoje doslovno milijuni informacija koje bi im se mogle dati, ali teško da bi ih mogli sve primiti, a još je manja vjerojatnost da bi ih mogli sve obraditi. I zato imaju ljude kojima su povjerali obradu informacija: pripremu izvadaka i sažetaka, pregled i filtriranje, i na kraju, nešto od toga dođe do njih. To isto se događa i nama. Iz svake naše pore, svake stanice našeg tijela i od svih naših čula dobivamo informacije iz stvarnosti. Međutim, mi stvarnost uvijek filtriramo. Koji su to filtri? Naša uvjetovanost? Naša kultura? Naša programiranost? Način na koji smo naučeni gledati na stvari i doživljavati ih? Čak i naš jezik može biti jedan filter. Filtriranje je ponekad tako jako da ne vidite stvari koje vas okružuju. Pogledajte samo paranoidnu osobu koja se uvijek osjeća ugroženom od nečega što ne postoji i uvijek interpretira stvarnost u okvirima svoje uvjetovanosti i određenih iskustava iz prošlosti.

Postoji još jedan zloduh koji uzrokuje filtriranje. Zove se navezanost, želja, nastojanje, žudnja. Žudnja je korijen žalosti. Žudnja iskrivljava i uništava opažanje. Strahovi i želje nas progone. Samuel Jonson je rekao: “Spoznaj da će za tjedan dana visjeti na vješalima čudnovato usredotočuje čovjekov um.” Izbrišete sve ostalo i usredotočite se samo na strah, želju ili žudnju. Dok smo bili mladi omamljivani smo na različite načine. Odgajani smo tako da trebamo druge. Zbog čega? Zbog prihvaćanja, odobravanja, pohvala i pljeskanja - zbog onoga što nazivaju uspjehom. To su riječi koje se ne poklapaju ni sa čim u stvarnosti. To su konvencije, stvari koje su izmišljene, ali ne shvaćamo da se ne poklapaju ni sa čim u stvarnosti. Što je uspjeh? To je ono za što jedna skupina ljudi odluči da je dobro. Druga skupina odlučit će da je to isto loše. Ono što je dobro u Washingtonu, moglo bi biti smatrano lošim u kartuzijskom samostanu. Uspjeh u političkim krugovima

mogao bi biti smatran neuspjehom u nekim drugim krugovima. To su konvencije. Ali mi ih smatramo činjenicama, zar ne? Kada smo bili mladi, bili smo programirani da budemo nesretni. Naučili su nas na to da mislimo da je za sreću potreban novac, uspjeh, lijep/a ili zgodan/na životni/a partner/ica, dobar posao, prijateljstvo, duhovnost, Bog - popis je dug. Rečeno nam je da, ukoliko ne dobijemo te stvari, nećemo biti sretni. To je ono što ja nazivam navezаноšću. Navezanost je uvjerenje da bez neke stvari nećete biti sretni. Kada vas jednom uvjere u to, kada vam to uđe u podsvijest, kada se nakalemi na srž vašeg bića - doći će vam kraj. Kažete: "Kako mogu biti sretan bez dobrog zdravlja?" Ali slušajte, sreo sam ljude koji su umirali od raka i bili su sretni. Pitate: "Kako su mogli biti sretni znajući da će umrijeti?" Ali bili su. "Kako mogu biti sretan ako nemam novaca?" Netko ima milijun dolara na banci i osjeća se nesigurnim, a netko drugi nema doslovno ništa, ali čini se da se uopće ne osjeća nesigurnim. Bio je drugačije programiran i to je sve. Beskorisno je prvome savjetovati što da čini - potrebno mu je razumijevanje. Savjeti nisu od velike koristi. Trebate shvatiti da ste programirani, da imate kriva uvjerenja. Shvatite da je to krivo, shvatite da je to fantazija. Što ljudi čine tijekom cijelog svog života? Zaokupljeni su borbom. Borba, borba, borba. Nazivaju to opstankom. Kada prosječni Amerikanac kaže da se trudi za život, ne radi se o životu. A, ne! Imaju puno više nego što im je potrebno za život. Dođite u moju zemlju i vidjet ćete. Za život vam nisu potrebni svi ti auti. Nije vam potreban televizor. Nije vam potrebna šminka. Nije vam potrebna sva ta odjeća da biste mogli živjeti. Ali pokušaj u to uvjeriti prosječnog Amerikanca. Ispran mu je mozak; programiran je. Zato rade i bore se da dobiju taj željeni objekt koji će ih usrećiti. Slušajte tu patetičnu priču o sebi, o meni, o svima: "Dok ne dobijem tu stvar (novac, prijateljstvo, bilo što), neću biti sretan. Moram se boriti da je dobijem, i kada je budem imao, moram se boriti da ju zadržim. Ostvario sam privremeno ushićenje. O, kako sam ushićen. Imam je!" Međutim, koliko to dugo traje? Nekoliko trenutaka, najviše nekoliko dana. Koliko dugo ste ushićeni kada kupite novi auto? Sve dok vam neka druga navezanost ne bude ugrožena!

Istina o ushićenju je da nam ga je nakon nekog vremena dosta. Rekli su mi da je *molitva* bitna, rekli su mi da je *Bog* bitan, rekli su mi da je *prijateljstvo* bitna stvar. I ne znajući što je u biti molitva, i što je u biti Bog, i ne znajući što je u biti prijateljstvo, učinili smo od njih važne stvari. Ali nakon nekog vremena sve nam to dosadi: dosadi nam i molitva, i Bog, i prijateljstvo. Zar to nije patetično? I nema izlaza. Iz toga jednostavno nema izlaza. To je jedini uzorak koji nam je dan po kojem bismo mogli biti sretni. Nije nam dan ni jedan drugi uzorak. Ni naša kultura, ni naše društvo, i - žao mi je što to moram reći - ni naša vjera, nisu nam dale niti jedan drugi uzorak. Imenovali su vas kardinalom. Kako je to velika čast! Čast? Rekli ste: čast? Upotrijebili ste krivu riječ. Sada će i drugi težiti za time. Upali ste u ono što se u evanđelju naziva "svijetom", izgubiti ćete svoju dušu. Svijet, moć, prestiž, pobjeđivanje, uspjeh, čast, itd. - to su sve nepostojeće stvari. Dobijete svijet, ali izgubite dušu. Cijeli vaš život bio je prazan i bez duše. Nema u njemu ništa. Postoji samo jedan izlaz i to je da izbrišete taj program. Kako se to može postići? Morate postati svjesni svoje programiranosti. Ne možete se promijeniti

svojim trudom ili voljom, ne možete se promijeniti uz pomoć ideala, ne možete se promijeniti stvaranjem novih navika. Vaše ponašanje može se promijeniti, ali se nećete promijeniti vi. Promijenit ćete se samo uz pomoć svjesnosti i razumijevanja. Kada kamen vidite kao kamen, i komadić papira kao komadić papira, kada prestanete misliti da je kamen dragocjeni dijamant, i kada prestanete misliti da je komadić papira ček na milijardu dolara. Kada to *vidite*, promijenit ćete se. U vašem nastojanju da se promijenite neće više biti nasilja. Inače je ono što vi nazivate promjenom samo premještanje namještaja. Vaše ponašanje se promijeni, ali ne *vi*.

Nenavezanost

Jedini način na koji se možete promijeniti jest da promijenite svoje razumijevanje. Ali što znači shvatiti? Kako to se to postiže? Razmislite o tome kako robujemo različitim navezanostima. Nastojimo preurediti svijet tako da možemo zadržati svoje navezanosti jer su u ovome svijetu stalno ugrožene. Bojim se da bi me prijatelj/ica mogao/la prestati voljeti - mogao/la bi se okrenuti nekome drugome. Moram se stalno truditi da budem privlačan za tu drugu osobu. Netko mi je isprao mozak tako da mislim da mi je njegova/njezina ljubav potrebna. Ali zaista mi nije potrebna. Ne treba mi ničija ljubav; treba mi samo dodir sa stvarnošću. Moram se probiti van iz tog svog zatvora, te programiranosti, te uvjetovanosti, tih krivih uvjerenja, tih fantazija. Moram se probiti do stvarnosti. Stvarnost je dražesna - to je potpuna radost. Vječni život je tu. Okruženi smo njime kao riba u oceanu, ali nemamo pojma o tome. Naše navezanosti nas previše ometaju. Ponekad su okolnosti u svijetu takve da se poklapaju s našim navezanostima. Tada kažemo: "To! Odlično! Moja momčad je pobijedila!" Ali čekajte malo; promijenit će se to; sutra ćete biti potišteni. Zašto to stalno radimo?

Evo jedne kratke vježbe koja će trajati nekoliko minuta: mislite o nečemu ili nekome na što, ili na koga ste navezani. Drugim riječima: na nešto ili nekoga bez čega, ili bez koga mislite da nećete biti sretni. To bi mogao biti vaš posao, vaša karijera, vaš poziv, vaš prijatelj, vaš novac, bilo što. I recite toj stvari ili osobi: "Zaista mi nisi potreban/na za moju sreću. Samo se zavaravam misleći da bez tebe neću biti sretan. Ali nisi mi potreban/na za moju sreću; mogu biti sretan bez tebe. Ti nisi moja sreća. Ti nisi moja radost." Ako ste navezani na neku osobu, on ili ona neće biti sretan, to jest sretna, kada to čuje, ali samo naprijed. Možete to reći u privatnosti svoga srca. Bilo kako bilo, stupit ćete u dodir s istinom; probit ćete se van iz fantazije. Sreća je stanje bez iluzija, odbacivanja iluzije.

Možete probati još jednu vježbu: sjetite se vremena kad ste bili potpuno slomljeni, kada ste mislili da više nikada nećete biti sretni (umro vam je suprug, ili supruga, napustio vas je najbolji prijatelj, izgubili ste novac). Što se dogodilo? Vrijeme je prolazilo i ako ste pokupili neku novu navezanost, ili ako ste uspjeli pronaći nekoga drugoga tko vas je privlačio, što se dogodilo sa starom navezanošću? Niste je u stvari trebali da budete sretni, zar ne? Trebali ste iz toga nešto naučiti, ali nikada ništa ne naučimo. Programirani smo i uvjetovani. Kako je

oslobađajuće kada ni o kome emocionalno ne ovisimo. Kada biste opet nešto slično mogli proživjeti, probili biste se van iz svog zatvora i ugledali biste komadić neba. Jednoga dana ćete možda čak i poletjeti.

Bojao sam se to reći, ali razgovarao sam s Bogom i rekao sam Mu da Ga ne trebam. Moja prva reakcija bila je: “To je protivno svemu što sam naučio tijekom svog odgoja.” Međutim, neki ljudi bi željeli navezanost na Boga učiniti izuzetkom. Kažu: “Ako je Bog onakav kakav ja mislim da bi trebao biti, onda Mu se neće svidjeti kada se odreknem navezanosti na Njega!” U redu, ako mislite da nećete biti sretni ukoliko nemate Boga, onda taj “Bog” na kojeg mislite nema nikakve veze s pravim Bogom. Nalazite se u nestvarnom svijetu; mislite na svoje pojmove. Nekada se morate odreći “Boga” da biste mogli pronaći Boga. Mnogi mistici nam to govore.

Toliko smo zaslijepljeni od svega da ne otkrivamo jednostavnu činjenicu da nam navezanosti štete, a ne da nam koriste u našim vezama. Sjećam se kako sam se bojao reći jednom svom bliskom prijatelju: “Zaista te ne trebam. Mogu biti savršeno sretan bez tebe. I rekavši ti to, shvaćam da mogu potpuno uživati u tvom društvu: nema više tjeskobe, nema više ljubomore, nema više posesivnosti, nema više lijepljenja. Veselje je biti s tobom kada uživam u tvom društvu bez lijepljenja. Ti si slobodan, a i ja sam. Ali za mnoge od vas ovo je kao da govorite na stranom jeziku. Trebalo mi je mnogo mjeseci da ovo u potpunosti razumijem, a podsjećam vas - ja sam isusovac, a isusovačke duhovne vježbe se bave upravo time. Međutim, meni je to promaklo zato što su me moja kultura i moje društvo općenito, naučilo da na ljude gledam u okvirima navezanosti. Ponekad me zabavlja kad vidim da ljudi kao što su psihoterapeuti i duhovnici, koji nam se čine objektivnima, kažu za nekoga: “On je strašan dečko. Zbilja mi se sviđa.” Kasnije shvatim da mi se sviđa zato što mu se ja sviđam. Gledam samoga sebe i vidim da se katkada događa ista stvar: ako ste navezani na odobravanje i pohvale, gledat ćete na ljude u odnosu na to da li ugrožavaju vašu navezanost ili je podržavaju. Ako ste političar i želite biti izabrani, što mislite, kako ćete gledati na ljude, čime će vaše zanimanje za ljude biti vođeno? Brinut ćete se za onoga tko će vam dati svoj glas. Ako vas zanima seks, što mislite, kako ćete gledati na žene, odnosno muškarce? Ako ste navezani na moć, to će obojiti vašu sliku o ljudima. Navezanost uništava čovjekovu sposobnost da voli. Što je ljubav? Ljubav je osjećajnost, ljubav je svjesnost. Na primjer: slušam neku simfoniju, ali ako je zvuk bubnja sve što čujem, onda ne slušam simfoniju. Što je srce koje ljubi? Srce koje ljubi je osjetljivost za *cjelinu* života, za *sve* ljude. Srce koje ljubi neće otvrdnuti ni za koju osobu ili stvar. Ali onoga trenutka kada postanete navezani na način na koji to ja tumačim, postajete zatvoreni za mnoge stvari. Vidjet ćete samo objekt svoje navezanosti, čut ćete samo bubnjeve jer je srce postalo tvrdo. Još više - postalo je slijepo jer objekt svoje navezanosti više ne vidi objektivno. Ljubav jamči jasnoću opažanja i objektivnost - ništa nema takvu jasnoću vida kao ljubav.

Neodoljiva ljubav

Srce koje ljubi ostaje mekano i osjećajno. Ali kada pod svaku cijenu želite *dobiti* tu ili neku drugu stvar, postanete okrutni, tvrdi i bezosjećajni. Kako možete voljeti ljude ako ih trebate? Možete ih samo iskorištavati. Ako vas trebam da me učinite sretnim, moram vas iskoristiti, moram s vama manipulirati, moram pronaći način i sredstva s kojim ću vas osvojiti. Ne mogu vas pustiti da budete slobodni. Mogu voljeti ljude samo ako sam ih “ispraznio” iz svog života. Kada umrem potrebi za ljudima naći ću se usred pustinje. U početku je strašno teško, osjećate se usamljenima, ali ako to možete izdržati neko vrijeme, odjednom ćete otkriti da uopće niste osamljeni. To je samoća, samotnost, i pustinja počinje cvjetati. Tada ćete napokon saznati što je ljubav, što je Bog, što je stvarnost. Ali u početku odvikavanje od droge može biti teško, osim ako niste vrlo pronicavi, ili ako ste dovoljno patili. Velika je stvar ako ste patili. Samo tako možete postići da vam se to zgadi. Možete upotrijebiti patnju da zaustavite patnju. Većina ljudi stalno pati. To objašnjava konflikt kojeg ponekad imam između uloge duhovnika i psihoterapeuta. Terapeut kaže: “Hajde da olakšamo patnju.” Duhovnik kaže: “Pusti je neka pati, zgadić će joj se takav odnos s ljudima i napokon će se odlučiti probiti van iz tog zatvora čuvstvene ovisnosti o drugima.” Da li da joj ponudim sedativ, ili da odstranim rak? Nije lako odlučiti se.

Netko lupi knjigom o stol jer mu se knjiga zgadila. Pustite ga, neka lupa knjigom po stolu, nemojte mu je vraćati i govoriti da je sve u redu. Duhovnost je svjesnost, svjesnost, svjesnost, svjesnost, svjesnost. Kada se vaša majka naljutila na vas, nije vam rekla da s njom nešto nije u redu; rekla vam je da s *vama* nešto nije u redu, inače se ne bi naljutila. Ipak, otkrio sam nešto važno: ako se *ti* naljutiš, Majko, s *tobom* nešto nije u redu. Zato je najbolje da se pobrinete za *svoju* ljutnju. Suočite se s njome i sredite je. To nije moja ljutnja. Ako sa mnom nešto nije u redu, onda ću se ja sam pobrinuti za to neovisno o vašoj ljutnji. Vaša ljutnja na mene neće utjecati.

Zanimljivo je da, kada to uspijem učinim bez negativnih osjećaja prema drugima, mogu biti prilično objektivan i prema sebi. Samo onaj tko je postigao visoku razinu svjesnosti može odbiti prihvatiti osjećaj krivnje i ljutnje, i može reći: “Razljutio si se. Šteta. Nemam više nimalo volje da te spašavam, i ne želim se osjećati krivim.” Neću se mrziti ni zbog čega što sam učinio. U tome se sastoji osjećaj krivnje. Ne želim u sebi stvarati negativne osjećaje i neću se bičevati ni zbog čega što sam učinio, bilo to nešto *dobro* ili nešto *loše*. Spreman sam analizirati to, paziti na to, i reći: “Pogriješio sam. Učinio sam to u nedostatku svjesnosti.” Nitko ne griješi *u svjesnosti*. Zato nam teolozi tako lijepo tumače da Isus nije mogao griješiti. Prosvijetljen čovjek je slobodan. Isus je bio slobodan, i zato što je bio slobodan nije mogao griješiti. Ali vi, budući da *možete* griješiti, niste slobodni.

Još nešto o riječima

Mark Twain je to jako lijepo postavio kad je rekao: “Bilo je tako hladno da bismo se bili smrznuli samo da je termometar bio koji centimetar dulji.” Zbog riječi se

zaista smrzemo. Nije važno koliko je vani hladno, važan je termometar. Nije važna stvarnost, nego ono što sami sebi govorite o njoj. Čuo sam jednu zgodnu priču o finskom seljaku. Kada su određivali rusko-finsku granicu seljak je morao odlučiti hoće li biti u Finskoj ili u Rusiji. Nakon dužeg razmišljanja rekao je da bi htio biti u Finskoj, ali nije htio uvrijediti ruske službenike koji su došli k njemu pitati ga zašto se odlučio za Finsku. Seljak je odgovorio: “Oduvijek sam želio živjeti u Majci Rusiji, ali u mojim godinama ne bih mogao preživjeti još jednu rusku zimu.”

Rusija i Finska su samo riječi, pojmovi, ali ne za nas, ne za nas luđake. Skoro nikada ne pogledamo u stvarnost. Neki je guru pokušavao objasniti masi kako ljudi reaguju na riječi, hrane se riječima i žive od riječi, radije nego da žive u stvarnosti. Jedan čovjek je ustao protestirajući: “Ne slažem se s time da riječi toliko utječu na nas.” Guru mu reče: “Sjedni dolje, kurvin sine.” Čovjek, izvan sebe od bijesa, odvrati: “Nazivaš se prosvjetljenom osobom, guruom, učiteljem, ali trebao bi se sramiti.” Guru tada reče: “Oprostite mi, gospodine, zanio sam se. Molim vas da mi oprostite. Pogriješio sam. Zaista mi je žao.” Čovjek se napokon smirio. I tada guru reče: “Trebalo je samo nekoliko riječi da se razbjesnite, i trebalo je samo nekoliko riječi da se smirite, zar ne?” Riječi, riječi, riječi, riječi. Kako nas samo mogu zarobiti ako ih ne upotrebljavamo pravilno.

Skriveni spisi

Postoji razlika između znanja i svjesnosti, između informacija i svjesnosti. Malo prije sam vam rekao da ne možete učiniti ništa zlo u svjesnosti. Ali čovjek može učiniti nešto zlo sa znanjem ili s informacijama, kada *zna* da je nešto loše. “Oče, oprostite im jer ne znaju što čine.” Ja bih to preveo ovako: “Nisu svjesni što čine.” Sveti Pavao kaže za sebe da je najveći grešnik jer je progonio Kristovu Crkvu, ali dodaje da je to učinio nesvjesno. Ili, da su bili *svjesni* da razapinju Gospodina slave, ne bi to nikada učinili. Ili: “Doći će vrijeme kada će vas progoniti i *misliti* će da vrše volju Božju.” Nisu svjesni. Ulovljeni su u informacije i znanje. Toma Akvinski lijepo je to postavio kad je rekao: “Svaki put kada netko sagriješi, čini to pod vidom nekog dobra.” Osljepljuju se, vide nešto kao dobro iako znaju da je zlo. Traže razumska opravdanja da učine nešto pod izlikom dobra.

Jedna osoba opisala mi je dvije situacije u kojima joj je bilo teško sačuvati svjesnost. Ta osoba radila je u firmi za uslužne djelatnosti gdje puno ljudi čeka na liniji, puno telefona zvonilo; bila je sama i rastresali su je mnogi napeti i srditi ljudi. Bilo joj je jako teško sačuvati spokoj i mir. Druga situacija bila je vožnja u gustom prometu, kada ljudi trube i međusobno si spominju rodbinu. Pitala me je da li bi nervoza nekako mogla nestati kako bi mogla sačuvati mir.

Jeste li uočili o kakvoj je navezanost riječ? Mir. Bila je navezana na mir i tišinu. Govorila je: “Ne mogu biti sretna ako ne sačuvam mir.” Je li vam ikad palo na pamet da biste mogli biti sretni i dok ste *napeti*? Prije prosvjetljenja ponekad sam

bio potišten; poslije prosvjetljenja opet sam ponekad potišten. Opuštanje i osjećajnost ne smiju vam biti cilj. Jeste li ikad čuli da neki ljudi postanu napeti kada se pokušavaju opustiti? Ako ste napeti, jednostavno promatrajte svoju napetost. Nikada nećete shvatiti sami sebe ako se pokušavate promijeniti. Čim se više trudite promijeniti, gore za vas. Pozvani ste na to da budete svjesni. Osjetite taj telefon koji zvuči, osjetite te napete živce, osjetite upravljač u svojim rukama dok vozite. Drugim riječima, dođite u *stvarnost* i pustite da se napetost i mir pobrinu sami za sebe. U stvari, morat ćete im pustiti da se pobrinu za sebe jer ćete biti prezauzeti uspostavljanjem dodira sa stvarnošću. Korak po korak, pustite da se dogodi ono što se događa. Prava promjena dogodit će se kada vam bude dano; neće biti uzrokovana vašim egom, već stvarnošću. Svjesnost će dopustiti stvarnosti da vas promjeni.

U svjesnosti se mijenjate, ali je morate iskusiti. Sada vjerujete na moju riječ. Možda i planirate postati svjesni. Vaš ego vas pokušava gurnuti u svjesnost na svoj prepredeni način. Pazite! Suočit ćete se s otporom, bit će poteškoća. Kada netko tjeskobno pokušava biti stalno svjestan, možete opaziti tu blagu tjeskobu. Žele biti budni kako biste provjerili jeste li zaista budni ili ne. To je dio *asketizma*, a ne svjesnosti. To zvuči čudno za kulturu u kojoj smo naučili postizati ciljeve, stizati nekamo, međutim, ne morate nikamo ići jer ste već tamo. Japanci imaju zgodnu uzrečicu za to: “Onoga dana kada prestanete putovati, stići ćete.” Vaš stav trebao bi biti: “Želim biti svjestan, želim biti u dodiru sa svime što se događa i dopustiti da se dogodi ono što se događa. Ako sam budan, u redu, i ako spavam, u redu.” Onoga trenutka kada iz toga pokušate učiniti cilj, i kada to pokušate *ostvariti*, tražit ćete proslavu svog ega, svoju vlastitu promidžbu. Želite imati dobar osjećaj da ste *uspjeli*. Kada zaista “uspijete”, nećete toga biti svjesni. Vaša ljevica neće znati što desnica čini. “Gospodine, kada smo to učinili? Nismo toga bili svjesni.” Dobro djelo nije nikada tako dražesno kao onda kada izgubimo svijest o tome da činimo neko dobro djelo. “Mislite da sam vam pomogao? Uživao sam u tome. Samo sam plesao svoj ples. To vam je pomoglo i to je divno. Čestitam vam. Ja u tome nemam nikakve zasluge.”

Kada to postignete, kada postanete svjesni, sve manje i manje ćete se brinuti za etikete kao što su “budan” ili “spava”. Jedna od mojih poteškoća u ovome je da želim potaknuti vašu znatiželju, ali ne vašu duhovnu pohlepu. Probudimo se, bit će divno. Nakon nekog vremena neće više biti važno - svjesni ste jer ste živi. Život bez svjesnosti nije vrijedan življenja. I pustit ćete da se bol pobrine sama za sebe.

Prepuštanje

Može se dogoditi da čim se više trudite promijeniti, tim gore po vas. Znači li to da je određena razina pasivnosti u redu? Da: što se nekoj stvari više odupirete, dajete joj veću moć. To je, prema mom mišljenju, smisao Isusovih riječi: “Kada vas netko udari po lijevom obrazu, okrenite desni.” Uvijek dajete moć demonima protiv kojih se borite. To zvuči jako istočnjački, ali ako neprijatelja pustite na miru,

pobijedit ćete ga. Kako savladati zlo? Ne borbom, nego shvaćanjem. Nestat će kada ga shvatite. Kako ćete se uhvatiti u koštac s tamom? Ne sa šakama. Ne možete metlom istjerati tamu iz sobe, morate upaliti svjetlo. Što se više borite protiv tame, tama postaje stvarnija, a vi iscrpljeniji. Ali kada upalite svjetlo svjesnosti, tama nestaje. Recimo da je ovaj komadić papira ček od milijardu dolara. Ah, u evanđelju piše da ga se moram odreći ako želim postići život vječni. Zar ćete jednu - duhovnu pohlepu - zamijeniti drugom pohlepom? Prije je vaš ego bio svjetovan, a sada je duhovan, ali svejedno imate ego - profinjeniji ego s kojim je teže izaći na kraj. Ono čega se odreknete, na to se vežete. Ali ako umjesto odricanja pogledam tu stvar i kažem joj: “Hej, to nije ček od milijardu dolara, to je komadić papira”, onda se nemam protiv čega boriti, nemam se čega odricati.

Zbirka nagaznih mina

U mojoj zemlji puno muškaraca misli da su žene stoka. “Udala se za mene”, kažu, “Sada je posjedujem.” Jesu li oni za to odgovorni? Pripremite se za šok: nisu. Isto kao što mnogi Amerikanci nisu krivi zbog svog stava prema Rusima. Njihove naočale, to jest njihovo opažanje obojeno je određenom bojom, i zato su takvi: to je boja kroz koju gledaju na svijet. Što bi se trebalo dogoditi da postanu stvarni, da postanu svjesni da na svijet gledaju kroz obojene naočale? Nema im spasa dok ne shvate svoje osnovne predrasude.

S vama je svršeno čim na svijet počnete gledati sa stanovišta neke ideologije. Nijedna stvarnost se ne poklapa s ideologijom. Život se nalazi s onu stranu ideologija. Zato ljudi stalno traže smisao života. Ali život nema smisla; ne može imati smisla jer smisao je jedna formula; smisao je nešto što se uklapa u naš razum. Život ima smisla samo ako ga doživljavate kao tajnu; smisao je nešto što ima značenja za razum. Svaki puta kada tražite smisao u stvarnosti sudarite se s nečim što uništi smisao koji ste pronašli. Smisao se pronalazi samo s onu stranu smisla. Život ima smisla samo ako ga doživljujete kao tajnu, i nema smisla za pojmovni razum.

Ne mislim da čašćenje nije važno, ali mislim da sumnja neizmjerljivo važnija od čašćenja. Ljudi posvuda traže objekte koje će častiti, ali ne susrećem ljude koji bi bili dovoljno budni u svojim stavovima i uvjerenjima. Koja bi to bila sreća da teroristi manje časte svoju ideologiju, a da više dvoje. Međutim, mi to ne volimo primjenjivati na sebe - mi mislimo da smo u redu, a da su teroristi u krivu. Ali onaj tko je za vas terorist, za nekog drugog je mučenik.

Usamljenost je kada vam nedostaju ljudi, a samotnost je kada se zabavljate. Sjetite se one Shawove šale kada je bio na jednom od onih groznih cocktail partya, na kojim ne možete čuti ništa pametno. Netko ga je pitao da li se zabavlja. Odgovorio je: “To je jedini način da se zabavim.”⁵ Ne možete uživati u društvu drugih ljudi ako im robujete. Zajednicu ne sačinjava skupina robova, ljudi koji zahtijevaju od drugih da ih učine sretnima. Zajednicu sačinjavaju carevi i princeze.

Vi ste jedan car, a ne prosjak; vi ste princeza a ne prosjakinja. U pravoj zajednici ne postoji prosjačka škrabljica. U njoj nema lijepljenja, nema tjeskobe, nema straha, nema mamurluka, nema posesivnosti, nema zahtijeva. Zajednicu sačinjavaju slobodni ljudi, a ne robovi. To je tako jednostavna istina, ali potpuno je izbačena iz kulture, uključujući i religiju. Religiozna kultura može biti vrlo manipulativna ako ne pazite.

Neki ljudi shvaćaju svjesnost kao vrhunac, jednu razinu, *s onu stranu* doživljavanja svakog trenutka kakav jest. Iz svjesnosti stvaraju cilj. Međutim, s pravom svjesnošću nemate kamo ići, nemate što postići. Kako možemo postići tu svjesnost? Svjesnošću. Kada ljudi kažu da zaista žele doživjeti svaki trenutak, u stvari govore o svjesnosti, isključujući “željeti”. Ne možete željeti doživjeti svjesnost; ili jeste ili niste.

Jedan moj prijatelj otišao je nedavno u Irsku. Rekao mi je da, iako je građanin Sjedinjenih Država, može dobiti irsku putovnicu, i on ju je zatražio jer se bojao putovati u inozemstvo s američkom putovnicom. U slučaju da uđu teroristi i kažu: “Da vidimo vašu putovnicu”, želi imati mogućnost reći: “Ja sam Irac.” Ali ljudi u zrakoplovu koji sjednu do njega ne žele vidjeti etikete, žele iskusiti i doživjeti *tu* osobu kakva ona zaista jest. Koliko ljudi provede život hraneći se jelovnicima, a ne hranom? Jelovnik je samo pokazatelj za nešto što se nudi. Želite pojesti odrezak, a ne riječi.

Smrt “pripadajućeg”

Može li čovjek biti u potpunosti čovjek ako ne doživi tragediju? Jedina tragedija na svijetu je neprosvjećenost; to je izvor svega zloga. Jedina tragedija ovoga svijeta je nedostatak budnosti i svjesnosti. To je uzrok straha, a iz straha se rađa svako zlo, ali smrt nije nikakva tragedija. Umiranje je divno; užasno je samo za one koji nikada nisu shvatili život. Smrti se bojite samo ako se bojite života. Samo mrtvaci se boje smrti. Živi ljudi se, međutim, ne boje smrti. Jedan vaš američki pisac jako je to lijepo postavio. Rekao je da buđenje smrti vašeg vjerovanja u postojanje nepravde i tragedije. Ono što je kraj svijeta za gusjenicu, za učitelja je leptir. Smrt je uskrsnuće. Ne govorimo o uskrsnuću koje će se tek dogoditi, nego o uskrsnuću koje se događa upravo sada. Kad biste umrli prošlosti, kada biste umrli svakom njezinom trenutku, bili biste potpuno živi jer potpuno živa osoba je ona koja je puna smrti. Stalno umiremo stvarima. Uvijek sa sebe skidamo naslage kako bismo mogli biti potpuno živi i uskrsli svakoga trenutka. Mistici, sveci, i drugi, jako se trude ne bi li probudili ljude. Ako se ne probude uvijek će imati te manje bolesti kao što su glad, ratovi i nasilje. Najveće zlo su ljudi koji spavaju, neprosvijetljeni ljudi.

Jedan isusovac napisao je poruku o. Arrupeu, generalu svog reda. Zanimalo ga je što o. Arrupe misli o relativnoj vrijednosti komunizma, socijalizma i kapitalizma. O. Arrupe zgodno mu je odgovorio: “Sustav je otprilike toliko dobar ili loš koliko i

ljudi koji se njime služe.” Ljudi sa zlatnim srcima postigli bi to da i kapitalizam, i socijalizam, i komunizam funkcioniraju divno.

Nemojte tražiti od svijeta da se promijeni - promijenite prvo sebe. Tada ćete dobiti dovoljno dobar pogled na svijet da budete sposobni promijeniti što god smatrali nužnim da se promijeni. Uklonite prvo brvno iz svojeg oka. Ako to ne učinite, izgubit ćete pravo da mijenjate bilo koga i bilo što. Dok niste svjesni samog sebe nemate pravo dirati bilo koga, niti se upuštati u mijenjanje bilo čega u svijetu. Kada pokušavate promijeniti ljude ili stvari, postoji opasnost da to činite zbog vlastite koristi, ponosa, dogmatskih uvjerenja i mišljenja, ili samo zato da ispraznite svoje negativne osjećaje. Imam negativne osjećaje i zato se morate promijeniti tako da se ja osjećam dobro. Prvo se pobrinite za svoje negativne osjećaje tako da, kada krenete mijenjati druge, nećete biti potaknuti mržnjom ili negativnim osjećajima nego ljubavlju. Može izgledati čudno, ali čovjek može biti strog prema drugima, i istovremeno pun ljubavi. Kirurg može biti strog prema pacijentu, i istovremeno pun ljubavi. Ljubav može biti jako stroga.

Uvid i shvaćanje

U čemu se sastoji promjena samoga sebe? Više puta sam već to opisao s toliko puno riječi, ali sada ću to raščlaniti u male dijelove. Prvo: uvid. Ne napor, ne stvaranje navika, ne ideali. Ideali nam pričinjavu puno štete. Cijelo vrijeme ste usredotočeni na ono što biste trebali biti umjesto da se usredotočite na ono što jest. I tako namećete ono što bi trebalo biti onome što je sada stvarnost, a da nikada ne shvatite što je trenutačna stvarnost. Dat ću vam jedan primjer uvida iz svog osobnog iskustva u savjetovanju. Dođe mi jedan svećenik i kaže mi da je lijen. Želio bi biti radin, aktivniji, ali lijen je. Pitam ga što za njega znači biti lijen. U starim vremenima bio bih mu rekao: “Da vidimo. Zašto ne biste napravili popis stvari koje biste svaki dan željeli napraviti, a onda svaku večer provjerite što ste napravili. To će vam pružiti dobar osjećaj. Tako ćete stvoriti naviku.” Ili sam mu mogao reći: “Tko vam je uzor - vaš svetac zaštitnik?”, i da je rekao sv. Franjo Ksaverski, rekao bi mu: “Vidite koliko je Franjo radio. Morate razmatrati o tome i to će vas pokrenuti.” To je jedan od mogućih odgovora, ali, na žalost, površan. Ako ga natjerate da koristi snagu volje ili napor, to neće dugo potrajati. Može se promijeniti njegovo ponašanje, ali on se neće promijeniti. Zato sada krećem u drugom smjeru. Kažem mu: “Što znači biti lijen? Postoji milijun vrsta lijenosti. Da čujemo koja je vaša vrsta. Opišite mi što mislite pod *lijenošću*.” Kaže: “Pa nikada ništa ne uspijem napraviti. Čini mi se kao da ništa ne radim.” Pitam ga: “Mislite, od trenutka kada se ujutro probudite?” “Da”, kaže on. “Ujutro se probudim, i ne postoji ništa zbog čega bi se isplatilo ustati.” “Znači da ste depresivni”, kažem ja. “Može se to i tako nazvati”, kaže on, “Nekako sam povučen.” “Jeste li uvijek bili takvi?”, pitam ga ja. “Pa, ne uvijek. Kada sam bio mlađi, bio sam aktivniji. Dok sam bio na bogosloviji bio sam pun života.” “Kada je onda ovo počelo?” “Ah, prije otprilike tri-četiri godine.” Pitam ga što se tada dogodilo. Stao je razmišljati. Kažem mu: “Ako morate tako dugo razmišljati onda se prije četiri godine sigurno

ništa posebno nije dogodilo. Što se dogodilo godinu dana ranije?” Kaže: “Te godine sam bio zaređen.” “Da li se te godine išta dogodilo?”, pitam ga. “Jedna manja stvar. Pao sam na završnom ispitu iz teologije. To je bilo malo razočarenje, ali prebrodilo sam ga. Biskup je planirao poslati me u Rim, kako bi jednoga dana mogao predavati na bogosloviji. Ta zamisao mi se prilično svidjela, ali pošto sam pao na ispitu, promijenio je svoje mišljenje i poslao me je na župu. U stvari, bilo je do djelomično nepravedno jer...” I tada se uzrujao; u njemu je ostalo srdžbe s kojom još nije izašao na kraj. Morao bi poraditi na tom razočarenju. Beskorisno je propovijedati mu. Savjeti mu neće koristiti. Moramo mu pomoći da se suoči sa svojom srdžbom i razočarenjem, da dobije uvid u sve to. Kada bude sposoban s time izaći na kraj, vratit će se životu. Da sam mu održao nagovor, i rekao mu kako njegova oženjena braća i udate sestre moraju naporno raditi, to bi u njemu samo potaklo osjećaj krivnje. Nije posjedovao uvid u samoga sebe koji bi ga ozdravio. To je, dakle, prva stvar.

Ima još jedan važan zadatak - shvaćanje. Jeste li zaista mislili da će vas to učiniti sretnima? Samo ste pretpostavljali da će vas to učiniti sretnima. Zašto ste željeli predavati na bogosloviji? Zato jer ste željeli biti sretni. Mislili ste da ćete kao profesor, s određenim položajem i prestižem biti sretni. Da li bi vas to učinilo sretnima? Tu je potrebno shvaćanje.

Od velike je pomoći ako razlikujete “ja” i “pripadajuće” da shvatite što je na stvari. Dat ću vam jedan takav primjer. Došao mi je jedan mladi isusovac, svećenik. Drag čovjek, poseban, nadaren, šarmantan, ljubazan - imao je sve. Ali imao je i neku čudnu vrstu mušičavosti - bio je užasan prema zaposlenima. Bilo je poznato da ih je čak i napadao. Malo je nedostajalo da se ne uplete i policija. Njegov problem se javljao uvijek kada je bio zadužen za imanje, školu, bilo što. Kada je bio na onome što mi isusovci nazivamo trećom probacijom, na velikim duhovnim vježbama, svaki dan je razmatrao o Isusovoj strpljivosti i ljubavi za one koji su bili na rubu društva, itd. Ali znao sam da to neće ništa pomoći. Ipak, vratio se kući i tričetiri mjeseca njegovo ponašanje bilo je bolje. (Netko je rekao da većinu duhovnih vježbi započinjemo u ime Oca, i Sina, i Duha Svetoga, i završavamo ih kako je bio u početku, tako i sada, i vazda, i u vijeke, vijekova. Amen.) Nakon toga vratio se je stari problem, i zato je došao k meni. U to vrijeme bio sam jako zaposlen. Nisam ga mogao primiti iako je došao iz drugog grada u Indiji. Rekao sam mu: “Idem na svoju večernju šetnju. Možeš ići sa mnom, jer te ne mogu primiti u drugo vrijeme.” I tako smo zajedno krenuli na šetnju. Poznao sam ga od prije, i dok smo šetali imao sam neki čudan osjećaj. Kada imam takav čudan osjećaj, obično provjerim osobu o kojoj je riječ. Rekao sam mu: “Imam neki čudan osjećaj da nešto skrivam od mene. Je li to točno?” Na to se naljutio. Rekao je: “Kako to misliš da nešto skrivam? Zar misliš da bih išao na tako dugi put, i da bih te molio da me primiš kako bih nešto skrivao?” Rekao sam: “Imam čudan osjećaj i to je sve. Htio sam samo provjeriti što ti misliš.” Nastavili smo šetati. Nedaleko od kuće gdje živim ima jedno jezero. Točno se sjećam tog prizora. Rekao je: “Možemo li negdje sjesti?” Rekao sam: “O.K.” Sjeli smo na nizak zid koji okružuje jezero. Rekao je:

“U pravu si. Nešto skrivam od tebe.” I tada je zaplakao. Rekao je: “Reći ću ti nešto što još nikada nikome nisam rekao otkad sam postao isusovac. Otac mi je umro dok sam još bio jako mali, a majka je postala služavka. Njezin posao bio je čišćenje umivaonika, zahoda, i kupaonica. Ponekad je radila šesnaest sati dnevno kako bi nas mogla prehraniti. Toliko se toga sramim da sam to skrivao od sviju, i iracionalno sam se osvećivao njoj i svim slugama i služavkama.” Osjećaji su se prenosili. Nitko nije mogao shvatiti zašto je to taj šarmantan čovjek radio, ali onoga trenutka kada je to shvatio, nikada više nije bilo problema, nikada. Bio je u redu.

Bez prisiljavanja

Razmatranje i oponašanje Isusovog izvanjskog ponašanja neće vam pomoći. Nije stvar u oponašanju Krista; stvar je u tome da postanete ono što je Isus bio. Stvar je u tome da postanete Krist, da postanemo svjesni, da shvatite što se događa u vama. Sve druge metode koje koristimo da se promijenimo mogle bi se usporediti s guranjem auta. Pretpostavimo da morate otputovati u neki udaljeni grad. Na putu vam se pokvari auto. Nezgodno - auto se pokvario. Zasućete rukave i počnete gurati auto. I gurate, gurate, gurate, gurate dok ne stignete u taj udaljeni grad. Kažete: “E, pa, uspio sam.” I onda nastavite gurati auto do drugog grada! Kažete: “Stigli smo, zar ne?” Ali nazivate li vi to životom? Znete li što vam je potrebno? Potreban vam je stručnjak, trebate mehaničara koji će otvoriti haubu i promijeniti svjećicu. Okrenete ključ i auto krene. Trebate stručnjaka - trebate shvaćanje, uvid, svjesnost - ne trebate gurati. Ne treba vam napor. Zato su ljudi tako umorni i klonuli. Vi i ja naučeni smo biti nezadovoljni sa samima sobom. Psihološki gledano, od tuda dolazi zlo. Uvijek smo nezadovoljni, uvijek smo neispunjeni, uvijek guramo. Hajde, uložite još napora, još, i još napora, ali uvijek će u vama ostati isti sukob. Postoji jako malo razumijevanja.

Postati stvaran

Jedan od najsretnijih dana u svom životu doživio sam u Indiji. Bio je to zaista veliki dan, dan poslije mog ređenja. Sjeo sam u ispovjedaonicu. Na našoj župi imali smo jednog svetog isusovca, Španjolca, kojeg sam poznavao i prije nego što sam otišao u novicijat. Dan prije svog odlaska u novicijat odlučio sam očistiti srce jer sam mislio da je najbolje da, kada dođem u novicijat budem čist i svjež i ne moram ništa reći magistru. Taj stari svećenik uvijek je imao masu ljudi u redu ispred svoje ispovjedaonice. Imao je ljubičasti rupčić s kojim je prekrivao oči, nešto bi promrmljao, dao vam pokoru i otpustio vas. Sreli smo se samo nekoliko puta, ali zvao me je Antonie. I tako sam stajao u redu, i kada sam došao na red pokušao sam promijeniti svoj glas dok sam se ispovijedao. Strpljivo me je slušao, dao mi je pokoru, odrješenje, i onda je rekao: “Antonie, kada ćeš krenuti u novicijat?”

Dobro, otišao sam u tu župu dam nakon svog ređenja. I stari svećenik rekao mi je: “Hoćeš li ispovijedati?” Rekao sam: “U redu.” Rekao je: “Idi u moju ispovjedaonicu.” Mislio sam: “Čovječe, ja sam svetac. Sjedit ću u njegovoj ispovjedaonici.” Ispovijedao sam tri sata. Bila je Cvjetnica i bila je uobičajena uskrсна gužva. Iz ispovjedaonice sam izašao potišten, ne zbog onoga što sam čuo, jer sam bio pripremljen na to, i nije me ništa šokiralo, jer sam znao što se događa u mom vlastitom srcu. Zna li zašto sam bio potišten? Shvatio sam da sam im davao male, pobožne fraze kao npr.: “Molite se za zagovor Majci Božjoj - ona vas voli”, i: “Sjetite se da je Bog na vašoj strani.” Jesu li te pobožne fraze bile pravi lijek za rak? A ono čime se ja bavim *jest* rak - nedostatak svjesnosti i dodira sa stvarnošću. Zato sam se toga dana svečano zakleo: “Učit ću, učit ću tako da, kada se sve završi, neće govoriti o meni: ‘Oče, ono što ste mi rekli bilo je apsolutno istinito, ali potpuno beskorisno.’”

Svjesnost, uvid. Kada postanete stručnjak (a uskoro ćete postati stručnjak), nećete morati ići na tečaj psihologije. Kada počnete promatrati samoga sebe, gledati samoga sebe, prepoznavati negativne osjećaje, naći ćete svoje vlastito rješenje. I primijetiti ćete promjenu. Ali onda ćete se morati obračunati s velikom bitangom, a ta bitanga je samoosušivanje, mržnja prema samom sebi, nezadovoljstvo sa samim sobom.

Nekoliko prispodoba

Recimo još nešto o tome kako za promjenu nije potreban napor. Sjetio sam se lijepe prispodobe za to: jedrilica. Kada jedrilica ima snažan vjetar u jedrima, plovi tako da jedriličar mora samo kormilariti. Ne mora se truditi, ne mora gurati jedrilicu. To je prispodoba promjene koje je rezultat svjesnosti i shvaćanja.

Prelistavao sam neke svoje bilješke i našao sam neka pitanja koja dobro pristaju u ovo o čemu govorim. Slušajte ovo: “Ništa nije tako okrutno kao priroda. Nikamo u cijelom svemiru ne možete pobjeći pred njom. Ali ipak, nije priroda ta koja čini nepravdu, nego čovjekovo srce.” Pronalazite li tu ikakvog smisla? Nije priroda ta koja čini nepravdu, nego čovjekovo srce. Ima jedna priča o Ircu koji je pao sa skele i pošteno se natukao. Pitali su ga: “Jesi li se ozlijedio pri padu?” Paddy je odgovorio: “Ne, ozlijedio sam se kada sam pao, a ne pri padu.” Kada režete vodu, voda ostaje neozlijeđena. Kada režete nešto kruto, onda se to lomi. Vi u sebi imate krute stavove, imate u sebi krute iluzije, a to se sudara s prirodom, to vas povređuje, otuda dolazi bol.

Evo jedne zgodne priče. Potječe od jednog istočnjačkog mudraca, ali ne mogu se sjetiti kojega. Kao što je to slučaj i s Biblijom, ni ovdje autor nije važan. Važno je ono što je rečeno. “Ako oko nije prekriveno, vidimo. Ako uho nije začepjeno, čujemo. Ako nos nije začepjen, osjećamo miris. Ako usta nisu začepljena, osjećamo okus. Ako um nije zatvoren, rezultat je mudrost.”

Mudrost se javlja kada odbacite prepreke koje ste postavili sa svojim pojmovima i uvjetovanostima. Mudrost nije nešto što možete postići, mudrost nije iskustvo, mudrost nije mijenjanje jučerašnjih iluzija za današnje probleme. Prije dosta godina, dok sam studirao psihologiju u Chicagu, netko mi je rekao: “Često se dogodi da u životu jednog svećenika pedeset godina iskustva bude jedna godina iskustva ponovljena pedeset puta.” Uvijek se oslanjate na ista rješenja: ovako se postupa s alkoholičarima; ovako se postupa sa svećenicima; ovako se postupa s časnim sestrama; ovako se postupa s rastavljenima. Ali to nije mudrost. Mudrost je osjetljivost za *ovu* situaciju, za *ovu* osobu, sloboda od utjecaja ostavštine iz prošlosti, sloboda od taloga iskustava iz prošlosti. Ovo je nešto potpuno drukčije od načina na koji je većina ljudi navikla razmišljati. Dodao bih još jednu rečenicu k ovima koje sam pročitao: “Ako srce nije zatvoreno, rezultat je ljubav.” Ovih nekoliko dana jako puno sam govorio o ljubavi, iako sam rekao da se o ljubavi zaista ništa ne može reći. Možemo govoriti jedino o onome što nije ljubav. Možemo govoriti samo o ovisnostima, ali o ljubavi se ne može reći ništa eksplicitno.

O ljubavi ništa

Kako bih *ja* opisao ljubav? Pročitao bih vam jedno od razmatranja koja pišem za svoju novu knjigu. Čitat ću ga polako, a razmatrat ćete dok čitam jer sam sastavio skraćenu verziju tako da možemo završiti za tri-četiri minute. Razmatranje bi inače trajalo pola sata. To je komentar jedne rečenice iz evanđelja. Pala mi je na pamet i jedna Platonova rečenica: “Ne možete učiniti roba iz slobodnog čovjeka, jer slobodan čovjek je slobodan čak i u zatvoru.” Ta rečenica slična je ovoj rečenici iz evanđelja: “Ako vas netko prisili da idete s njime jednu milju, idite dvije.” Možda mislite da ste učinili roba od mene ako mi stavite teret na leđa, ali niste. Ako netko pokuša promijeniti izvanjsku stvarnost tako da izađe iz zatvora kako bi bio slobodan, onda je zaista zarobljenik. Sloboda ne leži u izvanjskim okolnostima - sloboda se nalazi u srcu. Kada postignete mudrost, tko vas može zasužnjiti? Poslušajte onu rečenicu koju sam imao na umu: “Otpustio je ljude, a onda se zaputio u goru da moli nasamo. Bilo je kasno, a on je bio sasvim sam.” *To* je ljubav. Je li vam ikad palo na pamet da možete voljeti jedino ako ste sami? Što znači voljeti? To znači vidjeti čovjeka, okolnost, stvar onakvom kakva ona zaista jest, a ne onako kakvom je vi zamišljate, i da na nju reagirate onako kako to ona/on zaslužuje. Teško da se može reći da volite nešto što čak ni ne vidite. A što nas sprečava da vidimo? Naša uvjetovanost. Naši pojmovi, naše kategorije, predrasude, projekcije, etikete koje smo pokupili iz svojih kultura i iz prošlih iskustava. Gledanje može biti najnapornija stvar koju čovjek može poduzeti jer se zahtjeva discipliniran i budan duh. Međutim, većini ljudi je puno draže pasti u mentalnu lijenost, nego da se potrude da svakog čovjeka, svaku stvar vide u svježini svakog novog trenutka.

Gubljenje kontrole

Ako želite shvatiti što je to kontrola, zamislite si malo dijete koje je okusilo drogu. Čim droga počne ulaziti u tijelo tog djeteta, stvara se ovisnost. Njegovo cijelo biće vapit će za drogom. Biti bez droge postane takva nesnosna muka da mu se čini da je bolje umrijeti nego živjeti bez nje. Razmislite o ovome: tijelo postane ovisno o drogi. Upravo to je vaše društvo učinilo vama kad ste bili rođeni. Nije vam bilo dopušteno uživati u pravoj, krepkoj hrani - naime, radu, igri, zabavi, smjehu, društvu ljudi, sjetilnim i umnim užicima. Dali su vam da okusite drogu koja se zove odobravanje, ugled i pažnja.

Citirat ću jednog velikog čovjeka, A. S. Neilla, koji je autor knjige *Djeca Summerhilla*. Neill kaže da se bolesno dijete može prepoznati po tome što stalno visi oko svojih roditelja; zanima se za ljude. Zdravo dijete se ne zanima za ljude, njega zanimaju stvari. Kada je dijete sigurno da ga majka voli, zaboravlja na nju, ide istraživati svijet, znatiželjno je. Nađe žabu i stavi je u usta, i slično. Kada dijete visi oko majke to je loš znak; nesigurno je. Možda je njegova majka pokušavala izvući ljubav iz njega, a nije mu dala svu slobodu i sigurnost koju želi. Njegova majka mu je na mnoge istančane načine uvijek prijetila da će ga napustiti.

Dakle, okusili smo različite vrste droge: odobravanje, pažnju, uspjeh, postizanje vrhunca, prestiž, moć, želju da nam se ime pojavi u novinama, želju da postanemo šefovi. Okusili smo stvari kao što su želja da postanemo kapetan momčadi, vođa glazbenog sastava, itd. Nakon što smo okusili te droge, postali smo ovisni i počeli smo se užasavati mogućnosti da ih izgubimo. Sjetite se kako ste osjećali da gubite kontrolu, strah od mogućeg neuspjeha ili pogrešaka, strah da će vas drugi možda kritizirati. I tako ste postali kukavički ovisni o drugima, izgubili ste svoju slobodu. Sada drugi imaju moć da vas učine sretnima ili nesretnima. Čeznete za svojom drogom, i koliko god mrzili patnju koju ona sa sobom donosi, potpuno ste bespomoćni. Ne prođe ni jedan trenutak da, svjesno ili nesvjesno, ne brinete o tome kako će drugi reagirati, dok plešete kako oni sviraju. Evo jedne zgodne definicije probuđenog čovjeka: onaj koji više ne pleše kako društvo svira; čovjek koji pleše prema glazbi koja dolazi iz njega samoga. Kada ste neprimijećeni ili neprihvaćeni, doživljujete neizdrživu usamljenost i zato puzite natrag među ljude i molite da vam daju drogu utjehe koja se zove potpora, ohrabrivanje i poticanje. Takav život s ljudima nosi sa sobom neprekidnu napetost. Sartre je rekao: "Pakao, to su drugi." Kako istinito. Dok se nalazite u tom stanju ovisnosti, uvijek morate dati sve od sebe, nikada ne smijete zanemariti kosu, morate živjeti prema očekivanjima drugih. Biti s drugima znači živjeti u napetosti. Biti bez njih donosi agoniju usamljenosti, zato što vam nedostaju. Izgubili ste sposobnost da ih vidite onakvima kakvi zaista jesu, i da na njih ispravno reagirate, zato što na njih gledate pogledom koji je zamagljen potrebom za drogom. Vidite ih samo ako vam pomažu da se domognete droge, ili ako predstavljaju opasnost da vam je oduzmu. Svjesno ili nesvjesno, na ljude uvijek gledate takvim očima. Hoću li dobiti ono što želim od njih, ili neću dobiti ono što očekujem od njih? I ako mi ne mogu pomoći, niti ugrožavaju moju drogu, onda me ne zanimaju. Strašno je to, ali pitam se ima li ovdje ikoga na koga se to ne bi moglo primijeniti.

Poslušati život

Dakle, potrebni su vam svjesnost i dobra prehrana. Potrebna vam je dobra, zdrava prehrana. Naučite uživati u pravoj hrani života. Dobra hrana, dobro vino, dobra voda. Okusite ih. Oslobodite svoj um i uključite svoja čula. To je dobra, zdrava prehrana. Sjetilni i umski užici. Dobro štivo, ako volite pročitati dobru knjigu. Ili zaista dobra rasprava, ili razmišljanje. To je prekrasno. Nažalost, ljudi su poludjeli i postaju sve teži i teži ovisnici jer ne znaju kako uživati u dražesnim stvarima života. Zato traže sve jače i jače umjetne podražaje.

1970. predsjednik Carter pozvao je Amerikance na umjeren život. Mislio sam: ne bi ih smio pozivati na umjerenost. Trebao bi im, u stvari, reći da uživaju u stvarima. Većina ih je izgubila sposobnost uživanja. Zaista mislim da je većina ljudi u bogatim zemljama izgubila tu sposobnost. Moraju imati sve više i više skupih aparata; nisu sposobni uživati u jednostavnim stvarima života. Zalaze u sva ona mjesta gdje svira divna glazba, gdje možete dobiti nosače zvuka s popustom, svi su izloženi na policama, ali nikada nisam vidio da ih slušaju - nikada, nikada, nikada. Sami su si krivi - nemaju vremena uživati u životu. Prezaposleni su: naprijed, naprijed, naprijed. Ljudi u sebi imaju unutarnji sukob kojeg životinje nemaju. Uvijek se osuđujemo i pobuđujemo u sebi osjećaj krivnje. Znao o čemu pričam.

Nekada sam o sebi mogao reći ono što mi je jedan prijatelj, isusovac, rekao prije nekoliko godina: makni taj tanjur sa slatkišima ispred mene, jer pred slatkišima i čokoladom više nisam slobodan. To je također bio slučaj i sa mnom: izgubio sam svoju slobodu pred mnogim stvarima, ali nikada više! Zadovoljan sam s malim stvarima, i u njima silno uživam. Kada u nečem silno uživite, potrebno vam je jako malo. To je kao kad ljudi planiraju godišnji odmor: planiraju ga mjesecima, a kada stignu na odredište, već brinu o rezervacijama za let kući. I cijelo vrijeme fotografiraju, a poslije će vam pokazati album slikama s mjestima koje, osim na tim slikama, nikada nisu vidjeli. To je prispodoba suvremenog života. Ne mogu vas previše upozoravati na ovaj način asketizma. Usporite malo; osjetite okus i miris, poslušajte, i dopustite da vam osjetila ožive. Ako želite kraljevski put u misticizam, sjednite i slušajte sve zvukove oko vas. Nemojte se usredotočiti ni na jedan određeni zvuk; pokušajte ih sve čuti. O, vidjet ćete čuda koja će vam se događati kada oslobodite svoja čula. To je neizmjenljivo važno za tijek promjene.

Konac analize

Želio bih vam dati predodžbu o razlici između analize i svjesnosti, to jest, informacije s jedne strane i uvida s druge strane. Informacija nije uvid, analiza nije svjesnost, znanje nije svjesnost. Zamislite da uđem ovamo sa zmijom omotanom oko ruke, i kažem vam: "Vidite ovu zmiju koja se omotala oko moje ruke? Upravo prije nego što sam došao ovamo provjerio sam u enciklopediji i ustanovio sam da je ova zmija poznata kao Russellova ljutica. Kad bi me ujela, umro bih za pola minute. Hoćete li mi, molim vas, predložiti način i sredstva kojima bih se otarasio

ovog stvorenja koje se omotalo oko moje ruke?” Tko govori tako? Imam informacije, ali nemam svjesnost.

Ili recimo da se uništavam alkoholom. “Hoćete li mi, molim vas, predložiti kako da se oslobodim te ovisnosti?” Čovjek koji tako govori ne posjeduje svjesnost. Zna da se uništava, ali nije toga svjestan. Da postane svjestan, ovisnost bi nestala istog časa. Da sam svjestan kakva je to zmija, otrešao bi je s ruke; *bila bi otrešena mojom svjesnošću*. O tome govorim, o toj vrsti promjene. Ne mijenjate vi sami sebe, nije “*pripadajuće*” to koje mijenja “*pripadajuće*”. Promjena se događa *po vama, u vama*. Teško da to mogu bolje objasniti. Vidite kako se promjena događa *po vama, po vama*. Promjena se događi u vašoj svjesnosti. Događi se. Ne činite to *vi*. Ako to vi činite, onda je to loš znak - neće trajati. I ako potraje, neka se Bog smiluje ljudima s kojima živite, jer ćete biti jako kruti. S ljudima koji su se obratili na temelju mržnje prema samima sebi i nezadovoljstva sa samima sobom nemoguće je živjeti. Netko je rekao: “Ako želiš biti mučenik (mučenica), oženi se za sveticu (udaj se za sveca).” Međutim, u svjesnosti ostajete mekani, tankočutni, pažljivi, otvoreni, fleksibilni, i ne morate se prisiljavati - promjena se jednostavno događi.

Sjećam se jednog svećenika kojeg sam upoznao u Chicagu dok sam tamo studirao. Govorio nam je: “Znate, imao sam sve informacije koje sam trebao. Znao sam da me alkohol ubija, i vjerujte mi, alkoholičara ništa ne može promijeniti - čak ni ljubav prema ženi i djeci. Voli ih, ali to ga ne može promijeniti. Ja sam otkrio jednu stvar koja me je promijenila. Jednog dana ležao sam u jarku. Kišilo je. Otvorio sam oči i vidio sam da me to ubija. Vidio sam to, i poslije toga nikada više mi se nije javila želja da okusim alkohol. U stvari, od tada sam čak i popio koji puta, ali nikada toliko da mi naškodi. Mogao sam to učiniti, i ipak to nisam mogao učiniti.” To je ono o čemu govorim: svjesnost. Ne informacije, nego svjesnost.

Jedan moj prijatelj koji je previše pušio rekao mi je: “Znaš, ima puno viceva o pušenju. Govore nam da duhan ubija, ali gledaj stare Egipćane - mrtvi su, a nitko od njih nije pušio.” Jednoga dana počele su tegobe s plućima i otišao je u Bombay na institut za istraživanje raka. Liječnik mu je rekao: “Patre, imate dvije sjene na plućima što znači da možda imate rak. Morat ćete ponovno doći za mjesec dana.” Poslije toga više nikada nije taknuo cigarete. Prije je *znao* da bi ga to moglo ubiti, sada je *svjestan* da ga to može ubiti. U tome je razlika.

Osnivač mog reda, sveti Ignacije, ima dobar izraz za to. On to naziva kušanje i osjećanje istine - ne znanje, nego kušanje i osjećanje, razvijanje osjećaja za nju. Kada razvijete osjećaj za to - promijenit ćete se. Ali nećete se promijeniti ako se znanje nalazi samo u vašoj glavi.

Smrt pred nama

Često kažem ljudima da morate prvo umrijeti ako želite zaista živjeti. Putovnica za život nalazi se u tome da zamislite da ležite u grobu. Zamislite da ležite u lijesu u kojem god položaju hoćete. U Indiji se tijela na odar stavljaju sa prekrštenim nogama. Ponekad ih tako nose i do groblja. Ponekad pak polože tijelo u ležećem položaju. Zamislite, dakle, da ste mrtvi. Pogledajte sada na svoje probleme s tog stajališta. Sve izgleda drugačije, zar ne?

Jako zgodno razmatranje. Obavite ga svaki dan ako imate vremena. Nevjerojatno je, ali oživjet ćete. Ima jedno razmatranje o tome u mojoj knjizi *Izvori*. Vidite svoje tijelo kako se raspada, pa kosti, pa prašinu. Svaki puta kada govorim o tome ljudi kažu: “To je odvratno!” Ali što je tu tako odvratno? Bože moj, to je stvarnost. Međutim, mnogi od vas ne žele vidjeti stvarnost. Ne želite razmišljati o smrti. Ljudi ne žive - većina vas ne živi - samo održavate tijelo na životu. To nije život. Niste živi dok god vam ne postane potpuno nevažno jeste li živi ili mrtvi. U tom trenutku počinjete živjeti. Kada budete spremni izgubiti svoj život, naći ćete ga. Ali ako čuvate svoj život, mrtvi ste. Ako sjedite u potkrovlju i govorite samom sebi: “Sidi dolje”, a onda: “Ne, ne, čitao sam o tome što se događa s ljudima koji silaze niz stepenice. Pokliznu se i slome vrat. To je previše opasno.” Ili: ne mogu vas nagovoriti da prijedete ulicu jer govorite: “Znate li koliko je ljudi pregaženo dok su prelazili preko ulice?” Ako vas ne mogu nagovoriti da prijedete ulicu, kako ću vas onda nagovoriti da prijedete s jednog kontinenta na drugi? I ako vas ne mogu nagovoriti da provirite van iz svojih uskih mišljenja, uvjerenja i pogleda na drugi svijet, onda ste mrtvi, potpuno ste mrtvi - život je prohujao kraj vas. Sjedite puni straha u svojoj maloj ćeliji, i izgubit ćete Boga, vjeru, prijatelje, puno toga. Život je za kockare, zaista jest. O tome je Isus govorio. Jeste li spremni riskirati? Znate li kada ćete biti spremni riskirati? Kada otkrijete da to što ljudi nazivaju životom u stvari nije život. Ljudi pogrešno misle da se život sastoji u održavanju tijela živim. I zato zavolite misao o smrti; zavolite ga. Vraćajte se toj misli uvijek iznova. Razmišljajte o dražesti tog leša, tog kostura, tih kostiju koje se pretvaraju u prašinu. Kakvo olakšanje ćete doživjeti kad to uspijete, kakvo olakšanje. Neki od vas vjerojatno ne znaju o čemu sada pričam - previše ste uplašeni da biste o tome razmišljali. Ali kako je veliko olakšanje kad na život pogledate s tog stajališta.

Ili posjetite groblje. To je izuzetno pročišćavajuće i lijepo iskustvo. Pogledate neko ime i kažete: “Isuse, živio je prije toliko godina, prije dva stoljeća. Sigurno je imao iste probleme kakve ja imam sada, i sigurno je probdio mnoge noći. Kako je to ludo - živimo tako kratko. Jedan talijanski pjesnik rekao je: “Živimo u jednom blijesku svjetlosti. Dođe večer i zauvijek je noć.” Samo jedan blijesak, a mi ga uništimo. Uništimo ga sa svojim strahovima, svojim brigama, svojim opterećenjima. Dok obavljate to razmatranje, možete ga privesti kraju i dobiti samo neku informaciju, ali mogli bi postići svjesnost. I u tom trenutku svjesnosti postat ćete *novi*. Barem dok traje. I spoznat ćete koja je razlika između informacije i svjesnosti.

Jedan moj prijatelj, astronom, pričao mi je o temeljnim stvarima u astronomiji. Do tada nisam znao da, kada vidite sunce, vidite ga tamo gdje je bilo prije osam i pol minuta, a ne tamo gdje je sada zato što zraci sa sunca treba osam i pol minuta da dođe do zemlje. I zato ga ne vidite tamo gdje se nalazi - sada je već negdje drugdje. Rekao je da, ako zamislimo galaksiju, cijeli svemir, ova naša Zemlja bila bi izgubljena negdje pri kraju Mliječne staze - nije čak ni u centru. Svaka od zvijezda je sunce i neke su tako velike da bi svojom veličinom mogle obuhvatiti i naše sunce i Zemlju i razmak između njih. Obično se procjenjuje da ima oko sto milijuna galaksija! Svemir kakvog ga mi poznajemo širi se brzinom od tri milijuna kilometra u sekundi. Bio sam zadivljen dok sam to slušao, i kada smo izašli iz restorana u kojem smo jeli, pogledao sam u nebo i imao sam drugačiji osjećaj, drugačiji pogled na život. To je svjesnost. Dakle, sve ovo možete uzeti kao hladne činjenice (i to su onda samo informacije), ili iznenada dobijete drugačiji pogled na život - na to što smo, što je svemir, što je ljudski život. Kada govorim o svjesnosti mislim na taj osjećaj koji ćete dobiti.

Zemlja ljubavi

Kada bi zaista odbacili iluzije zbog onog što one u biti jesu, onoga što nam mogu dati ili onoga čega nas mogu lišiti, bili bismo na oprezu. Ako nismo na oprezu, posljedice mogu biti užasne i neizbježne. Gubimo svoju sposobnost da volimo. Ako želite voljeti, morate ponovno naučiti kako vidjeti. I ako želite vidjeti, morate naučiti kako da se oslobodite droge. I to je to. Oslobodite se svoje ovisnosti. Strgnite sa sebe krake društva koji su se obavili oko vas i ugušili vaše bivstvovanje. Morate ih se osloboditi. Izvana će sve biti kao i prije, ali iako ćete nastaviti živjeti u svijetu, više nećete biti *od* svijeta. U svom srcu bit ćete slobodni, iako potpuno sami. Vaša ovisnost o drogi će nestati. Ne morate ići u pustinju; ostanite među ljudima i maksimalno uživajte u njihovom društvu. Međutim, drugi više neće imati moć učiniti vas sretnima ili nesretnima. To je samotnost. U toj samoći vaša će ovisnost nestati i roditi će se sposobnost da volite. Na druge više ne gledate kao na sredstva za zadovoljenje svojih ovisnosti. Samo onaj tko je to pokušao zna kako je to užasno teško. To je kao da od sebe zahtijevate da umrete. To je kao da od jadnog ovisnika zahtijevate da se odrekne jedine sreće koju poznaje. Kako se to može zamijeniti za okus kruha, voća, čistog jutarnjeg zraka, za slatki okus vode iz planinskog potoka? Dok se bori s apstinentskim simptomima i prazninom koju osjeća sada kada droge više nema, ništa ne može ispuniti tu prazninu osim droge. Možete li zamisliti život u kojem bi odbili uživati ili prihvatiti makar i jednu jedinu riječ odobravanja, ili da bilo kome naslonite glavu na rame tražeći podršku? Zamislite život u kojem ni o kome ne biste čuvstveno ovisili, tako da više nitko nema moć da vas učini sretnima ili nesretnima. Odbijate *potrebu* za bilo kojom određenom osobom, ili da vi sami budete nešto posebno za bilo koga, ili da bilo koga nazivate svojim. Ptice nebeske imaju svoja gnijezda, i lisice svoje jame, ali vi nećete imati gdje nasloniti svoju glavu na putu kroz život. Ako ikad postignete takvo stanje, konačno ćete saznati što znači imati pogled koji je jasan i nezamagljen strahom i žudnjom. Tada ćete vagati svaku riječ. *Konačno vidjeti pogledom koji je*

jasan i nezamagljen strahom i žudnjom. Saznat ćete što znači voljeti. Ali da biste mogli stići zemlju ljubavi morate proći kroz muke umiranja, jer voljeti ljude znači umrijeti potrebi za ljudima i biti potpuno sam.

Kako uopće stići tamo? Neprekidnom svjesnošću, neizmjernom strpljivošću i suosjećanjem koje biste imali za ovisnika o drogi, te razvijanjem ukusa za dobra stvari u životu kojim ćete se suprotstaviti žudnji za drogom. Kojim dobrim stvarima? Ljubav prema radu kojim se bavite zbog rada samoga, ljubav prema smjehu, i bliskosti s ljudima na koje se ne lijepite i o kojima ne ovisite čuvstveno već uživajte u njihovom društvu. Također će pomoći ako se počnete baviti aktivnostima kojim se bavite *cijelim svojim bićem*, aktivnostima kojima se toliko volite baviti da, dok ste njima zaokupljeni, uspjeh, priznanje i odobravanje vam jednostavno ništa ne znače. Pomoći će također ako se vratite prirodi. Otpustite ljude, otiđite u planine i u tišini općite s drvećem, cvijećem, životinjama, pticama, morem, oblacima, nebom i zvijezdama. Rekao sam vam kako je važna duhovna vježba promatranje stvari, biti svjestan stvari oko sebe. Riječi i pojmovi će, nadajmo se, nestati, i stupit ćete u dodir s prirodom. To je lijek za usamljenost. Usamljenost obično pokušavamo izliječiti čuvstvenom ovisnošću o ljudima, druženjem i bukom. To nije nikakav lijek. Vratite se stvarima, vratite se prirodi, idite u planine. Tada ćete vidjeti da vas je srce dovelo u ogromne pustinje samoće - nitko neće biti uz vas, apsolutno nitko.

U početku će vam to izgledati neizdrživo, ali to je samo zato što ste nenavikli na samoću. Ako uspijete neko vrijeme ostati tamo, pustinja će odjednom procvjetati u ljubav. Vaše će se srce raspjevati, i bit će uvijek proljeće. Oslobodit ćete se droge i bit ćete slobodni. Tada ćete shvatiti što je sloboda, što je ljubav, što je sreća, što je stvarnost, što je istina i što je Bog. Vidjet ćete, doći ćete do spoznaja koje se nalaze s onu stranu pojmova i uvjetovanosti, ovisnosti i navezanosti. Čini li vam se ovo smislenim?

Dopustite mi da ovo završimo s jednom zgodnom pričom. Jedan čovjek izumio je način za dobivanje vatre. Uzeo je svoje alatke i otišao k plemenu na dalekom sjeveru gdje je bilo jako hladno. Učio je tamošnje ljude kako mogu zapaliti vatru. Ljude je to jako zanimalo. Pokazao im je kako sve mogu koristiti vatru: za kuhanje, grijanje, itd. Bili su mu jako zahvalni što ih je naučio kako mogu zapaliti vatru, međutim, prije nego što su stigli izraziti svoju zahvalnost, čovjek je nestao. Nisu ga zanimala njihova priznanja i zahvalnost - zanimala ga je samo njihova dobrobit. Otišao je u drugo pleme, gdje je opet počeo ljudima pokazivati svoj izum. I tamo je to ljude jako zanimalo. Njihovi svećenici mislili su da je zanimanje čak i preveliko jer su primijetili da je čovjek počeo privlačiti mase, a oni sami počeli su gubiti na popularnosti, i zato su odlučili da ga ubiju. Otrovali su ga, razapeli - predstavite si to kako hoćete. Bojali su se, međutim, da će se sada ljudi okrenuti protiv njih. Ali bili su jako mudri, čak prepređeni. Zna li što su učinili? Dali su napraviti čovjekov portret i stavili su ga na glavni oltar u hramu. Alatke za paljenje vatre stavljene su ispred portreta, a ljudi su poučavali kako se trebaju klanjati portretu i

alatka, što su stoljećima revno činili. Štovanje i čašćenje se nastavilo, ali vatre više nisu imali.

Gdje je vatra? Gdje je ljubav? Gdje je droga koju je društvo usadilo u vas? Gdje je sloboda? Upravo time se bavi duhovnost. Na žalost, mi to najčešće gubimo iz vida, zar ne? Upravo o tome je Isus govorio. Ali previše naglašavamo: "Gospodine, Gospodine", zar ne? Gdje je vatra? I ako čašćenje ne vodi do vatre, ako bogoštovlje ne vodi do ljubavi, ako liturgija ne vodi do jasnijeg opažanja stvarnosti, ako Bog ne vodi u život, od kakve nam je koristi religija osim što uzrokuje još veće podjele, još više fanatizma, još više antagonizma? Svijet ne boluje od nedostatka religije kako je obično shvaćamo, nego boluje od nedostatka ljubavi, nedostatka svjesnosti. A ljubav se stvara svjesnošću i nikako drugačije, nikako drugačije. Shvatite kakve zapreke si postavljate na putu do ljubavi, slobode, i sreće i zapreke će nestati. Uključite svjetlost svjesnosti i tama će nestati. Sreća nije nešto što se može postići; ljubav nije nešto što možete proizvesti; ljubav je nešto što vas *ima*. Vi nemate vjetar, zvijezde i kišu. Ne posjedujete te stvari; predajete im se. A predat ćete im se kada postanete svjesni iluzija, svojih ovisnosti, svojih žudnji i svojih strahova. Kao što sam vam ranije rekao, prvo: psihološki uvid je od velike pomoći, ali ne analiza - analiza je paraliza. Uvid nije nužno isto što i analiza. Jedan vaš američki terapeut jako je to dobro postavio: "Ono što je važno je 'Aha' iskustvo." Sama analiza ne pomaže - daje nam jedino informacije. Ali kad biste mogli postići "Aha" iskustvo, to bi bio uvid. To je promjena. Drugo: važno je razumijevanje vaših ovisnosti. Treba vam vremena. Jao, koliko bi se vremena koje se posvećuje bogoštovlju, pjevanju hvalospjeva i pjesama, moglo plodonosno iskoristiti za shvaćanje samoga sebe. Zajednica se ne stvara zajedničkim liturgijskim slavljinama. Duboko u svom srcu znate, i ja znam, da se takva slavlja pripremaju samo zato da se prikriju razlike. Zajednica se stvara razumijevanjem balvana koje stavljamo na put zajedništva, razumijevanjem sukoba koji se javljaju zbog naših strahova žudnji. Tako se dolazi do zajedništva. Moramo uvijek paziti da bogoštovlje ne postane samo još jedna prepreka za važan posao življenja. A živjeti ne znači raditi za vladu, ili postati veliki poduzetnik, ili činiti velika djela milosrđa. To nije život. Živjeti znači odbaciti sve prepreke, i živjeti u svježini sadašnjeg trenutka. "Ptice nebeske... niti siju niti žanju" - to je život. Počeo sam rekavši vam da ljudi spavaju, da su mrtvi. Mrtvaci upravljaju vladama, mrtvaci vode velike poslove, mrtvaci se bave obrazovanjem; postanite živi! Bogoštovlje vam mora u tome pomoći, inače je beskorisno. I sve više i više - i vi i ja to znamo - posvuda gubimo mlade. Mrze nas; ne zanima ih nametanje još više strahova i krivnje. Ne zanimaju ih propovjedi i nagovori, ali žele naučiti što je ljubav; kako mogu biti sretni; kako mogu živjeti; kako mogu doživjeti sve one čudesne stvari o kojima mistici govore? To je dakle druga stvar: razumijevanje. Treće: nemojte se poistovjećivati ni s čim. Kada sam danas dolazio ovamo netko me je pitao: "Osjećate li se ikad jadno?" Čovječe, naravno da se ponekad osjećam jadno. Imam svoje napadaje. Ali ne traju, zaista ne traju. Što učinim? Prvi korak: ne poistovjećujem se s tim osjećajem. Osjećam se jadno. Umjesto da zbog toga postanem napet, umjesto da se živciram zbog toga, shvaćam da se osjećam potištenim, ili razočaranim, ili kako već bilo. Drugi korak:

priznajem da se taj osjećaj nalazi u meni, a ne u nekoj drugoj osobi, npr. osobi koja mi nije pisala, ili u izvanjskom svijetu; u meni je. Jer dokle god mislim da se nalazi izvan mene, uzimam si za pravo da se držim tog osjećaja. Ne mogu reći da bi se svatko na mom mjestu tako osjećao; u stvari, tako bi se osjećale samo budale i ljudi koji spavaju. Treći korak: ne poistovjećujem se s tim osjećajem. “Ja” nije taj osjećaj. “Ja” nisam usamljen, “ja” nisam potišten, “ja” nisam razočaran. Razočaranje je *tu*, gledate ga. Bili biste iznenađeni da vidite kako brzo isparuje. Sve čega ste svjesni stalno se mijenja; oblaci stalno putuju. Dok to činite, također ćete dobiti razne uvide u to zašto su oblaci uopće došli.

Imam ovdje nekoliko citata, nekoliko rečenica koje bih ja zapisao zlatnim slovima. Uzeo sam ih iz A. S. Neillove knjige *Summerhill*. Morao bih vam reći nešto i o pozadini ovoga. Vjerojatno znate da se Neill četrdeset godina bavio obrazovanjem. Osnovao je jednu vrstu nezavisne škole za otpadnike. Primao je dječake i djevojčice i jednostavno ih puštao slobodnima. Ako su htjeli naučiti čitati i pisati, dobro. Ako nisu htjeli naučiti čitati i pisati, opet dobro. Mogli su učiniti što god su željeli sa svojim životom, ali nisu smjeli ograničavati slobodu drugih. Dokle god se ne miješaš u slobodu drugoga - slobodan si. Neill je rekao da mu najgora djeca dolaze iz samostanskih škola. Naravno, tako je to bilo nekad davno. Kaže da je toj djeci trebalo oko šest mjeseci da prebole svu srdžbu i odbojnost koju su bili potiskivali. Bunili bi se šest mjeseci, borili bi se protiv sustava. Najgora je bila djevojčica koja je često uzimala bicikl i odlazila u grad, izbjegavajući nastavu, izbjegavajući školu, izbjegavajući sve. Ali čim su preboljeli odbojnost, svi su htjeli učiti, čak bi se i bunili: “Zašto danas nemamo nastave?” Treba dodati da su djeca pratila samo one predmete koji su ih zanimali. Nakon nekog vremena bi se preobrazili. U počecima su se roditelji bojali poslati djecu u takvu školu. Govorili bi: “Kako ćete ih obrazovati ako ih ne disciplinirate? Morate ih poučavati, voditi.” Koja je bila tajna Neilllovog uspjeha? Dobivao je najgoru djecu, onu od kojih su svi drugi digli ruke, a za šest mjeseci bila bi preobražena. Slušajte što je rekao - izvanredne riječi, svete riječi: “Svako dijete ima boga u sebi. Naši pokušaji da formiramo dijete pretvaraju Boga u vraga. Djeca koja dolaze u moju školu su mali vragovi, mrze svijet, destruktivna su, bezobrazna, lažu, krađu, zlovoljna su. Za šest mjeseci postanu sretna, zdrava djeca koja ne rade ništa loše.” To su prekrasne riječi koje dolaze od čovjeka čiju školu redovito posjećuje inspekcija Britanskog ministarstva obrazovanja, i svi ravnatelji i ravnateljice, i drugi koji tamo žele doći. Divne riječi. To je njegova karizma. Takve stvari ne možete isplanirati, za to morate biti posebna osoba. Na nekim od svojih predavanja za ravnatelje i ravnateljice govorio je: “Dođite u Summerhill i vidjet ćete da su sve voćke pune plodova, nitko ih ne trga s voćki. Nema želje za napadanjem autoriteta. Dobro se hrane i nema zlovolje i srdžbe. Dođite u Summerhill i nigdje nećete vidjeti hendikepirano dijete s nadimkom (znate kako djeca mogu biti okrutna prema nekome tko muca). Nikada nećete vidjeti da se itko ruga djetetu koje muca, nikada. U toj djeci nema nasilja zato što nitko ne primjenjuje nasilje nad njima.” Slušajte te riječi otkrivenja, te svete riječi. Takvi ljudi postoje. Bez obzira na to što vam znanstvenici, svećenici i teolozi govore, postojali su, i sada ima ljudi koji se ne

svađaju, nisu ljubomorni, ne izazivaju sukobe, ratove, neprijateljstva, ništa! Takvi ljudi postoje u mojoj zemlji, ili, točnije rečeno, postojali su do nedavno. Poznao sam isusovce koji su živjeli i radili s ljudima koji, kako su me uvjeravali, nisu bili sposobni krasti ili lagati. Jedna časna sestra rekla mi je da je išla raditi s plemenima na sjeveroistoku Indije gdje ljudi ništa nisu zaključavali. Nikada ništa nije ukradeno i nikada nisu lagali - sve dok se indijska vlada i misionari nisu tamo pojavili.

Svako dijete ima Boga u sebi. Naši pokušaji da formiramo dijete pretvorit će Boga u vraga.

Gledao sam jedan zgodan film kojeg je režirao Federico Fellini, *8 1/2*. U jednom prizoru neki časni brat odlazi na picnic ili izlet s grupom dječaka između osam i deset godina. Bili su na plaži malo ispred brata koji je bio na začelju okružen s njih trojicom ili četvoricom. Naišli su na jednu stariju ženu koja je bila uličarka i dječaci su je pozdravili: "Zdravo", i ona uzvratila: "Zdravo." Upitaše je: "Tko si ti?" Ona odgovori: "Ja sam prostitutka." Nisu znali što je to, ali pravili su se da znaju. Jedan od dječaka koji je, čini se, znao malo više od drugih, reče: "Prostitutka je žena koja radi određene stvari ako joj platiš." Ostali ga upitaše: "Hoće li to uraditi ako joj platimo?" "Zašto ne?", odgovori ovaj. I tako su skupili novac i dali joj ga. "Hoćeš li sada učiniti te određene stvari pošto smo ti platili?" Ona odgovori: "Svakako, dečki. Što bi htjeli da uradim?" Jedino što im je palo na pamet bilo je da joj kažu da se skine. Skinula se, i gledali su je. Nikada prije nisu vidjeli голу ženu. Nisu znali što bi drugo sada učinili, pa su rekli: "Bi li htjela plesati?" Rekla je: "Svakako." I tako su se svi skupili u krug pjevajući i pljeskajući. Uličarka je njihala bokovima, a oni su se odlično zabavljali. U međuvremenu je došao brat i sve vidio. Dotrčao je i počeo vikati na ženu. Prinudio ju je da se obuče, a narator reče: "U tom trenutku pokvario je djecu. Do tada su bila nevina, lijepa."

To nije rijedak problem. Poznajem jednog prilično konzervativnog misionara, isusovca koji radi u Indiji. Došao je na jedan moj tečaj. Govorio sam o ovoj temi dva dana, a on je patio. Došao je k meni druge večeri i rekao mi: "Tony, ne mogu ti opisati koliko patim dok te slušam." Upitao sam ga: "Zašto, Stan?" Rekao je: "Oživljavaš jedno pitanje u meni kojeg sam potiskivao dvadeset i pet godina. Strašno pitanje. Opet i opet sam se pitao: nisam li pokvario svoj narod učinivši ih kršćanima." Taj isusovac nije bio jedan od vaših liberalnih, bio je ortodoksan, posvećen, pobožan, konzervativan čovjek. Ali osjetio je da je pokvario sretne, prostodušne, jednostavne ljude pune ljubavi time što ih je učinio kršćanima.

Američki misionari koji su došli na otoke u Južnom moru sa svojim suprugama bili su užasnuti kada su vidjeli da domorotkinje dolaze u crkvu obnaženih grudi. Njihove supruge zahtijevale su da se obuku pristojnije. I zato su im misionari dali majice. Slijedeće nedjelje žene su došle u crkvu u majicama, ali imale su izrezane dvije velike rupe radi udobnosti i prozračivanja. Bile su u pravu; misionari su bili u krivu.

Vratimo se sada Neillu. On kaže: “Ja nisam nikakav genij, ja sam samo jedan čovjek koji odbija voditi dječje korake.” Međutim, što je onda s istočnim grijehom? Neill kaže da svako dijete ima Boga u sebi. Naši pokušaji da ga formiramo pretvorit će ga u vruga. On pušta djecu da sama odrede svoje vrijednosti, a vrijednosti su uvijek dobre i društvene. Možete li u to povjerovati? Kada se dijete osjeća voljenim (što znači da dijete osjeća da ste na njegovoj strani), onda je u redu. Dijete više ne doživljuje nasilje. Nema straha, nema nasilja. Dijete počinje postupati s drugima onako kako se s njime postupalo. To je zaista sveta knjiga. Pročitajte je. Meni je do temelja promijenila život i način na koji postupam s ljudima. Počeo sam vidati čuda. Počeo sam prepoznavati nezadovoljstvo sa samim sobom koje je posijano u meni, natjecanje, uspoređivanje, mišljenje “to nije dovoljno dobro”, itd. Možete prigovoriti da ne bih postao ono što jesam da me nisu gurali. Je li mi zaista bilo potrebno sve to guranje? I tko uopće želi biti ono što sam ja? Želim biti sretan, želim biti svet, želim biti pun ljubavi, želim imati mir, želim biti slobodan, želim biti čovječan.

Znate li zbog čega se događaju ratovi? Događaju se zato što svoje unutarnje sukobe projiciramo van. Pokažite mi čovjeka u kojem nema unutarnjih sukoba, i ja ću vam pokazati čovjeka u kojem nema nasilja. U njemu će biti djelotvorne, čak i grube akcije, ali ne iz mržnje. Kada djeluje, djeluje kao kirurg, djeluje kao učitelj pun ljubavi koji radi s duševno zaostalom djecom. Njih ne možete kriviti, ali morate ih razumjeti i krenuti u akciju. S druge strane, kada se bacite u akciju iz mržnje i nesvjesnog nasilja, činite grešku. Pokušavate vatrom ugasiti vatru. Pokušavate se boriti protiv poplave dodajući vodu. Ponavljam ono što je Neill rekao: “Svako dijete ima Boga u sebi. Naši pokušaji da formiramo dijete pretvorit će Boga u vruga. Djeca koja dolaze u moju školu su mali vragovi, mrze svijet, destruktivna su, bezobrazna, lažu, krađu, zlovoljna su. Za šest mjeseci postanu sretna, zdrava djeca koja ne rade ništa loše. Nisam ja nikakav genij, ja sam samo jedan čovjek koji odbija voditi dječje korake. Puštam ih da sama odrede svoje vrijednosti, a vrijednosti su uvijek dobre i društvene. Religija koja čini ljude boljima, čini ih gorima, ali religija poznata kao sloboda čini sve ljude dobrima jer uništava unutarnji sukob [ja sam dodao riječ “unutarnji ”] koji od ljudi stvara vragove.”

Neill također kaže: “Prva stvar koju učinim kada dijete dođe u Summerhill jest da mu uništim savjest.” Pretpostavljam da znate o čemu govori, jer ja znam o čemu govori. Ne treba vam savjest ako već imate savjest; ne treba vam savjest ako imate osjetljivost. Niste nasilni, niste plašljivi. Vjerojatno mislite da je to jedan neostvariv ideal, ali pročitajte Neillovu knjigu. Sretao sam ljude koji su se tu i tamo, iznenada spotakli o toj istini: korijen zla nalazi se u vama. Kada to počnete shvaćati, prestat ćete si nametati zahtjeve, prestat ćete si nametati očekivanja, prestat ćete gurati sami sebe i razumjet ćete. Hranite se zdravom hranom, dobrom zdravom hranom. Ne govorim o stvarnoj hrani, govorim o zalasku sunca, o prirodi, o dobrom filmu, o dobroj knjizi, o poslu u kojem uživate, o dobrom društvu. Tako ćete, nadam se, sebe osloboditi ovisnosti o onim drugim osjećajima.

Kakvi vam se osjećaji javljaju kad ste u dodiru s prirodom, ili kada ste uronjeni u posao koji volite? Ili kada razgovarate s nekim u čijem društvu zaista uživate u otvorenosti i bliskosti bez lijepljenja. Kakvi vam se osjećaji javljaju? Usporedite te osjećaje s osjećajima koji se javljaju u vama kada pobijedite u nekoj raspravi, ili kada pobijedite u nekoj utrci, ili kada postanete popularni, ili kada vam svi plješću. Potonje osjećaje nazivam svjetovnim osjećajima, a one prve nazivam duhovnima. Mnogi ljudi osvajaju svijet i gube svoju dušu. Mnogi ljudi žive prazne živote, živote bez duše, zato što se hrane popularnošću, odobravanjem, hvalama, s “ja sam O.K., ti si O.K.”, s “gledaj me”, “slušaj me”, “podupiri me”, “cijeni me”, time što su šefovi, time što imaju moć, pobjeđivanjem na utrci. Hranite li se i vi time? Ako se time hranite, onda ste mrtvi. Izgubili ste svoju dušu. Hranite se drugačijom, hranjivom tvari. Tada ćete vidjeti preobrazbu. Dao sam vam cjelokupan program za život, zar ne?